

SLOVENSKA MLADINA

2018/2019

FUNDACIJA FRIEDRICH EBERT STIFTUNG

Fundacija Friedrich Ebert Stiftung (FES) je najstarejša politična fundacija v Nemčiji in ima bogato socialnodemokratsko tradicijo, ki sega v leto 1925. Delo naše politične fundacije se osredotoča na ključne ideje in vrednote socialne demokracije – svoboda, pravičnost in solidarnost. To nas povezuje s socialno demokracijo in prostimi sindikati.

Z našo mednarodno mrežo pisarn v več kot 100 državah podpiramo politiko miroljubnega sodelovanja in človekovih pravic, spodbujamo ustvarjanje in krepitev demokratičnih, socialnih in ustavnih struktur ter smo pionirji svobodnih sindikatov in močne civilne družbe. Aktivno sodelujemo pri spodbujanju socialne, demokratične in konkurenčne Evrope v postopku evropske integracije.

ŠTUDIJE MLADIH V JUGOVZHODNI EVROPI 2018/2019:

Študije mladih v jugovzhodni Evropi 2018/2019 (angl. FES Youth Studies Southeast Europe 2018/2019) fundacije FES so mednarodni raziskovalni projekt raziskovanja mladih, ki se hkrati izvaja v desetih državah jugovzhodne Evrope: Albanija, Bosna in Hercegovina, Bolgarija, Hrvaška, Makedonija, Črna gora, Romunija, Srbija in Slovenija. Glavni namen raziskave je opredeliti, opisati in analizirati odnos mladih in njihove vedenjske vzorce v sodobni družbi.

Podatke smo zbirali v začetku leta 2018, v raziskavi pa je sodelovalo več kot 10.000 mladih, starih od 14 do 29 let, iz omenjenih desetih držav jugovzhodne Evrope. Raziskava obravnava širok nabor tem, ki se nanašajo na njihove izkušnje in prizadevanja na različnih življenjskih področjih, kot so izobraževanje, zaposlitev, politična udeležba, odnosi v družini, prosti čas ter uporaba informacijskih in komunikacijskih tehnologij, pa tudi njihove vrednote, drže in prepričanja.

Empirični del raziskave je sestavljen iz desetih nacionalnih in ene regijske študije, ki so objavljane v angleškem in nacionalnih jezikih.

SLOVENSKA MLADINA 2018/2019

Andrej Naterer, Miran Lavrič, Rudi Klanjšek, Sergej Flere, Tibor Rutar,
Danijela Lahe, Metka Kuhar, Valentina Hlebec, Tina Cupar, Žiga Kobše

1	Povzetek	3
2	Uvod	7
3	Metodologija in vzorec	9
4	Prosti čas in življenjski slog	13
5	Vrednote, religija in zaupanje	21
6	Družina in prijatelji	29
7	Mobilnost	37
8	Izobraževanje	43
9	Zaposlovanje	51
10	Politika	61
11	Demografija	71
12	Sklep	77
	Viri	78
	Končne opombe	80
	Kazalo grafikonov	81
	Kazalo tabel	82

1

POVZETEK

Pričujoče poročilo je raziskovalno poročilo o slovenski mladini, stari med 14 in 19 let. Za raziskovalne namene je bila uporabljena kombinirana metoda, ki vključuje vprašalnik s 1014 respondenti in 10 globinskih intervjujev. Kvantitativni del raziskave je bil izveden med januarjem in marcem, kvalitativni del pa med junijem in avgustom 2018.

10 GLAVNIH UGOTOVITEV:

- Po upadu od leta 1990 do leta 2020 najnovejše projekcije kažejo stabilizacijo populacije mladih. Vseeno pa se bo staranje slovenske družbe nadaljevalo in bo razmerje med mladimi in starejšimi do leta 2050 doseglo razmerje 1 : 2.
- Mladi svoje zdravje ocenjujejo kot dobro, pri čemer prednjačijo mladi iz družin z boljšim finančnim in izobrazbenim statusom staršev.
- Med mladimi se nadaljuje trend individualizacije na ravni vrednot iz zgodnjih devetdesetih let, glavne anksioznosti mladih pa so v skladu s splošnim postmaterialističnim profilom. Mladi v Sloveniji so vse bolj izpostavljeni stresu in v primerjavi z mladimi v drugih državah jugovzhodne Evrope nezadovoljni z življenjem in lastnim fizičnim izgledom.
- Družina in prijatelji so mladim zelo pomembni, čeprav so družine v Sloveniji sorazmerno avtoritarne in kažejo jasen trend manj permisivnega ter nekoliko bolj avtoritarnega starševstva.
- V obdobju med 2010 in 2016 se je število mladih, ki zapuščajo Slovenijo, povečalo za skoraj štirikrat – mladi z višjim socialno-ekonomskim položajem se pogosteje izselijo, kar kaže na to, da so dejavniki nujnosti (dejavniki potiska, *push factors*) relativno manj pomembni kot dejavniki priložnosti (dejavniki potega, *pull factors*).
- Od leta 2010 se je delež mladih z višjo izobrazbo (25–34) povečal z 31 % na skoraj 45 % in je bil leta 2017 precej nad povprečjem EU-28. Istočasno pa je od leta 2012 dalje opazen postopen upad vpisa v terciarno izobraževanje. Mladina v Sloveniji kljub temu ostaja na splošno zadovoljna s kakovostjo izobraževanja.
- Tradicionalne oblike stalne zaposlitve so vse pogosteje nadomeščene z manj varnimi in bolj fleksibilnimi oblikami, kar ima še izrazitejši učinek na mlade. Strah pred brezposelnostjo se vztrajno krepi in se je od leta 2000 skoraj podvojil. Čeprav uradni podatki kažejo na upad brezposelnosti v Sloveniji, pa se po samoporočanju respondentov stopnja brezposelnosti v primerjavi z letom 2013 ni spremenila in je več kot 200 % višja v primerjavi s poročilom LFS (Labor Force Survey).
- Odsotnost zanimanja mladih za domačo politiko se je okrepila, z njo pa sta upadla tudi politična orientacija (v smislu pozicioniranja levo ali desno znotraj političnega spektra) in znanje, vezano na politiko. Kljub temu pa so mladi izrazili relativno visoko pripravljenost participacije na volitvah in skoraj tretjina jih je pripravljena tudi prevzeti politično funkcijo.
- Splošno zadovoljstvo z demokracijo med mladimi v Sloveniji je nizko, a vseeno nekoliko višje kot pred petimi leti. Večina mladih ni ne zadovoljna ne nezadovoljna z delovanjem demokratičnega sistema. Mladi želijo živeti v državi, ki jim bo zagotavljala ekonomsko, socialno in pravno varnost ter čisto okolje.
- Mladi močno podpirajo družbeno reformo v smeri demokratičnega socializma – družbena in gospodarska varnost za vse ter večja enakost so skoraj splošno sprejeta stališča. Čeprav so avtoritarne tendence med mladimi razmeroma šibke, se lahko okrepijo, še posebej, če bi se gospodarske razmere (vključno z brezposelnostjo, gospodarsko blaginjo in neenakostjo) v prihodnosti poslabšale.

5 NAJPOMEMBNEJŠIH POLITIČNIH PRIPOROČIL:

1. Oblikovalci politik bi morali poiskati modele trajnostnega razvoja s socialno-psihološkega vidika (ukrepi, ki vodijo v manj konkurenčne in negotove razmere za posameznike na trgu dela, manj konkurenčni pristopi k formalnemu izobraževanju, manj javne promocije vrednot osebnega uspeha in večji poudarek javnosti za vrednoti solidarnosti in zaupanja).
2. Glede na to, da so mladi izrazili visoko pripravljenost na vrnitev, bi se migracijske politike morale osredotočati na pozitivno vrednotenje novo pridobljenih znanj in spretnosti, in jih umestiti v proces integracije mladih acknowledge, ko se vrnejo iz tujine (npr. dodatne točke v procesu iskanja zaposlitve oziroma pri vključitvi v izobraževalne procese).
3. Osredotočati se je potrebno na izvajanje izobraževalnih politik, ki bi omogočale več povezav med izobraževanjem in delom.
4. Treba je revidirati gospodarske modele, ki izvajajo pritisk na dvig prožnosti, in razmisliti o uvedbi novega sistema socialne varnosti (na primer univerzalnega temeljnega dohodka).
5. Da bi izboljšali sodelovanje mladih v politiki, bi bilo potrebno poiskati njihovo percipirano vključenost, tako da bi jim okrepili glas in približali politično sfero.

2

UVOD

Pričujoči dokument je končno poročilo raziskave mladine v Sloveniji, ki je del širše mednarodne raziskave mladih iz desetih držav Jugovzhodne Evrope (Slovenija, Hrvaška, Bosna in Hercegovina, Srbija, Romunija, Bolgarija, Makedonija, Črna Gora, Kosovo in Albanija). Velik del analiz zato temelji na primerjavah Slovenske mladine z mladini iz ostalih devetih držav, ki so bile vključene v raziskavo. Poleg tega se avtorji sklicujejo tudi na podatke drugih raziskav mladih, kot so Mladina 2010, Mladina 2013 ali podatki evropske raziskave vrednot. Poročilo je oblikovano v skladu s smernicami fundacije Friederich Ebert (FES) in predlogom projekta, ki ga je spisala skupina raziskovalcev Centra za raziskovanje post-socialističnih družb (CePSS) Univerze v Mariboru.

3

METODOLOGIJA IN VZOREC

Andrej Naterer, Miran Lavrič

CILJNA POPULACIJA IN VZOREC

Ciljno populacijo slovenske raziskave mladine predstavljajo vsi državljani Republike Slovenije, stari od 14 do 29 let. Po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije (SURS, 2017) je bilo v tej starostni skupini leta 2017 333.542 prebivalcev Slovenije. Za potrebe raziskovanja je bil izbran vzorec 1000 anketirancev, ki je bil razumljen kot reprezentativen za Slovenijo. Standardna napaka vzorčenja v tem primeru ob 95-odstotni stopnji zanesljivosti predstavlja $\pm 3,09$ odstotne točke. To pomeni, da se populacijski parametri razlikujejo od statističnih podatkov vzorca za največ $\pm 3,09$ odstotkov starostnih točk, kar je pod standardno mejno vrednostjo napake vzorčenja $\pm 5,0$ odstotne točke. Zato se vzorci te velikosti na splošno štejejo za dovolj reprezentativne za študij velikih populacij v Sloveniji.

Seveda pa reprezentativnost ni odvisna le od velikosti vzorca; da bi dosegli najboljši nadomestek za naključni vzorec, smo uporabili vzorec stratificirane kvote. Ciljna populacija je bila prva stratificirana glede na 12 statističnih regij in 5 tipov skupnosti (skupnosti z največ 2000 prebivalci; skupnosti z 2000 do 10.000 prebivalci; skupnosti z več kot 10.000 prebivalci; Maribor in Ljubljana), kar je povzročilo 32 neodvisnih stratumov. Nato je bila v vsakem stratumu izvedena dvostopenjska metoda vzorčenja. Prvič, ciljne naselitve (primarne vzorčne enote) so bile naključno izbrane iz celotnega seznama naselij, ki ustrezajo posameznim statističnim regijam in vrstam poravnave (stratum). Drugič, anketiranci so bili izbrani iz določenih primarnih enot vzorčenja v skladu z vnaprej definiranimi kvotami.

Kot prvo so bili izračunani deleži ciljne populacije znotraj vsakega stratuma. Na podlagi teh deležev je bilo nato ocenjeno, koliko respondentov bo iz vsakega stratuma izbranih za doseganje neto velikosti vzorca 1000 vprašanih, tako da bi struktura vzorca

sorazmerno ustrezala strukturi ciljne populacije glede na statistične regije in vrste poravnave. Število primarnih enot za vzorčenje, izbranih v prvi fazi vzorčenja znotraj vsakega stratuma, je odvisno od števila vprašanih, ki se zahtevajo znotraj vsakega stratuma v drugi fazi vzorčenja. Na splošno je bilo za vsako primarno vzorčevalno enoto praviloma izbranih največ 10 anketirancev (anketiranci iz Ljubljane, Maribora, Celja in Kranja so izjema, saj so vsa mesta opredeljena kot eno naselje in je bilo potrebno izbrati več kot 10 anketirancev iz vsakega mesta v vzorcu). Skupaj je bilo izbranih 100 primarnih enot vzorčenja.

Anketarjem je bilo naročeno, da poiščejo potencialne anketirance samo v okviru izbranih primarnih enot vzorčenja, ki so jim bile dodeljene. Med izbirnim postopkom je moral vsak anketar izpolnjevati vnaprej določene zahteve glede kvot glede na spol, starost in zaključeno stopnjo izobrazbe. Za vsako primarno enoto vzorčenja so anketarji dobili podrobna navodila o: (1) koliko moških in žensk izbrati, (2) koliko anketirancev iz vsake od štirih starostnih skupin (14–15 let, 16–19 let, 20–24 let, 25–29 let) in (3) koliko anketirancev z različnimi stopnjami zaključenega izobraževanja (osnovnošolsko izobraževanje, srednješolsko izobraževanje, visokošolsko izobraževanje). Kvote niso bile medsebojno povezane, kar pomeni, da je bila struktura anketirancev glede na spol, starost in izobrazbo nadzorovana samo na ravni celotnega vzorca (in ne v vsakem stratumu ali v vsaki primarni enoti vzorčenja).

ZBIRANJE PODATKOV

Zbiranje podatkov je potekalo med 23. januarjem in 2. marcem 2018. Podatki so bili zbrani z neposrednim osebnim izvajanjem vprašalnikov na terenu, predvsem v gospodinjstvih. Pred izvedbo terenskega dela so se vsi anketarji udeležili enega od štirih uvodnih seminarjev (v Ljubljani, Mariboru, Novem mestu in Kopru), kjer so dobili podrobna navodila o anketiranju in izbiri anketirancev. Poleg kvotnih zahtev so bili anketarji naprošeni tudi, da opravijo razgovore z eno osebo na gospodinjstvo, kar predstavlja običajno prakso pri izbiri vzorca predvsem zaradi verjetnejše podobnosti anketirancev iz istega gospodinjstva.

Osebnih vprašalnikov so bili izvedeni z uporabo metode CAPI (računalniško podprt osebni vprašalnik), kjer so anketarji uporabili računalnike/tablične računalnike z vprašalniki, programiranimi v programski opremi za anketiranje. Vprašalnik je sestavljen iz ustnega in pisnega (osebnega) dela. Ustni del je vodil anketar, ki je glasno prebral vprašanja in izpolnil (na tablicah) odgovore anketiranca (za nekatera vprašanja je bila anketarjem naročena uporaba izkaznice, da bi anketirancem olajšali izbiro med odgovori). Po zaključku ustnega dela vprašalnika je anketar predal računalnik in prosil anketiranca, da sam izpolni odgovore za drugi del. Pisni del je vseboval osebnejša in intimnejša vprašanja, zaradi česar predpostavka, da so anketiranci sami verjetno iskreneje odgovarjali na ta vprašanja v zasebnosti.

Po končanem terenskem delu je bila veljavnost vprašalnikov preverjena na spletu v realnem času, pa tudi s telefonskimi klici anketirancem. Osebe, ki so preverjale veljavnost, so anketirance naprosile, da zagotovijo svoje osebne in kontaktne podatke zgolj za preverjanje kakovosti terenskega dela. Da bi zagotovili anonimnost in zaupnost zbranih podatkov, so bili sprejeti številni varnostni ukrepi za preprečitev morebitne zlorabe osebnih podatkov. Osebnih podatki so bili obdelani ločeno od odgovorov anketirancev, zato ni bilo nobene možnosti za povezavo danih odgovorov z določenimi anketiranci.

STOPNJA ODZIVNOSTI IN RAZLOGI ZA NEDOZIVNOST

K sodelovanju v raziskavi je bil povabljen 1201 potencialni anketiranec. Realiziranih je bilo 1014 veljavnih vprašalnikov, medtem ko so drugi anketiranci sodelovanje zavrnil, kar pomeni, da je skupna stopnja odziva znašala 84,4 odstotka. Stopnja odgovora je višja, kot bi jo po vsej verjetnosti dosegli, če bi pričujoča študija uporabljala naključni vzorec anketirancev iz Centralnega registra slovenskega prebivalstva. Ker pa je bilo uporabljeno vzorčenje s stratificiranimi kvotami, anketarji niso imeli seznama anketirancev in so namesto tega lahko izbrali potencialne anketirance iz kroga svojih prijateljev, vrstnikov, znancev in družinskih članov, kar je dvignilo stopnjo odzivnosti. Drugi razlog za visoko stopnjo odziva je nadomestilo za anketirance. Vsak anketiranec, ki je sodeloval pri anketi in je veljavno zaključil vprašalnik, je bil nagrajen

s simbolično nagrado, USB-ključem. Nagrada je bila dana veljavnim anketirancem takoj po končani anketi.

Čeprav je bil vzorec skrbno izdelan tako, da izpolnjuje zahteve glede ustreznih demografskih spremenljivk, so se kljub temu pojavile nekatere manjše neskladnosti iz „optimalne strukture“ (npr. anketarji niso mogli izpolniti vnaprej določenih kvotnih zahtev). Da bi dosegli boljšo reprezentativnost vzorca, so bili podatki pred analizo ponderirani, tako da se je demografska struktura vzorca prilagodila dejanski demografski strukturi ciljne populacije. Uteži so zagotovile večji vpliv nekaterim podskupinam v vzorcu in manjši vpliv na druge podmnožice, uteževanje podatkov pa je temeljilo na spremenljivkah spola, starosti in ravni zaključenega izobraževanja.

GLOBINSKI INTERVJUJI

Kvalitativni podatki so bili zbrani v juniju in juliju leta 2018. Globinski, polstandardizirani intervjuji so bili uporabljeni za zbiranje kvalitativnih podatkov predvsem zaradi potrebe podpore predhodno zbranim kvantitativnim podatkom. Zasnova intervjujev je sledila glavnim tematskim področjem raziskave. Pred začetkom izvajanja intervjujev je bil oblikovan seznam potencialnih profilov in vzorec z desetimi intervjuvanci.

TABLE 1: Seznam intervjunavcev

Ime intervjuvanca	Ime profila
Vesna	študentka
Karolina	mlada mamica
Suzana	mlada nezaposlena
Katja	študentka
Anja	mlada podjetnica
Klemen	mlad prostovoljec
Taša	prekarno zaposlena mlada
Gregor	dijak
Maj	dijak
Eva	učenka

Intervju je trajal od 90 do 160 minut. Pred začetkom so bili intervjuvanci obveščeni o pogojih pristopa k intervjuju in postopku izvajanja, izvajalec intervjuja pa je od njih pridobil tudi privolitve za razgovor. V primerih, ko je šlo za mladoletno osebo, je pisno privolitev izdal eden od staršev. Osebnih podatki, ki so bili v intervjuju zbrani, so bili uporabljeni s privolitvijo intervjuvanca in vključujejo ime, starost, osebno fotografijo in kraj bivanja. V primerih, ko so anketiranci zahtevali delno anonimnost kot pogoj za sodelovanje, je bil eden od teh elementov izpuščen.

4

PROSTI ČAS IN ŽIVLJENJSKI SLOG

Danijela Lahe, Tina Cupar

Življenjsko okolje in življenjski standardi otrok ter mladostnikov se v zadnjih nekaj desetletjih hitro spreminjajo in na različne načine vplivajo na življenja mladih v Evropi, tudi na preživljanje prostega časa. Dumazedier (1960) opredeljuje prosti čas kot čas, ko se posameznik lahko prepušča svoji svobodni volji in ki ni namenjen poklicnim, družinskim in družbenim dolžnostim. Tako lahko ima prosti čas poleg pozitivnih ali negativnih učinkov na kakovost življenja mladih tudi pomembne družbene, gospodarske in politične posledice (Roberts, 2006).

PROSTOČASNE DEJAVNOSTI

danes prosti čas obstaja kot družbeni pojav in je del življenja vsakega posameznika. To pomeni, da mladim omogoča priložnost, da oblikujejo osebnost in se socializirajo. Omogoča jim približevanje realnemu svetu, še posebej svetu, ki jih obdaja. Kako mladi preživljajo prosti čas, pa je eden ključnih pokazateljev, ki oblikuje njihov način življenja. Nenazadnje je za mlade prosti čas eden najpomembnejših delov njihovega življenja.

Če je prosti čas čas za nekatere dejavnosti, potem se postavlja vprašanje, katere so tiste glavne dejavnosti, ki vplivajo na oblikovanje kulture prostega časa.

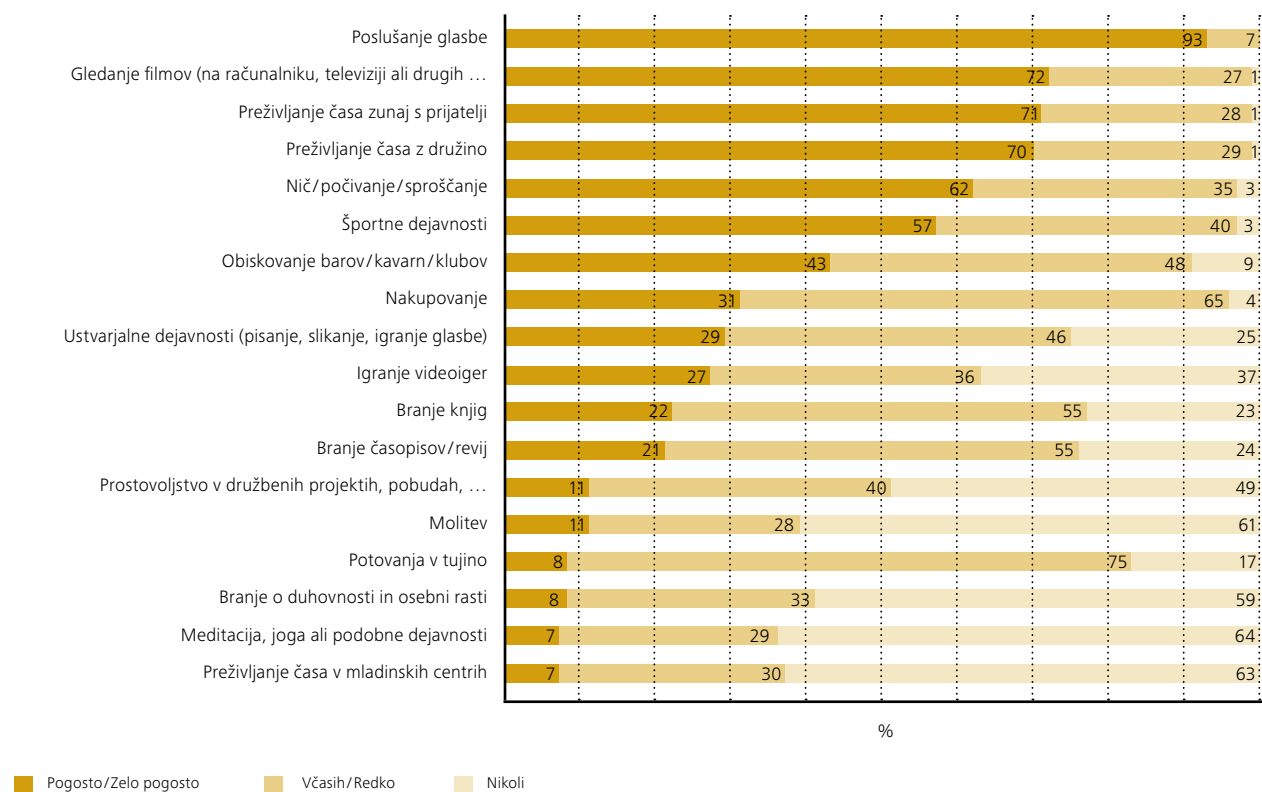
Najpogostejša posamezna prostočasna dejavnost med slovensko mladino je poslušanje glasbe – skoraj vsi mladi počnejo to ‚pogosto‘ (vsaj enkrat na teden) ali ‚zelo pogosto‘ (vsak dan ali skoraj vsak dan). Poslušanju glasbe sledijo gledanje filmov, druženje s prijatelji ali z družino, sprostitvev in ukvarjanje s športom (Grafikon 1). Nekoliko manj anketirancev ‚pogosto/zelo pogosto‘ obiskuje bare, kavarne in klube, nakupuje, se ukvarja z ustvarjalnimi dejavnostmi in igra videoigre. Le približno petina mladih ‚pogosto/zelo pogosto‘ bere knjige in časopise, medtem

ko skoraj četrtina ne bere nikoli. Najmanj anketirancev ‚pogosto/zelo pogosto‘ sodeluje v dejavnostih, kot so preživljanje časa v mladinskih centrih, meditiranje in prakticanje joge, branje duhovnih knjig, molitev, potovanje v tujino in prostovoljstvo v družbenih projektih. Na splošno je participacija mladih v civilnem delovanju sorazmerno nizka (World Youth Report, 2016), tako ni presenetljivo, da v pričujoči raziskavi skoraj polovica mladih nikoli ne preživlja prostega časa v mladinskih centrih in da se več kot dve tretjini mladih nikoli ne vključujeta v prostovoljne družbene projekte.

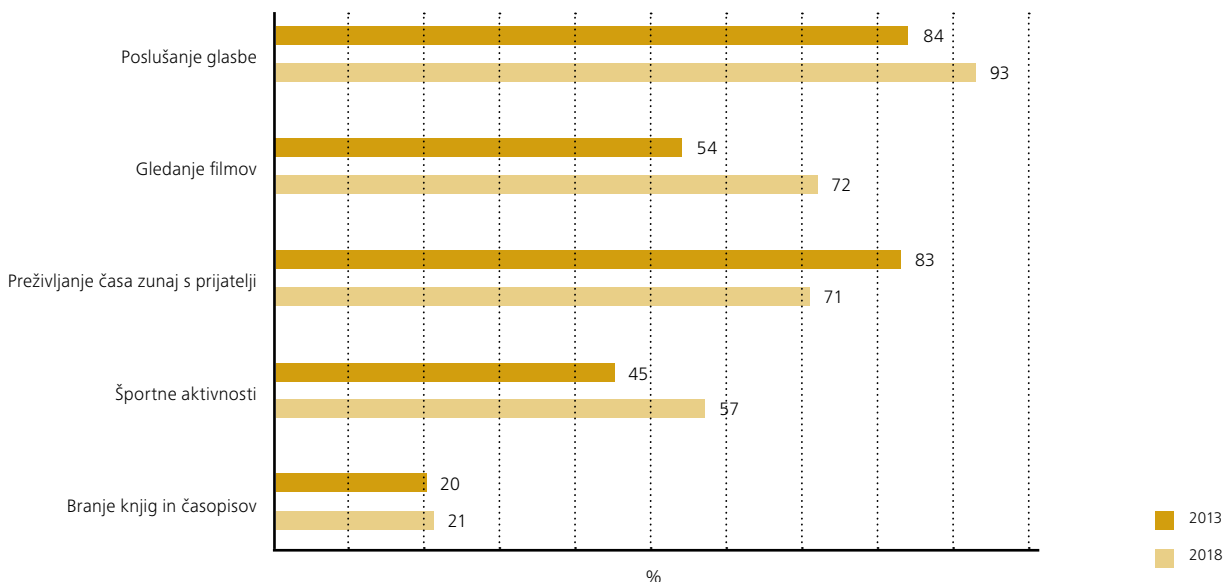
Statistična analiza kaže, da so dejavniki, kot so spol, starost, izobrazba staršev, finančno stanje gospodinjstva in kraj bivanja, povezani z nekaterimi dejavnostmi prostega časa in tako kažejo na heterogenost v preživljanju prostega časa med mladimi v Sloveniji.

Presenetljivo je, da moški v primerjavi z ženskami pogosteje berejo knjige ($C = 0,119$, $p < 0,01$). Starejši anketiranci pogosteje berejo knjige ($\rho = 0,071$, $p < 0,01$) in časopise ($\rho = 0,198$, $p < 0,001$), medtem ko so poslušanje glasbe ($\rho = -0,085$, $p < 0,01$), preživljanje časa s prijatelji ($\rho = 0,182$, $p < 0,001$), ukvarjanje s športom ($\rho = -0,064$, $p < 0,05$), ustvarjalne dejavnosti ($\rho = -0,120$, $p < 0,001$), igranje videoiger ($\rho = -0,145$, $p < 0,001$), sproščanje ($\rho = -0,117$, $p < 0,001$) in preživljanje časa v mladinskih centrih ($\rho = -0,083$, $p < 0,01$) pogostejše dejavnosti pri mlajših anketirancih. Mladi, katerih starši imajo višjo stopnjo izobrazbe, se bistveno pogosteje ukvarjajo s športom ($\rho = 0,135$, $p < 0,001$) in berejo knjige ($\rho = 0,174$, $p < 0,001$).

Slovenska raziskava mladine na prelomu 21. stoletja je pokazala, da je najpogostejša prostočasna dejavnost preživljanje časa s prijatelji in partnerjem/partnerico, sledijo ji gledanje televizije, poslušanje glasbe in ukvarjanje s športom (Ule, 1996; Ule, 2000; Ule in Kuhar, 2002). V zadnjih dveh raziskavah slovenske mladine

GRAFIKON 1: **Prostočasne dejavnosti.** Kako pogosto se v povprečju ukvarjaš z naslednjimi dejavnostmi?

Vir: podatkovna baza FES Regional Youth Study SEE 2018/19.

GRAFIKON 2: **Prostočasne dejavnosti, v katere se mladi v Sloveniji vključujejo 'pogosto' in 'zelo pogosto', 2013–2018.**

Vir: podatkovni bazi FES Youth Study Slovenia 2013 in FES Regional Youth Study SEE 2018/19.

Opomba: starostna skupina 16–27 let.

(Kirbiš, 2011a; Kirbiš, 2011b; Kirbiš in Tavčar Krajnc, 2014; Kirbiš in Zagorc, 2014) so se pokazali podobni vzorci prostega časa z izjemo povečane uporabe računalnika ali interneta.

Podatki iz pričujoče raziskave prikazujejo podobno sliko (najpogostejše dejavnosti: poslušanje glasbe, gledanje filmov, druženje, uporaba interneta in ukvarjanje s športom) z nekaj pomembnimi razlikami. Kot je razvidno iz Grafikona 2, je v letu 2013 83 % mladih pogosto ali zelo pogosto preživljalo prosti čas s prijatelji; leta 2018 se je delež znižal na 71 %. Poleg tega se je v letu 2018 povečala pogostost poslušanja glasbe in gledanja televizije. Danes mladi namenijo relativno manj časa osebni druženju s prijatelji kot prejšnja generacija, medtem ko več časa poslušajo glasbo, gledajo filme (preko računalnika, televizije ali katerekoli druge naprave) in se ukvarjajo s športnimi aktivnostmi.

Trendi v preživljanju prostega časa mladih kažejo na upadanje osebne interakcije s svojimi prijatelji, medtem ko poslušanje glasbe, gledanje filmov in udeležba pri športnih aktivnostih naraščajo.

UPORABA NOVIH MEDIJEV

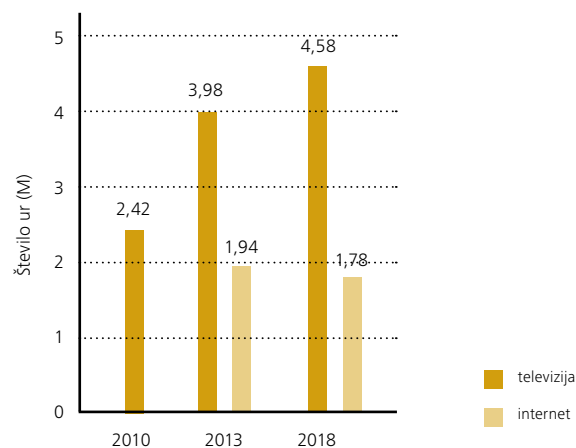
Bistvena sprememba v preživljanju prostega časa mladih je prav gotovo povečanje uporabe ‚novih medijev‘, saj mladi večino svojega prostega časa namenijo mobilnim telefonom/pametnim telefonom – ne govorijo, temveč pošiljajo sporočila na družbena omrežja, internet in igrajo igre (Twengle, 2017). Novi mediji tako vplivajo na vsakdanje življenje ljudi na različne načine, bodisi v izobraževanju, na delovnem mestu, doma ali na poti. Mobilni telefoni, tablični računalniki, prenosni računalniki in računalniki so le nekatere naprave, ki jih velik del prebivalstva Evropske unije (EU), zlasti mladih, uporablja pogosto (vsak dan) (Eurostat, 2017).

Pričujoča raziskava kaže, da imajo danes skoraj vsi mladi (99 %) stalni dostop do interneta, in sicer 78,3 % praktično ves čas in 18,3 % vsak dan ali skoraj vsak dan. Ob tem je potrebno poudariti, da imajo anketiranci dostop do interneta doma, na delovnem mestu ali preko mobilnega telefona. Poleg tega analiza uporabe mobilnih naprav za povezavo z internetom v primeru, ko nismo doma ali na delovnem mestu, iz leta 2016 kaže, da to povezavo uporablja več kot osem od desetih mladih v Sloveniji, starih od 16 do 29 let (Eurostat, 2017).

V preteklih raziskavah mladine v Sloveniji (Kirbiš, 2011b; Kirbiš in Zagorc, 2014) je bilo med letoma 2010 in 2014 moč zaznati bistveno povečanje števila ur na dan, ki jih mladi namenijo uporabi interneta. Trenutni podatki kažejo, da mladi v Sloveniji porabijo več časa za internet, hkrati pa je tudi pogostost njihove uporabe interneta nad povprečjem držav EU-28 in celo nad povprečjem socialno-ekonomsko razvitih držav EU-15 (Eurostat, 2018).

Kot je razvidno iz Grafikona 3, se je uporaba interneta v zadnjih osmih letih bistveno povečala. V letu 2010 so mladi v Sloveniji

GRAFIKON 3: Povprečno število ur na dan za uporabo interneta in gledanje televizije v Sloveniji, 2010–2018. Koliko časa dnevno v povprečju porabiš za internet in gledanje televizije?

Vir: podatkovne baze Mladina 2010, FES Youth Study Slovenia 2013 in FES Regional Youth Study SEE 2018/19.

Opomba: Starostna skupina 16–27 let. V Mladini 2010 (Lavrič idr., 2010) je bila uporabljena drugačna lestvica za merjenje frekvenca gledanja televizije, zato ni bilo mogoče narediti primerjav.

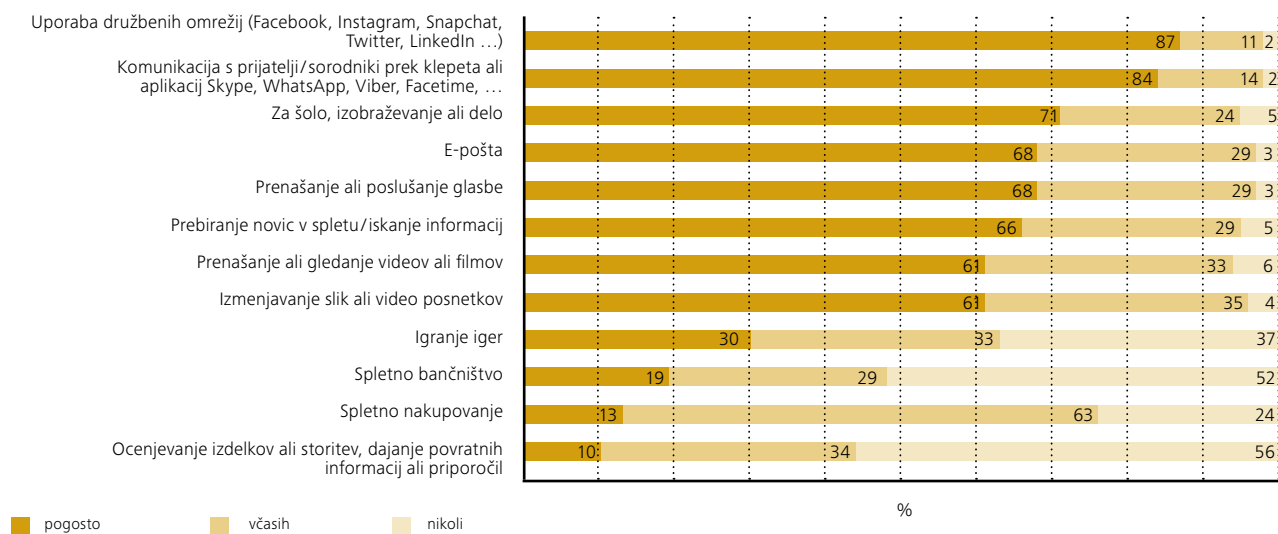
porabili povprečno 2,42 ure dnevno za internet, leta 2018 pa že 4,58 ure na dan, torej 2,16 ure več. Poleg tega podatki iz leta 2018 kažejo, da 39,1 % mladih uporablja internet 5 ali več ur dnevno. Prav tako mladi danes porabijo skoraj 3 ure dnevno več za uporabo interneta kot za gledanje televizije, kar je tudi največja povprečna razlika med omenjenima dejavnostma.

Poleg tega sta finančno stanje gospodinjstva in stopnja izobrazbe staršev pozitivno povezana z uporabo interneta ($\rho = 0,139$, $p < 0,001$; $\rho = 0,147$, $p < 0,001$) in negativno povezana z gledanjem televizije ($\rho = -0,119$, $p < 0,01$; $\rho = -0,186$, $p < 0,01$).

Skoraj vsi mladi v Sloveniji imajo stalni dostop do interneta.

Večina mladih v Sloveniji uporablja internet za druženje s svojimi prijatelji in drugimi osebami. Tako sta dostop do družbenih omrežij (87 %) in komunikacija s prijatelji (84 %) najpogostejši internetni dejavnosti. Nadalje mladi nekoliko manj pogosto uporabljajo internet za šolo, izobraževanje in delo, pošiljanje e-pošte, prenašanje ali poslušanje glasbe in iskanje informacij. Dve tretjini mladih pogosto uporabljata internet za prenašanje ali gledanje videoposnetkov ali filmov ter za izmenjavo slik ali videov, medtem ko jih tretjina uporablja internet za igranje iger. Manj kot petina mladih pogosto uporablja internet za spletno bančništvo, spletno nakupovanje in ocenjevanje izdelkov ali storitev.

GRAFIKON 4: Kako pogosto uporabljaš internet za naslednje namene?

Vir: podatkovna baza FES Regional Youth Study SEE 2018/19.

Vesna:

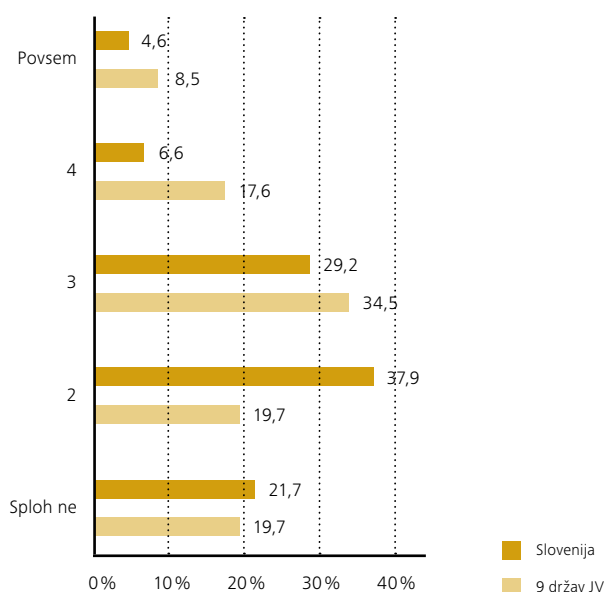
„Kar je ‚ful‘ v redu, je to, da sem si končno odprla spletno bančništvo, za kar sem sicer potrebovala sto let, ampak je bila neka taka stvar (udeležba na Erasmus izmenjavi med študijem), ki me je ‚ful‘ potisnila naprej. Madoniš, Vesna, kamor koli greš, potrebuješ kartico za plačilo preko interneta, potrebuješ spletno bančništvo itd., ali ne? Tako sem se v bistvu pripravljala na to.“

Presenetljivo spol ni povezan z izbiro internetne dejavnosti, kar pa ni primerljivo s preteklimi študijami mladine (Dowel idr., 2009; Kirbiš, 2011a; Kirbiš, 2011b; Kirbiš in Tavčar Krajnc, 2014; Kirbiš in Zagorc, 2014), ki nakazujejo razlike med spoloma pri uporabi interneta za različne namene.

Spletna družbena omrežja so postala zelo popularna, njihova uporaba pa je danes ena od najpogostejših internetnih dejavnosti v vseh desetih državah JV Evrope. Očitno je, da družbena omrežja potekajo v kontekstu zaupanja. Tako bi pričakovali, da imajo mladi tudi relativno visoko zaupanje v družbena omrežja.

Uporaba interneta za različne namene je povezana z različnimi sociodemografskimi dejavniki, predvsem s starostjo, izobrazbo staršev in finančno situacijo gospodinjstva. Mlajši, kot so mladi, pogosteje uporabljajo internet za družbena omrežja ($\rho = -0,088$, $p < 0,01$), za komuniciranje s prijatelji ($\rho = -0,089$, $p < 0,01$), za prenašanje ali poslušanje glasbe ($\rho = -0,165$, $p < 0,001$) in prenašanje ali gledanje videoposnetkov ali filmov ($\rho = -0,110$, $p < 0,001$), medtem ko starejši mladi pogosteje uporabljajo e-pošto ($\rho = 0,307$, $p < 0,001$), iščejo informacije ($\rho = 0,359$, $p < 0,001$), uporabljajo spletno bančništvo ($\rho = 0,403$, $p < 0,001$) in spletno nakupovanje ($\rho = 0,122$, $p < 0,001$). Mladi z boljšim finančnim statusom ($\rho = 0,151$, $p < 0,001$) in višjo stopnjo izobrazbe staršev ($\rho = 0,193$, $p < 0,001$) pogosteje uporabljajo internet za šolo, izobraževanje in delo, medtem ko tisti z nižjim finančnim statusom ($\rho = -0,069$, $p < 0,05$) in nižjo stopnjo izobrazbe staršev ($\rho = -0,107$, $p < 0,01$) pogosteje igrajo igre.

GRAFIKON 5: **Zaupanje mladih v družbena omrežja v Sloveniji v primerjavi z drugimi devetimi državami JV Evrope.** V kolikšni meri zaupaš družbenim omrežjem svoje osebne podatke?

Vir: podatkovna baza FES Regional Youth Study SEE 2018/19.

Čeprav zaupanje v nove medije narašča s pogostostjo njihove uporabe v vseh desetih preučevanih državah JV Evrope, je presenetljivo, da imajo mladi v Sloveniji najmanj zaupanja v družbena omrežja ($M = 2,35$) v primerjavi z drugimi devetimi državami JV Evrope ($M = 2,78$). Natančneje, le ena desetina slovenske mladine zaupa svoje osebne podatke družbenim omrežjem, v drugih devetih državah JV Evrope pa podatke zaupa več kot četrtina mladih. Kljub temu da večina slovenske mladine ne zaupa medijem in se zaveda tveganj in negativnih posledic, povezanih s svojimi internetnimi dejavnostmi, se njihova zaskrbljenost ne odraža v njihovem dejanskem vedenju. Na primer, analiza profilov (npr. Facebooka, Instagrama, MySpacea itd.) kaže, da uporabniki kljub zaskrbljenosti glede svoje zasebnosti na svojih profilih objavljajo podrobne osebne podatke (Lewis idr., 2007; Thelwall, 2008; Utz in Krämer, 2009). Ta pojav je znan tudi kot 'paradoks o zasebnosti' (Barnes, 2006) ali 'dilema o zasebnosti' (Brandtzaeg idr., 2010, 1008).

BLIŽNJI PRIJATELJI NASPROTI VIRTUALNIM PRIJATELJEM

Večina slovenske mladine je zadovoljna (82,4%) s svojimi prijatelji in prijateljstvo obravnava resno – 95% mladih meni, da je biti zvest prijatelju pomembno ali zelo pomembno. Hkrati pa se opazno znižuje osebni stik s prijatelji. Še več, mladi imajo v socialnih omrežjih veliko (virtualnih) prijateljev: več kot dve tretjini mladih (67,2%) ima več kot 200 prijateljev in več kot tretjina ima več kot 500 prijateljev.

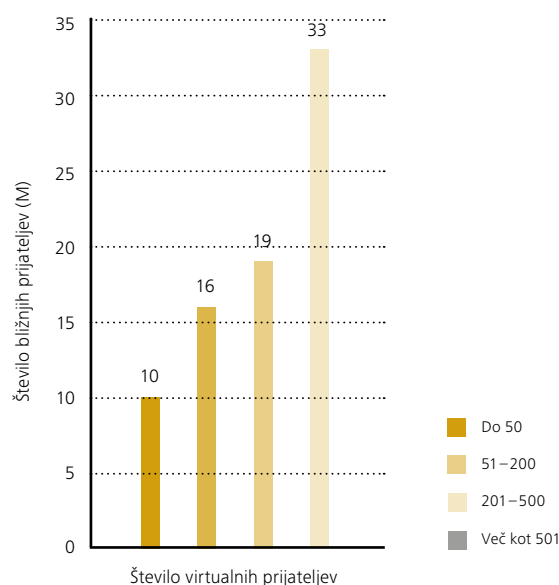
Karolina:

„/.../ ljudje si ne vzamejo več časa, da bi šli na kavo, ker imajo možnost virtualne interakcije. In ker imamo to možnost, se preprosto odrečemo osebni komunikaciji.“

Anja:

„Mogoče nekdo v resnici težje vzpostavi osebno interakcijo in je veliko bolj sproščen v teh družbenih omrežjih, saj lažje vstopa v stik s posamezniki na tak način.“

GRAFIKON 6: **Število bližnjih prijateljev nasproti številu virtualnih prijateljev.** Koliko prijateljev/stikov v svojih družbenih omrežjih uvrščas med bližnje prijatelje v vsakodnevnem življenju?

Vir: podatkovna baza FES Regional Youth Study SEE 2018/19.

Kot je razvidno iz Grafikona 6, obstaja veliko odstopanje glede števila bližnjih prijateljev v primerjavi s številom virtualnih prijateljev.

ZDRAVJE IN ŽIVLJENJSKI SLOG

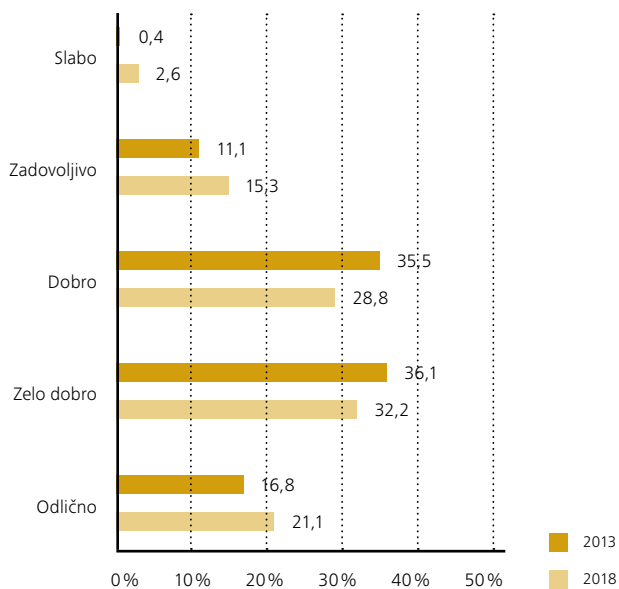
Večina mladih v Sloveniji je v splošnem ocenila svoje zdravje kot dobro ($M = 3,54$), pri čemer so višjo samooceno zdravja podali tisti z višjim finančnim statusom in katerih starši imajo doseženo višjo stopnjo izobrazbe. Kot je razvidno iz Grafikona 7, se je v zadnjih petih letih samoocena zdravja nekoliko znižala, kar je še posebej očitno v povečanem deležu tistih, ki so ocenili svoje zdravje kot 'slabo/zadovoljivo' (z 11,5% v letu 2013 na 17,9% v letu 2018). V primerjavi z drugimi devetimi državami JV Evrope mladi v Sloveniji poročajo o nižji samooceni zdravja.

Pričujoča študija kaže tudi na bistvene spremembe na področju dejavnikov tveganja za zdravje v zadnjih osmih letih. Delež mladih, ki redko ali nikoli ne uživa alkohola, in 'nekadilcev' se je povečal, medtem ko delež rednih kadilcev in tistih, ki vsak dan uživajo alkohol, upada. Poleg tega se je od leta 2013 delež tistih,

ki nikoli ne uporabljajo mehkih drog, povečal z 49,6% na 70,6% v letu 2018.

Spremenil se je tudi odnos mladih do alkohola. Če je bil leta 2013 za tri četrtine mladih alkohol ‚sprejemljiv‘, se je ta delež v letu 2018 zmanjšal na eno tretjino.

GRAFIKON 7: **Samoocena zdravja v Sloveniji, 2013–2018. Kako bi na splošno ocenil svoje zdravje?**

Vir: podatkovni bazi FES Youth Study Slovenia 2013 in FES Regional Youth Study SEE 2018/19. Opomba: starostna skupina 16–27 let.

Mladi v Sloveniji leta 2018 poročajo o nižji samooceni zdravja v primerjavi z drugimi devetimi državami JV Evrope.

SKLEP

Glavne ugotovitve:

1. Trendi v preživljanju prostega časa mladih kažejo na upad osebne interakcije s prijatelji, medtem ko dežel poslušanja glasbe, gledanja filmov in udeležbe pri športnih aktivnostih narašča.
2. Zaupanje v nove medije se povečuje s pogostostjo uporabe družbenih omrežij v vseh preučevanih državah JV Evrope. Čeprav slovenska mladina najpogosteje uporablja družbena omrežja, ima v primerjavi z devetimi državami JV Evrope najmanjše zaupanje v družbena omrežja.
3. Mladi v Sloveniji ocenjujejo svoje zdravje kot dobro, pri čemer so višjo samooceno zdravja podali tisti z višjim finančnim statusom in katerih starši imajo doseženo višjo stopnjo izobrazbe.
4. V primerjavi z drugimi devetimi državami JV Evrope slovenska mladina poroča o nižji samooceni zdravja.
5. Ne samo da imajo mladi danes negativnejši odnos do alkohola kot leta 2013, ampak se je povečal tudi delež tistih, ki redko ali nikoli ne uživajo alkohola. Poleg tega se je povečal tudi delež ‚nekadilcev‘ in tistih, ki nikoli ne uporabljajo drog.

Ključne ugotovitve poglavja:

Mladi v Sloveniji preživijo relativno veliko časa na internetu, medtem ko osebna interakcija upada. Čeprav so zelo usposobljeni za uporabo tehnologije in so zelo aktivni uporabniki novih medijev, se osredotočajo na zdravje in dobro počutje na področjih, kot so npr. športne dejavnosti.

Priporočila snovalcem politik:

Hiter razvoj interneta je spremenil konvencionalen način življenja mladih, zato je potrebno, da se oblikovalci politik še bolj zavedajo negativnih posledic (npr. internetna zasvojenost, socialna osamiitev, kriminal).

5

VREDNOTE, RELIGIJA IN ZAUPANJE

Miran Lavrič

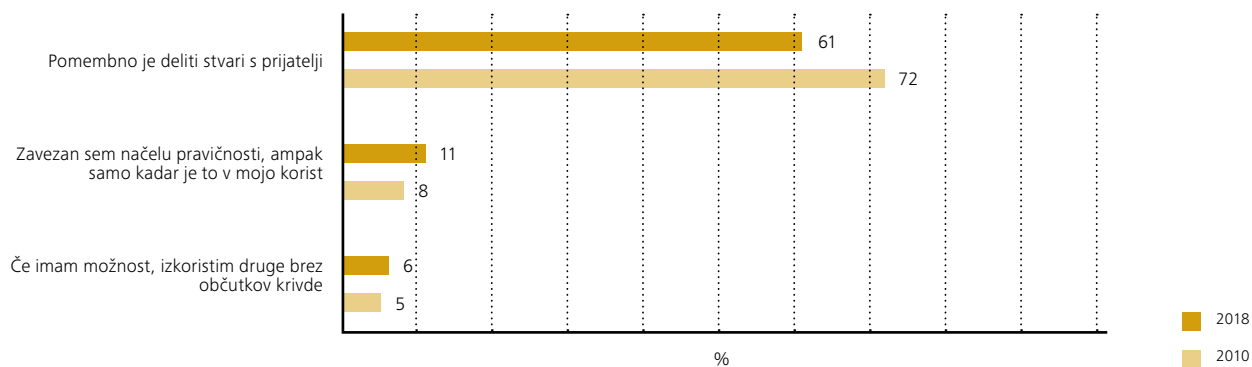
Na osnovi sodobne sociološke literature lahko sklepamo, da svetovni nazori mladih pomembno vplivajo na prihodnost družb na vsaj dva načina. Najprej gre za to, da lahko mladi neposredno delujejo kot akterji družbenih sprememb skozi različne politične aktivnosti in druge družbene prakse. Primer delovanja tega mehanizma lahko vidimo v slovitem letu 1968, ko so mladi v Evropi in ZDA glasno zahtevali družbeno spremembo in bili pripravljeni demonstrirati na ulicah, da jo dosežejo. Drugi mehanizem je posrednejši in se navezuje na koncept generacij. Karl Mannheim (1952) je generacijo definiral kot starostno skupino, ki jo oblikujejo specifične zgodovinske okoliščine in ki posledično oblikuje sebi lastne svetovne nazore, vrednote in vedenjske vzorce. Izhajajoč iz sodobne sociologije generacij (Woodman, 2017), lahko upravičeno pričakujemo, da bodo imele vrednote današnjih mladih po-

memben vpliv na slovensko družbo, ko bodo ti mladi odrastli in prevzeli najodgovornejše vloge v družbi.

VREDNOTE MLADIH: INDIVIDUALIZACIJA SE NADALJUJE

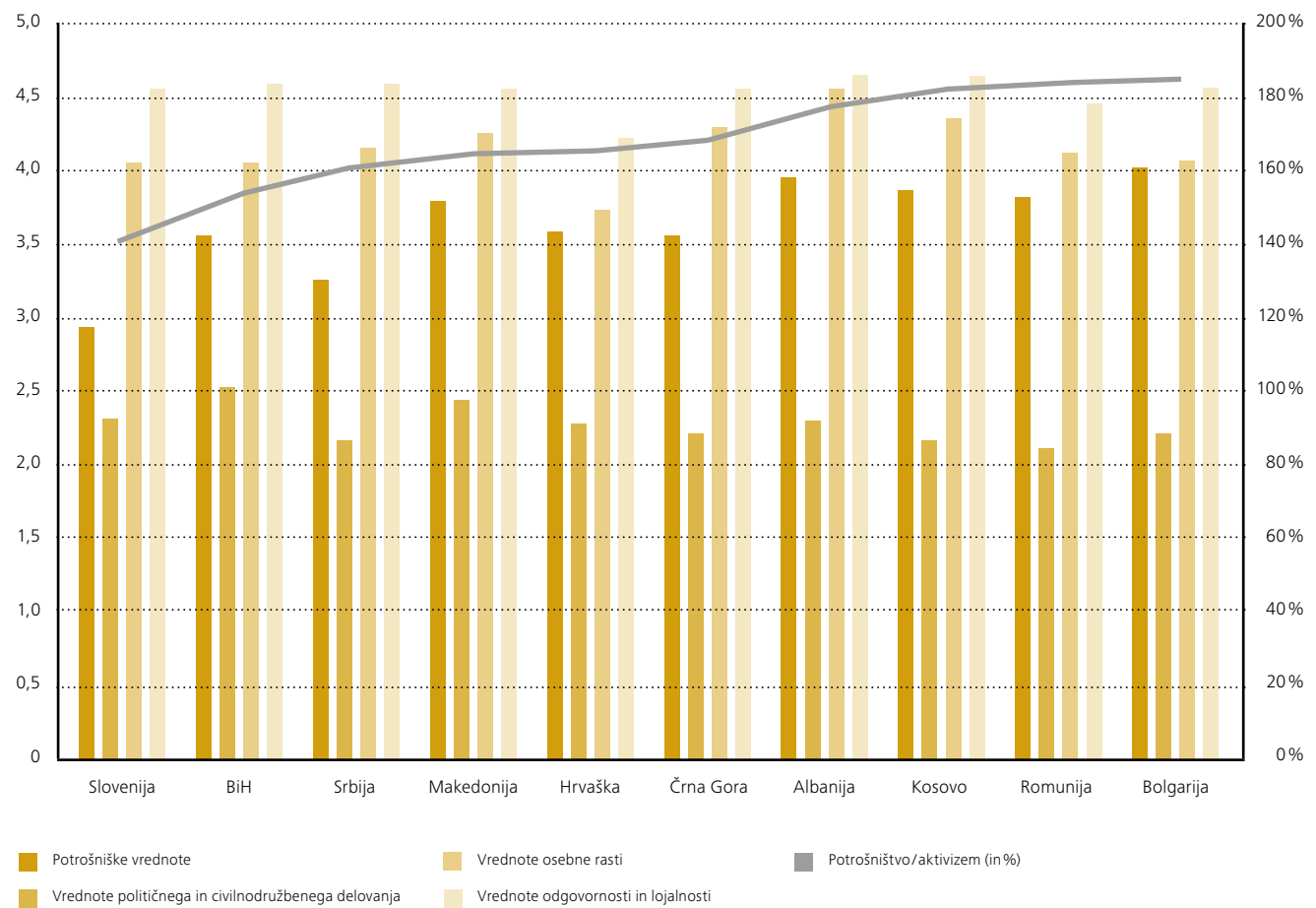
V devetdesetih letih 20. stoletja je bil na področju vrednot mladih v Sloveniji najbolj prepoznaven trend upad pomena javnih tem, kot so politika, religija ali delo, skupaj z izrazitim naraščanjem pomena tem zasebne sfere, kot so prijatelji, družina in kakovost vsakdanjega življenja (Ule, 1996b: 23). Na prelomu stoletja so med mladimi izrazito prevladovali vrednote zasebne sfere, kot so osebno zdravje, prijateljstvo in družinsko življenje, mladim pa so

GRAFIKON 8: **Strinjanje s trditvami, ki merijo prisotnost individualizma in kolektivismu, Slovenija, 2010 in 2018.** V kolikšni meri se strinjaš z naslednjimi trditvami? (% takšnih, ki se pretežno ali popolnoma strinjajo)

Vir: podatkovni bazi Mladina 2010 in FES Regional Youth Study SEE 2018/19.
Opomba: starostna skupina 15–29.

GRAFIKON 9: Pomembnost štirih temeljnih vrednotnih orientacij po državah.

Vir: podatkovna baza FES Regional Youth Study SEE 2018/19.

bile precej pomembne tudi nekatere globalno naravnane teme, kot so svetovni mir, zaščita naravnega okolja in svoboda posameznika (Ule in Kuhar, 2002).

Premik od velikih in splošnih tem, kot so politika, religija ali delo, k bolj osebnim in zasebnim temam, kot so družina, prijatelji ali prosti čas, se je nadaljeval vsaj do leta 2013. Takrat se je pokazalo, da med mladimi narašča tudi poudarek na individualizmu in tekmovalnosti, predvsem kot odziv na naraščajoče ekonomske negotovosti in spreminjajoče se družbene razmere (Musil in Lavrič, 2011; Lavrič in Boroja, 2014; Kirbiš in Zagorc, 2014).

Podatki Grafikona 8 kažejo, da se je trend naraščajočega individualizma nadaljeval tudi v obdobju med letom 2010 in 2018. Poveden je predvsem velik porast nepripravljenosti mladih, da bi delili stvari s svojimi prijatelji. Narasel je tudi delež mladih, ki priznava egoistično vedenje v smislu dajanja izrazite prednosti osebnemu interesu in celo izkoriščanja drugih.

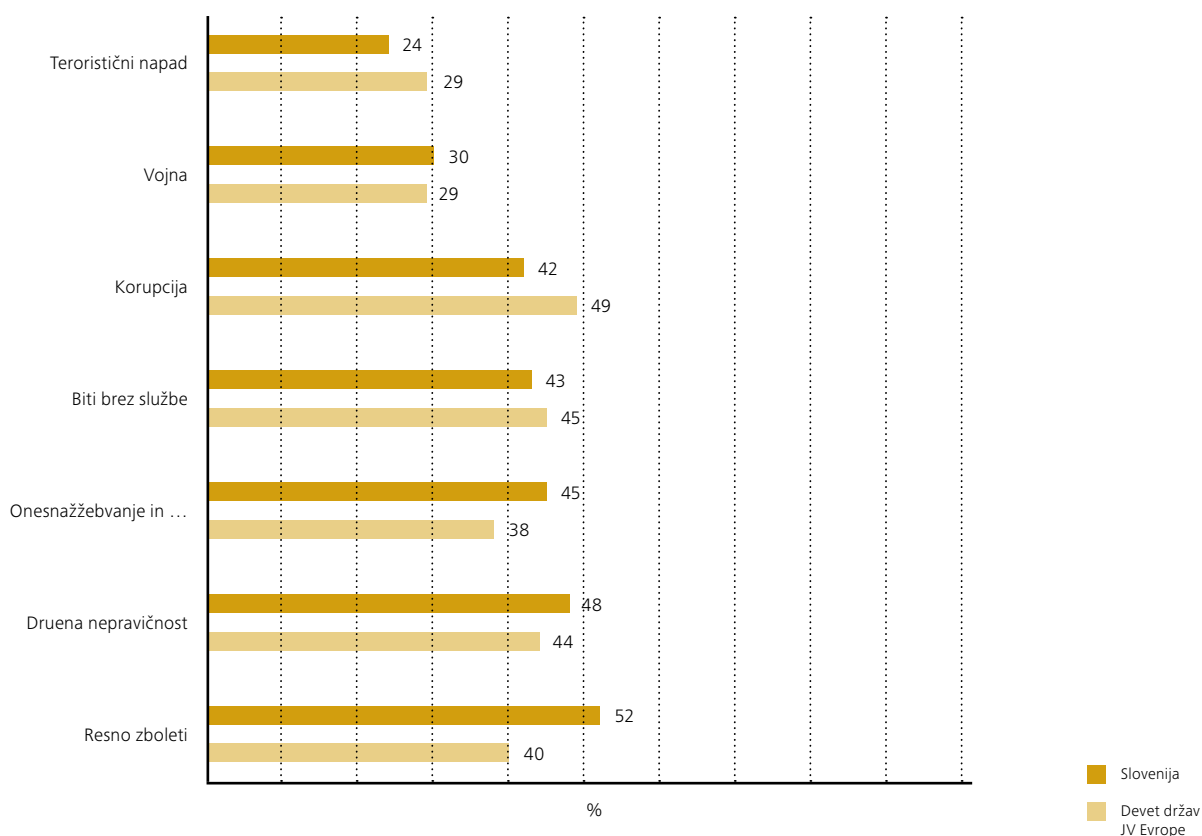
Na ravni vrednot se je trend individualizacije, ki se je začel že v zgodnjih 90. letih 20. stoletja, nadaljeval tudi v obdobju 2010–2018.

Respondenti so v raziskavi Mladina 2018 izražali pomembnost tudi dvajsetih drugih vrednot v svojem življenju. Na osnovi njihovih odgovorov so bile s pomočjo faktorjske analize oblikovane štiri osnovne vrednotne orientacije.¹

Čeprav so razlike med državami sorazmerno majhne, Slovenija izstopa vsaj v eni dimenziji. Potrošniške vrednote, kot so na primer bogastvo ali oblačila dragih blagovnih znamk, so med desetimi državami najmanj prisotne prav v Sloveniji.² Čeprav lahko zveni presenetljivo, da so potrošniške vrednote najmanj prisotne v ekonomsko najbolj razviti državi, obstaja za to prepričljiva teoretična razlaga. Razvil jo je predvsem politolog Ronald Inglehart (1977), ki je ugotovil, da generacije, ki odraščajo v večjem blagostanju, v večji meri jemljejo ugodne ekonomske okvire kot samoumevne in zato dajejo večji poudarek nematerialističnim temam, kot so svoboda in možnosti samoizražanja, avtonomnost posameznika ali zaščita narav-

GRAFIKON 10: **Skrbi mladih v Sloveniji v primerjavi z drugimi devetimi državami.**

V kolikšni meri te skrbijo naslednje stvari ... (% odgovorov 'zelo')

nega okolja. To potrjujejo tudi nekateri drugi rezultati v naši analizi. Če pozornost usmerimo na vrednote, ki so mladim iz Slovenije sorazmerno bolj pomembne v primerjavi z vrednotami vrstnikov iz drugih držav v regiji, ugotovimo, da mednje sodijo izključno nematerialistične vrednote, kot so prevzemanje odgovornosti, zvestoba partnerju in prijateljem ter udeležba v civilnodružbenih aktivnostih. Razmerje med vrednotama odgovornosti in zvestobe na eni strani ter potrošniškimi vrednotami na drugi strani je zelo pomembno, saj odraža stopnjo družbene zrelosti in odgovornosti mladih, še posebej v luči skušnjav potrošniškega kapitalizma. Kot jasno kaže črta v Grafikonu 9, izkazuje slovenska mladina v tem smislu relativno visoko stopnjo zrelosti, vsaj v primerjavi z vrstniki iz drugih držav jugovzhodne Evrope.

V primerjavi z mladimi iz drugih držav JV Evrope slovenska mladina izstopa po sorazmerno nizki prisotnosti potrošniških vrednot in visoki prisotnosti vrednot odgovornosti ter lojalnosti.

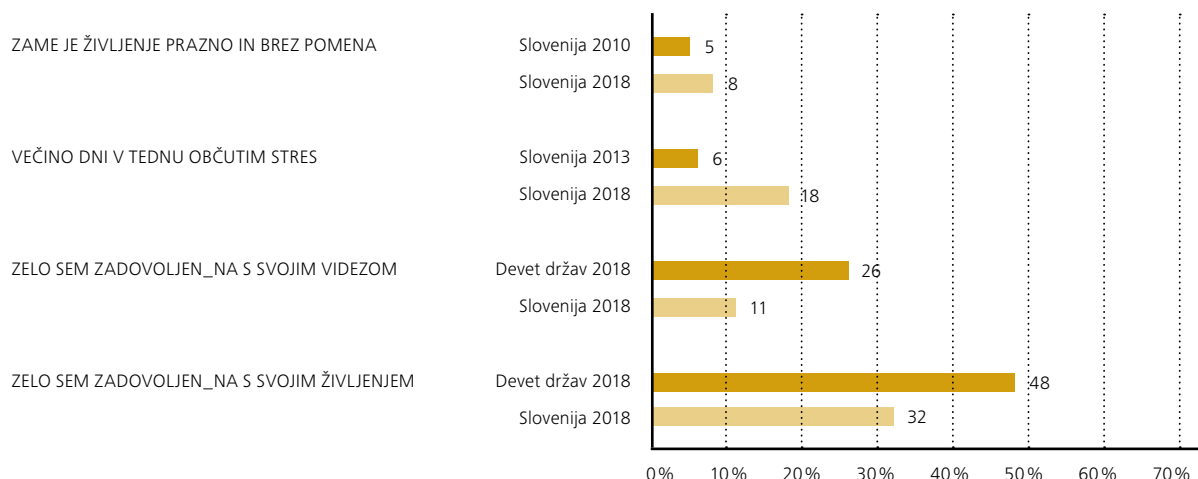
SKRBI MLADIH IN NIZKA RAVEN ZADOVOLJSTVA Z ŽIVLJENJEM

Relativna prevlada postmaterialističnih vrednot je opazna tudi, če se osredotočimo na najpomembnejše skrbi, ki tarejo mlade.

Podatki iz zgornjega grafikona se ujemajo s predhodnimi ugotovitvami o relativno visoki stopnji individualizma in postmaterializma med mladimi v Sloveniji. Splošne družbene teme, kot so korupcija, terorizem, vojne in celo nezaposlenost, so za razliko od drugih držav v vzorcu med mladimi v Sloveniji v povprečju manj pomembne v primerjavi z bolj individualističnimi in postmaterialističnimi temami, kot so zdravje, družbena pravičnost in zaščita naravnega okolja.

V primerjavi z drugimi državami v regiji so najpomembnejše skrbi mladih v Sloveniji skladne z njihovo splošno postmaterialistično naravnostjo in se nanašajo predvsem na teme, kot sta zdravje ali naravno okolje, manj pa na teme, kot sta korupcija ali brezposelnost.

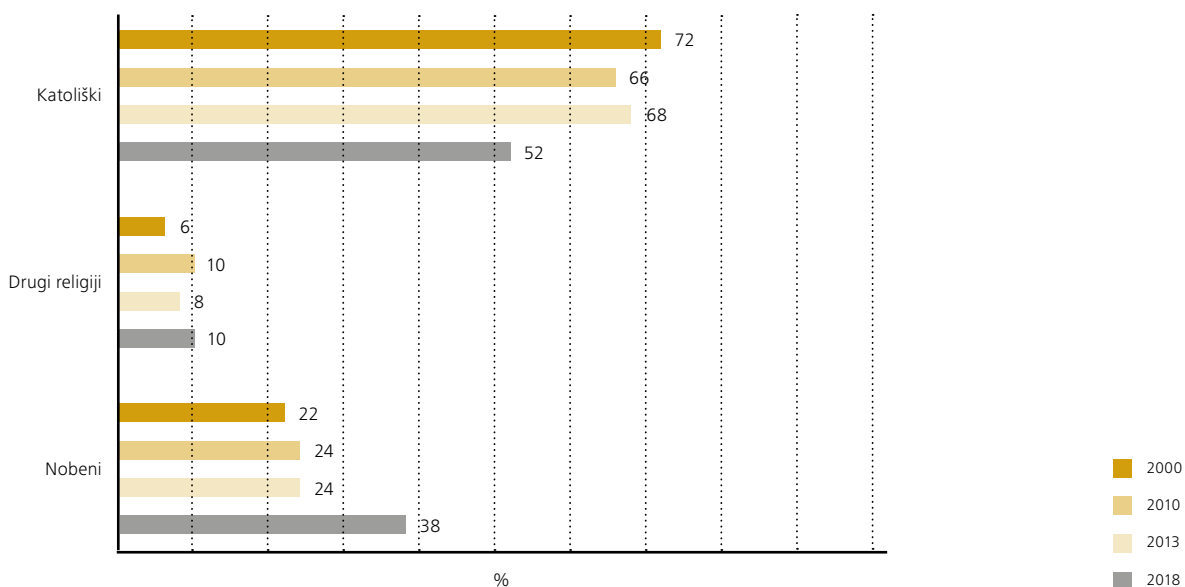
GRAFIKON 11: Indikatorji stresa in zadovoljstva z življenjem, Slovenija in devet držav JV Evrope, 2010–2018

Viri: podatkovne baze Mladina 2010, FES Youth Study Slovenia 2013 in FES Regional Youth Study SEE 2018/19.

GRAFIKON 12: Samoizražena verska pripadnost mladih (16–27) v Sloveniji, 2000–2018.

Kateri verski skupnosti, če sploh kateri, pripadaš?

Vir podatkov za obdobje 2000–2013: Lavrič and Boroja, 2014.

Opomba: Zaradi zagotavljanja veljavnosti longitudinalne primerjave smo se zaradi različnega zajema starostnih skupin v posameznih raziskavah omejili na starostno skupino 16–27.

Relativno velik poudarek na osebnih temah lahko pomaga razložiti tudi presenetljivo nizke, vsaj če gledamo primerjalno, ravni zadovoljstva z življenjem med mladimi v Sloveniji.

Iz Grafikona 11 je razvidno, da so mladi v Sloveniji, poleg tega da so sorazmerno nezadovoljni s svojim življenjem v primerjavi z vrstniki iz drugih devetih držav JV Evrope, tudi bistveno manj zadovoljni s svojim fizičnim izgledom. Poleg tega se je v zadnjih petih letih bistveno povečal delež mladih, ki zase menijo, da občutijo stres večino dni v tednu, rahlo pa se je povečal tudi delež takih, ki poročajo o občutku praznosti in nesmiselnosti življenja.

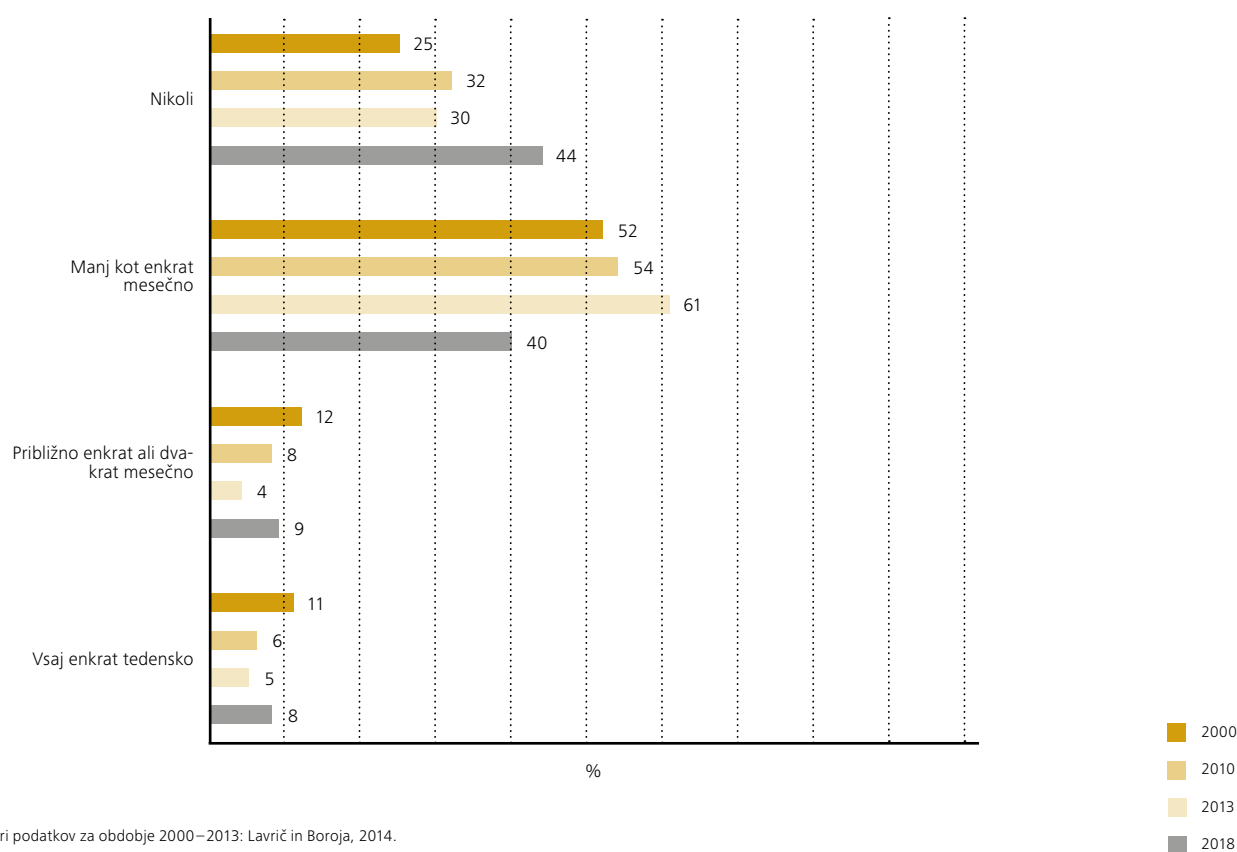
Za interpretacijo teh ugotovitev se velja najprej ozreti na ugotovitev, da je, sicer nekoliko presenetljivo, na ravni držav zado-

voljstvo mladih z življenjem negativno korelirano z ravno družbenoekonomske razvitosti države, merjene z indeksom človekovega razvoja ($r = -0.618$, $p < 0.01$). Najbolj zadovoljne mlade najdemo v najmanj razvitem Kosovu, najmanj zadovoljne pa v najbolj razviti Sloveniji.³

Naše analize kažejo na dve dopolnjujoči se možni razlagi za ta navidezni paradoks. Po prvi razlagi so višje ravni zadovoljstva v manj razvitih državah povezane z bistveno bolj optimističnimi predstavami o EU in s tem tudi bistveno bolj optimističnimi predstavami glede osebne in širše družbene prihodnosti.⁴ Druga, pomembnejša razlaga je povezana s splošno tendenco, da so mladi v bolj razvitih državah tendenčno bolj individualizirani (Lavrič,

GRAFIKON 13: Pogostost obiskovanja verskih obredov, mladi (16–27) v Sloveniji, 2000–2018.

Če izvzameš poroke in pogrebe, kako pogosto obiskuješ verske obrede?

Viri podatkov za obdobje 2000–2013: Lavrič in Boroja, 2014.

Opomba: Da bi zagotovili veljavne primerjave med različnimi podatkovnimi bazami, je bila starost respondentov omejena na skupino 16–27.

Flere in Cupar, 2018). Individualizacija pa je povezana z zmanjšanjem občutka skupnosti, kar je povezano z občutki varnosti, sprejetosti in pripadnosti, ti občutki pa lahko pomembno vplivajo na zadovoljstvo z življenjem⁵.

Te razlage se povezujejo tudi z ugotovitvami o sorazmerno nizkem zadovoljstvu z lastnim videzom in naraščajočimi občutki stresa ter brezvoljnosti.⁶ Vse to je možno povezati z večjo osredotočenostjo posameznika nase⁷, kar pa je seveda pomembna sestavina procesa individualizacije v družbenem življenju.

Slovenska mladina izraža vse višje ravni stresa in je v primerjavi z vrstniki iz JV Evrope bistveno manj zadovoljna s svojim videzom in svojim življenjem v celoti. To lahko razumemo v luči visoke stopnje individualizacije in s tem povezanega zmanjšanja občutka (pripadnosti) skupnosti kakor tudi skozi relativno odsotnost optimizma glede prihodnosti družbe, v kateri mladi živijo.

RELIGIJA: TRENDI PRIVATIZACIJE IN POLARIZACIJE

Številne raziskave kažejo, da igra religioznost sorazmerno nepomembno vlogo v življenjih mladih prebivalcev Slovenije, še posebej v primerjavi z njihovimi vrstniki iz drugih držav jugovzhodne Evrope (Flere and Klanjšek, 2007; Toš, 1999; Lavrič, 2013). Poleg tega ste dve nedavni raziskavi slovenske mladine (ena v letu 2010, druga pa v letu 2013) pokazali na dolgotrajen trend postopnega zmanjševanja religioznosti mladih (Flere, 2011: 471; Lavrič and Boroja, 2014).

Glede na to, da smo v tokratni raziskavi uporabili enake indikatorje religioznosti, kot so bili uporabljeni v prejšnjih raziskavah in v Svetovni raziskavi vrednot, lahko religioznost mladih v letu 2018 učinkovito primerjamo s stanjem vse do leta 2000.

Katolištvo izgublja priljubljenost med slovenskimi mladimi že vsaj od začetka 21. stoletja. V širšem smislu to pomeni tudi, da religija izgublja svoj pomen kot okvir identitete za mlade – delež takšnih, ki se ne identificirajo z nobeno religijo, je v zadnjih osmih letih poskočil s 24 % na 38 %. Poudariti je potrebno tudi to, da je identifikacija s prevladujočo religijo med slovenskimi mladimi ekstremno nizka, če jo primerjamo z mladimi iz drugih držav JV Evrope. Medtem ko se le 52 % slovenskih mladih identificira s katolištvom, je na Hrvaškem takih kar 90 %, prav toliko mladih pa se k pravoslavnemu krščanstvu prišteva v Srbiji.

Oster porast (s 30 % na 44 %) neobiskovalcev verskih obredov od leta 2013 do leta 2018 potrjuje trende izrazitega oddaljevanja mladih od Katoliške cerkve. Vendar pa je potrebno dodati tudi to, da se je trend upadanja rednih (vsaj enkrat mesečnih) obiskovalcev obredov po letu 2013 obrnil navzgor. Posledično lahko opazimo zelo izrazit upad deleža tistih vmes, torej mladih, ki obrede obiskujejo le ob posebnih priložnostih. Povedano drugače, identificiramo lahko zmeren trend polarizacije mladih na področju religioznosti. Ta trend lahko opazujemo tudi v zvezi s samoizraženo pomembnostjo boga v vsakdanjem življenju posameznika. Medtem ko se je delež takih, ki so na lestvici med 1 (sploh ni pomemben) do 10 (zelo je pomemben) izbrali odgovor ,1', povečal s 34 % na 37 %, se je delež takih, ki so izbrali odgovor ,10', prav tako povečal, in sicer s 6 % na 9 %.

Nadaljnje analize so pokazale, da je v zadnjih petih letih, nekoliko presenetljivo, povprečna vrednost odgovorov na vprašanje o pomembnosti boga nekoliko zrasla. Medtem ko je ta vrednost v obdobju 2005–2013 sicer upadla s 5,42 na 3,57, se je potem do leta 2018 dvignila na 3,94. Ta ugotovitev se sicer lahko zdi v nasprotju s prej ugotovljenim trendom upadanja religijske identifikacije in obiskovanja obredov. Vendar pa so te ugotovitve kot celota popolnoma kompatibilne s tezo o privatizaciji religije (glej Luckmann, 1967; Beyer, 1994; Davie, 2000; Pollack in Müller, 2006; Lavrič, 2013), po kateri je za pozno modernost značilna relativno močnejša prisotnost zasebnih oblik religioznosti (npr. pomen boga v vsakdanjem življenju) in manj izrazita prisotnost tako imenovanih institucionalnih vidikov religioznosti (npr. identifikacija s cerkvijo ali obiskovanje obredov v cerkvi). Za širše področje nekdanje Jugoslavije v obdobju 1995–2008 je bil sicer že nedavno ugotovljen splošni trend privatizacije religioznosti (Lavrič, 2013).

Karolina:

„Jaz sem veren človek. Zelo sem verna, a v cerkev ne hodim. /.../ Vem, da bog obstaja. Ni mi treba hoditi v cerkev, da bi to vedela.“

Anja:

„Odraščala sem v dokaj verni družini, ob praznikih smo hodili k maši. Imam tudi skoraj vse zakramente. Toda zadnjih deset let razmišljam o svojem življenju s svojo glavo. Ne hodim več v cerkev in niti več ne razmišljam o tem, v kaj verjamem. Vsekakor se ne strinjam s cerkvijo kot institucijo.“

Če združimo zgoraj navedene ugotovitve, lahko sklenemo naslednje:

Od začetka 21. stoletja se mladi v Sloveniji pospešeno odklanjajo od Katoliške cerkve in v letu 2018 se jih le še približno polovica identificira s katolištvom. Hkrati pa se je v zadnjih petih letih nekoliko povečal tudi delež globokih vernikov, rahlo pa je narasla tudi povprečna samoizražena pomembnost boga v vsakdanjem življenju. Ti trendi kažejo na procese polarizacije in privatizacije na področju religioznosti mladih.

Če primerjamo mlade iz Slovenije z mladimi iz drugih devetih držav JV Evrope, hitro postane jasno, da imamo v Sloveniji opraviti z izjemno sekularizirano mladino. To je gotovo tesno povezano z dejstvom, da je Slovenija v okviru obravnavanih držav najbolj razvita, vsaj v smislu indeksa človekovega razvoja (HDI). Dejstvo, da je Slovenija hkrati najbolj razvita in najmanj religiozna država, se odlično ujema s trenutno verjetno najvplivnejšo verzijo sekularizacijske teorije, ki sta jo razvila Pippa Norris in Ronald Inglehart (Norris in Inglehart, 2004). Po tej teoriji višje ravni indeksa človekovega razvoja kažejo na višje ravni eksistencialne gotovosti prebivalcev, ta pa je najmočnejši dejavnik erozije religije v okviru modernizacijskih trendov.

Če se usmerimo k družbenim dejavnikom religioznosti⁸ med mladimi v Sloveniji, naši podatki potrjujejo že mnogokrat ugotovljena razmerja. Religioznost je na primer bolj prisotna med mladimi z manj izobraženimi starši, na vasi in med ženskami.

Na koncu so nas zanimali še vplivi religioznosti na družbeno-politična stališča mladih. Izkazalo se je, da je religioznost povezana z višjimi ravni nacionalizma ($r = 0,245$, $p < 0,01$), psihološke avtoritarnosti ($r = 0,161$, $p < 0,01$), politične avtoritarnosti ($r = 0,160$, $p < 0,01$)⁹ in še posebej močno z desno politično usmeritvijo ($r = 0,304$, $p < 0,01$). Velja poudariti, da so korelacije med religioznostjo in desno politično usmerjenostjo ter nacionalizmom v Sloveniji bistveno višje kot v drugih devetih državah JV Evrope.

Med slovenskimi mladimi je religioznost zelo močno povezana z desno politično usmeritvijo, nacionalizmom in avtoritarnostjo.

Religioznost je povezana tudi z višjimi ravni zaupanja v družbene institucije in organizacije, še posebej z višjim zaupanjem v vojsko ($r = 0,178$, $p < 0,01$) in velika podjetja ($r = 0,148$, $p < 0,01$). Te ugotovitve še dodatno potrjujejo tezo, da je med slovenskimi mladimi religioznost tesno povezana s političnimi desničarstvom in avtoritarnostjo.

SKLEP

Glavne ugotovitve:

1. Trend individualizacije na ravni vrednot, ki ga lahko spremljamo že vsaj od zgodnjih 90. let 20. stoletja, se je nadaljeval tudi med leti 2010 in 2018.
2. V primerjavi z mladimi iz drugih držav JV Evrope slovenska mladina izstopa po sorazmerno nizki prisotnosti potrošniških vrednot in visoki prisotnosti vrednot odgovornosti ter lojalnosti.
3. Največje skrbi slovenskih mladih so skladne z njihovo splošno postmaterialistično naravnostjo, saj izrazito poudarjajo teme, kot sta zdravje ali okolje, manj pa poudarjajo teme, kot sta korupcija ali brezposelnost.
4. Slovenski mladi izražajo vedno višje ravni stresa in so v primerjavi z vrstniki iz drugih držav JV Evrope tudi manj zadovoljni s svojim življenjem in s svojim videzom. Temu je tako zaradi visokih ravni individualizacije in izgube občutka skupnosti, pa tudi zaradi relativne odsotnosti optimizma glede prihodnosti države, v kateri živijo.
5. Od začetka 21. stoletja se mladi v Sloveniji pospešeno odklanjajo od Katoliške cerkve in v letu 2018 se jih le še približno polovica identificira s katolištvom. Hkrati pa se je v zadnjih petih letih nekoliko povečal tudi delež globokih vernikov, rahlo pa je narasla tudi povprečna samoizražena pomembnost boga v vsakdanjem življenju. Ti trendi kažejo na procese polarizacije in privatizacije na področju religioznosti mladih.
6. Med slovenskimi mladimi je religioznost zelo močno povezana z desno politično usmeritvijo, nacionalizmom in avtoritarnostjo.

Ključne ugotovitve poglavja:

Na področju vrednot so slovenski mladi daleč najbolj postmaterialistično naravnana skupina v regiji JV Evrope, kar je teoretično pričakovano glede na dejstvo, da je Slovenija med obravnavanimi državami najbolj družbenoekonomsko razvita. Na drugi strani se zdi, da so desetletja individualizacije prispevala k naraščajočim ravnam stresa, depresivnosti in nezadovoljstva z življenjem.

Priporočila snovalcem politik:

Oblikovalci politik se morajo zavedati, da so hitre družbene spremembe v smeri individualizacije povezane z naraščajočimi psihološkimi pritiski v življenju mladih. Na tej osnovi je smiselno iskati trajnostne oblike družbenega razvoja tudi iz psihosocialnega vidika. To lahko vključuje ukrepe, usmerjene v manj kompetitivne in manj prekarne razmere za mlade na trgu dela, v manj tekmovalno naravnane prijeme v okviru formalnega izobraževanja, v zmanjšanje javnega poudarjanja vrednot osebnega uspeha ter v povečanje javnega poudarjanja vrednot solidarnosti in zaupanja.

6

DRUŽINA IN PRIJATELJI

Metka Kuhar, Valentina Hlebec

V zadnjih desetletjih v zahodnem svetu zaznamuje odnos mladih do družbe vse večji individualizem: stara pojmovanja kolektivnih dolžnosti in lojalnosti se zmanjšujejo, individualizirana etika vsakdanjega življenja pa postaja prepoznaven vzorec (Ule idr., 2008: 76). Poudarek na kakovosti življenja v zasebni sferi je viden v pripisovanju velikega pomena vrednotam, kot sta družina in prijateljstvo. Nedavne nacionalne študije mladine v Sloveniji razkrivajo, da sta ti dve vrednoti poleg zdravja med najpomembnejšimi, njuna pomembnost se krepi od začetka devetdesetih let 20. stoletja (Miheljak, ur., 2002; Lavrič, ur., 2011; Flere in Klanjšek, ur., 2014).

Leta 2018 so anketiranci ocenili pomembnost sreče na različnih življenjskih področjih, kot so biti poročen, imeti otroke, veliko prijateljev in živeti v dobri državi (Tabela 1). Pomembnost partnerstva in starševstva statistično značilno narašča s starostjo anketirancev, medtem ko se pomembnost imeti veliko prijateljev s starostjo zmanjša. Ženske v primerjavi z moškimi pripisujejo nekoliko večji pomen otrokom (3,9 proti 3,8); enako velja za anketirance s starši brez terciarne izobrazbe v primerjavi s tistimi z vsaj enim staršem, ki ima to stopnjo izobrazbe (4,0 proti 3,7).

TABLE 2: Sreča in življenjska področja

Kako pomembno za srečno življenje je po vašem mnenju ...	imeti zakonca/partnerja v življenju?	imeti otroke?	imeti veliko prijateljev?	živeti v dobri državi?
SLO				
N	997	996	1002	988
Povprečje	4,34	3,85	3,61	3,47
St. odklon	0,974	1,262	1,096	1,190
Drugih 9 sodelujočih držav iz Jugovzhodne Evrope (SEE9)				
N	9678	9686	9776	9760
Povprečje	4,52	4,63	4,14	4,55
St. odklon	0,850	0,832	1,029	0,797

Opomba: Vrednosti segajo od 1 (V celoti nepomembno) do 5 (Zelo pomembno)

Kot je razvidno iz Tabele 3, je v povprečju najvišja stopnja zadovoljstva vezana na krog prijateljev (4,3), sledi zadovoljstvo z družinskim življenjem, kar kaže na velik pomen teh dveh področij v življenju mladih. V letu 2018 je zadovoljstvo z življenjem na sploš-

no nekoliko višje kot v letu 2013 (4,0 proti 3,9) (na podzorcuro mladih, starih od 16 do 27 let). V meddržavni primerjavi (SEE9) so slovenski mladi manj zadovoljni na vseh področjih, razen glede zaposlitve.

TABLE 3: **Zadovoljstvo na življenjskih področjih**

V kolikšni meri ste zadovoljni:	SLO			SEE9		
	N	Povprečje	SD	N	Povprečje	SD
s svojim družinskim življenjem?	1006	4,15	0,979	9741	4,47	0,806
s svojim krogom prijateljev?	1011	4,26	0,840	9794	4,34	0,840
s svojo izobrazbo?	989	3,87	1,008	9671	4,09	1,011
s svojo službo/delom?	524	3,72	1,117	5773	3,74	1,232
generalno s svojim življenjem?	1004	4,03	0,887	9736	4,25	0,847

Opomba: Vrednosti segajo od 1 (Zelo nezadovoljen) do 5 (Zelo zadovoljen)

Med življenjskimi področji zadovoljstvo z družinskim življenjem najvišje korelira z zadovoljstvom z življenjem na splošno (Pearsonov koeficient korelacije = 0,509), sledi krog prijateljev in zadovoljstvo pri delu (0,435; 0,436).

Pri pričujoči populaciji mladih smo preučevali tudi razlike v vrednotah glede poroke in starševstva (imeti lastnega otroka). Pomembnost želje po otroku kaže statistično pomembne razlike med spoloma (ženske: 4,0, moški: 3,8); glede na izobrazbo staršev (višje: 3,7; nižje: 4,1) in starost (14–17: 3,7, 18–24: 3,9, 24–29: 4,1). Statistično značilne razlike so se pokazale tudi pri pomembnosti poroke, vezane zlasti na izobrazbo staršev (višja: 3,4, nižja: 3,2).

Izvorna družina je za mlade zelo pomembna in mladi so z družinskim življenjem zelo zadovoljni. Krog prijateljev je zanje skoraj enakega pomena. Tradicionalne vrednote, kot je poroka, so nekoliko manj pomembne, vendar imajo lastni otroci zelo pomembno vlogo, zlasti za mlade ženske. Mladi, ki imajo starše z nižjo stopnjo izobrazbe, nekoliko bolj cenijo tako poroko kot tudi starševstvo.

ŽIVLJENJE V IZVORNI DRUŽINI IN ODSSELJEVANJE IZ NJE

Izvorna družina ima pomembno vlogo v smislu prenosljivih in neprenosljivih virov. Kar se tiče družinskega življenja, je že dlje časa prisoten trend pluralizacije in individualizacije življenja ter družinskih oblik, načrtovanja in odlašanja starševstva (Beck in Beck-Gernsheim, 2006; Giddens, 2000; Ule in Kuhar, 2003). Slovenska družba je pogosto označena kot "osrediščena na otroka" z "odgovornim starševstvom" in "protektivnim otroštvom", predvsem zaradi velikega angažmaja staršev za otrokovo dobro počutje (Rener, 2006), in to navkljub tradiciji polne zaposlenosti obeh staršev. Nacionalne študije mladine od leta 2000 naprej dosledno kažejo, da je večina mladih Slovencev na splošno zadovoljna s svojimi odnosi s starši (zlasti materami), podobno je razvidno tudi v

mednarodnem primerjalnem kontekstu (podatki o zdravju otrok v šolskih letih 2006 in 2014; Tavčar Krajnc, Flere in Lavrič, 2014). Percepcija kakovostnih odnosov med starši in mladimi je statistično značilno pomembnejša v družinah z avtoritativnim (a ne permisivnim ali avtoritarnim) starševstvom in pri tistih, katerih vzgoja izkazuje zadostno bližino, podporo in hkrati nadzor nad mladostniki (prav tam). Na splošno sodobno družinsko življenje v Sloveniji ne temelji na tradicionalnih, togih, generacijskih in spolno specifičnih vlogah, temveč na demokratičnih idealih in intenzivnem 'delu na odnosih', ki vključuje tudi pogovore o intimnih temah in pogajanja na številnih ravneh (Kuhar in Reiter, 2013). Družina v Sloveniji mladim zagotavlja relativno visoko stopnjo avtonomije in osebne svobode (Tavčar Krajnc, Flere in Lavrič, 2014).

Leta 2018 anketiranci ocenjujejo odnos s svojimi starši nekoliko manj ugodno kot v letu 2013, kar je razvidno iz Tabele 4. Delež tistih, ki so poročali o konfliktnem odnosu s starši, se je v tem obdobju podvojil s 7,7 % v letu 2013 na 15,2 % leta 2018. S povečano starostjo anketiranci ocenjujejo odnos s starši ugodneje, te razlike pa so statistično značilne; po drugi strani pa ni statistično značilnih razlik glede spola in izobrazbe staršev. V primerjavi z vzorcem SEE9 slovenski mladi odnos s starši ocenjujejo nekoliko manj ugodno. Večina mladih (približno 95 %) v SEE9 poroča, da se s svojimi starši razume, kar je skoraj za desetino več kot v Sloveniji.

TABLE 4: Kakovost odnosov med mladimi in njihovimi starši (samoocena)

Tvoj odnos s starši	SLO 2013	SLO 2018	SEE9 2018
	%	%	%
Zelo dobro se razumemo.	33,5	38,0	45,9
Razumemo se, čeprav imamo včasih različna mnenja.	58,9	46,8	47,8
Na splošno se ne razumemo, pogosto se prerekamo.	5,2	12,3	5,1
Zelo konflikten odnos.	1,5	2,9	1,2
N	907	783	7464

Karolina:

„Da bi imeli dober odnos s starši, pomeni, da se lahko pogovarjate drug z drugim, se skupaj družite, da se lahko usedete za mizo, pomagate drug drugemu, finančno, čustveno, na kakršen koli način. To pomeni, da boste, tudi če ne živite skupaj, imeli odnos s starši.“

67,4 % mladih bi imelo v starševski vlogi enak starševski stil, kot ga imajo njihovi starši (72,1 % v vzorcu SEE9). Odstotek mladih, ki cenijo starševski stil lastnih staršev, se statistično značilno povečuje s stopnjo izobrazbe staršev. Razlike med spoloma in starostnimi skupinami med anketiranci niso statistično značilne. 42,6 % mladih poroča, da skupaj s svojimi starši odločajo (SEE9: 57,3 %), le 1,8 % jih je dejalo (SEE9: 6,6 %), da starši odločajo o vsem, ostali pa odločajo samostojno (SLO: 55,6 %, SEE9: 36,1 %). S starostjo se tendenca k samostojnemu odločanju povečuje. Ženske so v večji meri poročale o skupnem odločanju, visoko izobraženi starši imajo večji vpliv na odločitve. Matere (57,2 %, SEE9: 50,5 %) močnejše vplivajo na odločitve anketirancev kot očetje (46,6 %, SEE9: 42,2 %). Odstotki se povečujejo s stopnjo izobrazbe staršev in se zmanjšujejo s starostjo anketirancev (25–29: 26,2 % očetov in 25,4 % mater). Vpliv partnerja/zakonca v procesu odločanja se povečuje s starostjo anketirancev in je statistično značilno višji za moške respondente kot za ženske (23,1 % proti 17,3 %).

Družine v Sloveniji so sorazmerno avtoritativne, zanje je pomembno soodločanje, vsaj dokler mladi ne postanejo neodvisni. Starši očitno prevzamejo odgovornost za spremljanje in usmerjanje svojih otrok, dokler ti ne zapustijo starševskega doma, kar je izrazita značilnost zlasti staršev z višjo izobrazbo. V podatkih za leto 2018 se kaže v primerjavi s podatki iz leta 2013 manj permisivno in nekoliko bolj avtoritarno starševstvo, medtem ko je stopnja avtoritativnosti ostala enaka. Precej več mladih v Sloveniji se v primerjavi s svojimi vrstniki v SEE9 odloča samostojno (56 % v primerjavi s 36 %).

V kontekstu Evropske unije Slovenija dosledno izkazuje eno najvišjih povprečnih starosti glede odhoda mladih od doma. Po podatkih Eurostata za leto 2016 je ocenjena povprečna starost mladih, ko zapustijo starševsko gospodinjstvo, 28,2 leta (rang 9 med 28 članicami EU), povprečje EU pa znaša 26,1 leta. Delež mladih med 25. in 29. letom, ki živijo v istem gospodinjstvu z materjo, se je povečal s 44,4 % v letu 2000 na 66,8 % v letu 2010

(Lavrič in Klanjšek, 2011). Študija Mladina 2010 je pokazala močno povezavo med selitvijo od doma in oblikovanjem lastne družine, kar v primeru Slovenije ni mogoče označiti kot neprogresivno (Kuhar in Reiter, 2014).

Leta 2018 je 71,2 % mladih, starih od 14 do 29 let, živelo z vsaj enim staršem (77,9 % v SEE9). Odstotek se seveda niža z naraščajočo starostjo (14–18: 90,9 %, 19–24: 79,6 %, 25–29: 46,1 %, SEE9: 95,8 %, 84,6 %, 57,6 %) in se statistično značilno razlikuje med spoloma (ženske: 76,6 %, moški: 66,1 %, SEE9: 72,8 %, 84,5 %).

Med tistimi, ki so že odšli od doma in staršev, jih večina (66,1 %, SEE9: 69,1 %) živi s partnerjem in približno četrtina z lastnimi otroki (26,6 %, SEE9: 37,4 %). Med tistimi, ki še vedno živijo s starši, jih 12,5 % živi s partnerjem in 2,8 % s svojimi otroki (9,8 % in 5,6 % v SEE9). 9,2 % (4,9 % v SEE9) v skupini tistih, ki so zapustili starševski dom, živi s prijatelji in/ali sorodniki, 5,5 % s starimi starši (SEE9: 12,8 %) in 16,1 % samih (SEE9 15,6 %).

Delež, starih med 25 in 29 let, ki živijo v skupnem gospodinjstvu z vsaj enim staršem, se je v letu 2018 v primerjavi z letom 2010 zmanjšal (2018: 46 %, 2010: 67 %) – tako je ponovno podoben deležu v letu 2000 (kar je znašalo takrat 44 % za to starostno skupino). Odstotek je v letu 2018 v Sloveniji precej nižji kot pri vzorcu SEE9 (58 %).

41,1 % (SEE9: 34,1 %) tistih, ki ne živijo s starši, najema stanovanje. 8,4 % (SEE9: 8,8 %) jih živi v stanovanju, ki so ga kupili njihovi starši, in 9,3 % (SEE9: 16,5 %) jih je stanovanje podedovalo. 16,4 % (SEE9: 20,3 %) je stanovanje/hišo kupilo: ali sami ali skupaj s partnerjem/partnerico. Pri mladih poveča verjetnost rojstva prvega otroka lastništvo stanovanja. Večji delež odseljenih anketirancev v Sloveniji, ki so zaposleni in že imajo otroka (v primerjavi s tistimi, ki otroka še nimajo), je kupilo stanovanje/hišo (27,9 % v primerjavi s 17,9 %) ali je stanovanje podedovalo ali pa so jim ga kupili starši (21,3 % proti 15,8 %).

Vendar pa med tistimi, ki še živijo s starši, in tistimi, ki ne več, ni statistično značilnih razlik ($M = 4,2$ na celotnem analiziranem vzorcu). Prav tako ni značilne razlike glede zaupanja v bližnje družinske člane ($M = 4,7$) in glede zadovoljstva z življenjem ($M = 4,0$). Na celotnem vzorcu SEE9 prav tako ni statistično značilnih razlik med tistimi, ki še živijo s starši, in tistimi, ki ne več; medtem ko za posamezne SEE9 države obstajajo nekatere razlike.

Pri mladih, aktivnih na trgu dela, smo preučili razloge za bivanje s starši, in sicer med tistimi, ki s svojimi starši živijo, in med že odseljenimi. Razlogi za bivanje s starši so bili glede na spol, starost

in izobrazbo staršev anketirancev statistično neznačilni. V vzorcu SEE9 je odstotek mladih, ki izražajo udobje kot glavni razlog za nadaljevanje življenja s starši, 17,4% višji kot v Sloveniji. Anketiranci, ki so poročali o večjem zadovoljstvu s starši, veliko verjetneje tudi ostanejo pri starših, ker je to zanje najpreprostejša in najprimernejša rešitev ($p < 0,001$).

Majhen delež (okrog 16%) odseljenih in aktivnih na trgu delovne sile si je stanovanje priskrbel z lastnimi sredstvi oziroma skupaj s partnerjem/partnerico; četrtnina je dobila stanovanje od svojih staršev, medtem ko več kot 40% odseljenih mladih stanovanje najema. Lastništvo stanovanja poveča verjetnost rojstva prvega otroka. Anketirani, aktivni na trgu dela in odseljeni od staršev, izražajo enako raven zadovoljstva z družino in življenjem na splošno kot tisti, ki še vedno živijo s svojimi starši (in so aktivni na trgu dela). Vendar pa več kot polovica slednjih poroča, da dajejo prednost odselitvi od starševskega doma, medtem ko je v SEE9 ta preferenca nižja (35%).

PARTNERSTVO IN STARŠEVSTVO MED MLADIMI

Oblikovanje lastne družine predstavlja mladim v Sloveniji pomembno vrednoto, vendar pa ta korak postal vse manj očitna življenjska faza. Temu je tako zaradi visoko postavljenih materialnih predpogojev in individualizirane družbe, ki pri obeh spolih spodbuja željo po doseganju samouresničitve, avtonomije in svobode. Pomembna ovira pri odločanju o rojstvu otroka je visoka zahtevnost do sebe v zvezi z vzgojo, časovno organizacijo in financami (Ule in Kuhar, 2008).

V starostni skupini 14–24 let se je 62,2% mladih (SEE9: 63,0%) opredelilo za samske, medtem ko v je skupini med 25. in 29. letom takšnih 30,6%. Poleg tega je 9,5% 25–29-letnikov poročenih (SEE9: 31,7%), medtem ko jih 39,3% živi v zunajzakonski skupnosti (SEE9: 10,7%) in 19,7% (SEE9: 17%) „skupaj-ločeno“ (LAT, living apart together). V tej starostni skupini ima 22,6% lastne otroke, v starostni skupini od 20 do 24 let 2,8% in v skupini od 14 do 19 let 1,8% (SEE9: 29,8%, 6,2%, 0,4%). Glede spola in izobrazbe staršev ni statistično značilnih razlik. Videti je, da je mladina v Sloveniji pri oblikovanju lastne družine manj tradicionalno usmerjena, zlasti v smislu poroke oziroma zakonske zveze.

Velika večina (približno 90%) mladih v Sloveniji izraža željo, da bi v prihodnosti imeli lastno družino z otroki (poročeni ali neporočeni). Medtem ko obstajajo statistično značilne razlike med spoloma, teh ni med starostnimi skupinami ali glede na izobrazbo staršev. V SEE9 90,4% mladih izraža željo, da bi bili poročeni in imeli otroke. V Sloveniji 10% mladih meni, da ne bodo imeli otrok, medtem ko v SEE9 ta odstotek znaša 4,5.

Ocenjena najprimernejša starost ob poroki se med spoloma v povprečju razlikuje za dve leti (ženske: 27,1; moški: 28,7; SEE9: 25,4; 28,1), pri čemer oba spola ocenjujeta obe starosti podobno. Ocena primerne starosti za poroko se statistično značilno razlikuje glede na starostne skupine (z naraščajočo starostjo se optimal-

na starost viša), ne pa tudi, kar se tiče izobrazbe staršev. V povprečju anketiranci načrtujejo, da bodo imeli 2,1 otroka (SEE9: 2,3; v Sloveniji: ženske 2,2, moški 2,0), povprečna predvidena starost za prvega otroka pa je 27,4 (SEE9: 27,0). S starostjo respondentov se viša tudi pričakovana starost za rojstvo prvega otroka, analiza pa ni pokazala značilnih razlik glede na spol.

Pri izbiri partnerja prevladujejo značilnosti, kot so osebnost, skupni interesi in dober videz. Kljub temu ženske v primerjavi z moškimi višje vrednotijo tradicionalne značilnosti, vezane na varnost (ekonomski položaj, družinsko sprejemanje partnerja in stopnja izobrazbe), medtem ko respondenti z visoko izobraženimi starši preferirajo osebne, pa tudi nekatere socialne dejavnike (osebnost, videz, stopnja izobrazbe, skupni interesi in narodnost). Starejši, kot so anketiranci, večji pomen pripisujejo osebnosti in skupnim interesom, medtem ko skoraj vsem drugim dejavnikom s starostjo pripisujejo manjši pomen (le pomen verskih prepričanj se s starostjo statistično značilno ne spreminja). SEE9 kaže bolj tradicionalno naravnost, saj so družinsko sprejemanje partnerja, stopnja izobrazbe in ekonomski položaj, vera, državljanstvo in nedolžnost v povprečju veliko pomembnejši kot v Sloveniji. Kljub temu so tudi v SEE9 osebni razlogi ocenjeni višje kot tradicionalne značilnosti.

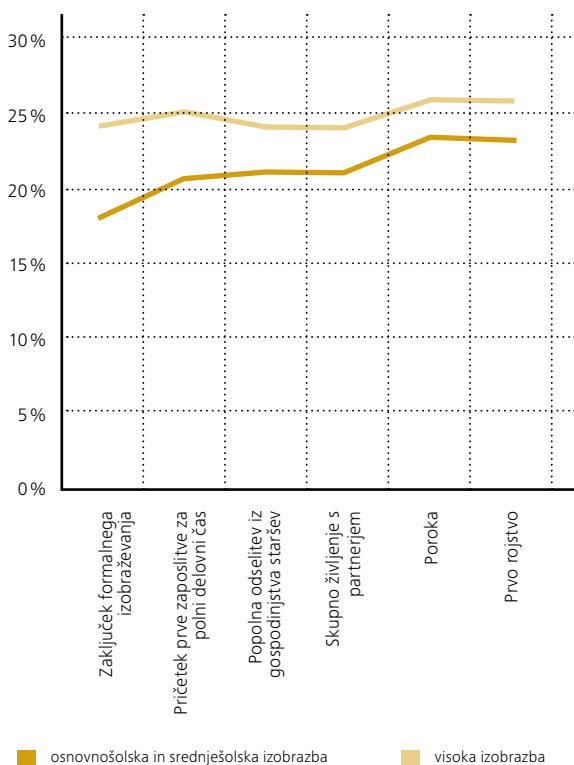
Med 25–29-letniki jih je 70% v partnerskem razmerju, le malo pa je poročenih. V SEE9 je delež tistih, ki so poročeni, precej višji, kakor tudi delež tistih, ki se nameravajo poročiti. Kljub temu 90% mladih Slovencev/Slovenk želi imeti partnerja in otroke (v povprečju 2,1 otroka), prvega v povprečju pri starosti 27,4 let. V Sloveniji 10% mladih meni, da ne bodo imeli otrok, medtem ko v SEE9 ta odstotek znaša 4,5. Pri izbiri partnerja prevladujejo osebne značilnosti pred tradicionalnimi in normativnimi.

Nadaljnja analiza (Grafikon 14 in Grafikon 15) je obravnavala rangiranje tranzicijskih dogodkov, razčlenjenih glede na spol in stopnjo izobrazbe. Specifične razlike med spoloma večinoma niso očitne, saj mlade ženske dosežejo mejnike pri skoraj istih letih kot moški (samo poroka in prvo rojstvo sta pri ženskah z osnovno in srednjo stopnjo izobrazbe zgodnejša). Videti je, da ima izobrazba pomembno vlogo pri oblikovanju prehoda. Kot je razvidno iz grafikonov, se vsi prehodi razen zakonske zveze in starševstva pri moških zgodijo prej pri mladih z osnovnošolsko in srednješolsko izobrazbo.

Visokošolsko izobraževanje je povezano z odložitvijo nadaljnjih prehodov. Čeprav so poteki mladih z nižjo in višjo stopnjo izobrazbe postopni, se redna zaposlitev in selitev iz starševskega gospodinjstva ter skupno bivanje s partnerjem dogodijo ob istem času, čemur sledita poroka in rojstvo prvega otroka.

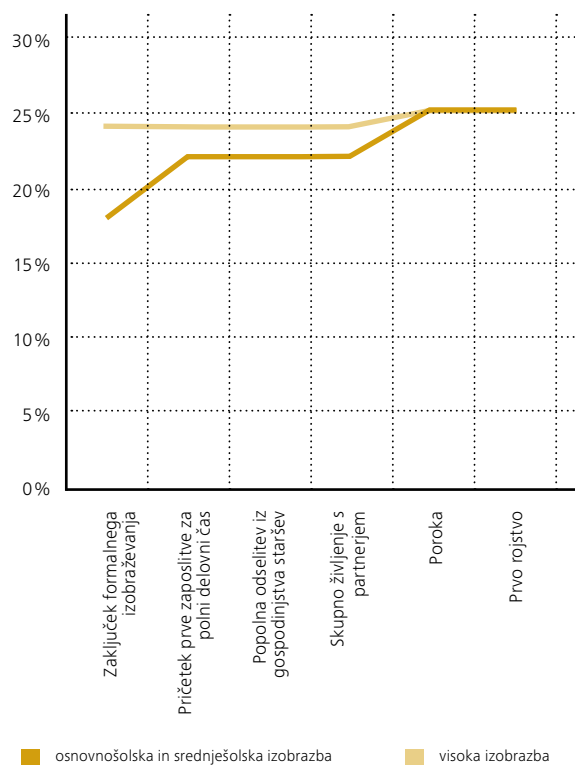
Omeniti velja tudi, da se poroka zgodi sočasno ali celo nekoliko kasneje kot rojstvo prvega otroka, torej prvi otrok poveča pritisk k poroki in ne obratno.

GRAFIKON 14: Prehodi žensk glede na izobrazbo.

Vir: podatkovna baza FES Regional Youth Study SEE 2018/19.

GRAFIKON 15: Prehodi moških glede na izobrazbo.

Vir: podatkovna baza FES Regional Youth Study SEE 2018/19.

MLADI IN PRIJATELJSTVO

Anketiranci so v povprečju zadovoljni s krogom prijateljev ($M = 4,4$; $SD = 0,8$; $SEE9: 4,3; 0,84$). Ni statistično značilnih razlik v zvezi s spolom, starostjo ali izobrazbo staršev, in tudi ne vplivajo na to, ali ima respondent partnerja ali otroke. Leta 2018 je stopnja zadovoljstva (na podvzorcju starih od 16 do 27 let) celo nekoliko višja, kot je bila v letu 2013 (4,3 proti 4,1). Zaupanje v prijatelje pa se je zmanjšalo s 4,5 v letu 2010 na 4,2 v letu 2018.

Velik delež anketirancev ima prijatelje z drugačnim družbenim položajem. S starostjo so ti odstotki višji, medtem ko pri spolu ali izobrazbi staršev ni statistično značilnih razlik. Vsi odstotki v Sloveniji so višji kot v vzorcu SEE9.

TABLE 5: Imate prijatelje s socialno-ekonomskim ozadjem, drugačnim od vašega?

	SLO		SEE9	
	N	DA (%)	N	DA (%)
prijatelji z drugačno etniciteto	976	68,3	9394	62,0
prijatelji z drugačno veroizpovedjo	971	71,0	9454	69,2
prijatelji z drugačnim jezikom	984	67,0	9562	53,8
prijatelji z drugačnim družbenim statusom	945	73,3	9398	78,8

Pričujoča študija prav tako kaže na visoko stopnjo zadovoljstva s prijatelji in pomembnost prijateljev v življenju mladih. Stopnja zadovoljstva se je nekoliko zvišala v primerjavi z letom 2013, medtem ko se je zaupanje v prijatelje nekoliko zmanjšalo.

SKLEP

Glavne ugotovitve:

1. Izvorna družina je za mlade zelo pomembna in mladi so z družinskim življenjem zelo zadovoljni. Krog prijateljev je zanje skoraj enakega pomena. Tradicionalne vrednote, kot je poroka, so nekoliko manj pomembne, vendar imajo lastni otroci zelo pomembno vlogo, zlasti za mlade ženske. Mladi, ki imajo starše z nižjo stopnjo izobrazbe, nekoliko bolj cenijo tako poroko kot tudi starševstvo.
2. Večina mladih v Sloveniji (približno 85 %) poroča, da se s svojimi starši razume, v SEE9 pa je takšnih za skoraj desetino več. Delež tistih, ki so poročali o konfliktnem razmerju, se je podvojil s 7,7 % v letu 2013 na 15,2 % leta 2018.
3. Družine v Sloveniji so sorazmerno avtoritativne, zanje je pomembno soodločanje, vsaj dokler mladi ne postanejo neodvisni. Starši očitno prevzamejo odgovornost za spremljanje in usmerjanje svojih otrok, dokler ti ne zapustijo starševskega doma, kar je izrazita značilnost zlasti staršev z višjo izobrazbo. Glede na podatke za leto 2018 se v primerjavi s podatki iz leta 2013 kaže manj permisivno in nekoliko bolj avtoritarno starševstvo, medtem ko je stopnja avtoritativnosti ostala enaka. Precej več mladih v Sloveniji se v primerjavi s svojimi vrstniki v SEE9 odloča samostojno (56 % v primerjavi s 36 %).
4. Delež mladih, starih med 25 in 29 let, ki živijo v skupnem gospodinjstvu z vsaj enim staršem, se je v letu 2018 v primerjavi z letom 2010 zmanjšal (2018: 46 %, 2010: 67 %) – tako je ponovno podoben deležu v letu 2000 (kar je znašalo takrat 44 % za to starostno skupino). Odstotek je v letu 2018 v Sloveniji precej nižji kot pri vzorcu SEE9 (58 %).
5. Majhen delež mladih (okrog 16 %), odseljenih in aktivnih na trgu delovne sile, si je stanovanje priskrbelo z lastnimi sredstvi oziroma skupaj s partnerjem/partnerico; četrtnina je dobila stanovanje od svojih staršev, medtem ko več kot 40 % odseljenih mladih stanovanje najema. Lastništvo stanovanja poveča verjetnost rojstva prvega otroka. Anketirani, aktivni na trgu dela in odseljeni, izražajo enako raven zadovoljstva z dru-

žino in življenjem na splošno kot tisti, ki še vedno živijo s svojimi starši (in so aktivni na trgu dela). Vendar pa več kot polovica slednjih poroča, da bi se raje odselili od staršev in njihovega doma, medtem ko je v SEE9 ta preferenca nižja (35 %).

6. Med 25–29-letniki jih je 70 % v partnerskem razmerju, le malo pa je poročenih. V SEE9 je delež tistih, ki so poročeni, precej višji, kakor tudi delež tistih, ki se nameravajo poročiti. Kljub temu 90 % mladih Slovencev/Slovenk želi imeti partnerja in otroke (v povprečju 2,1 otroka), prvega v povprečju pri starosti 27,4 let. V Sloveniji 10 % mladih meni, da ne bodo imeli otrok, medtem ko v SEE9 ta delež znaša 4,5%. Pri izbiri partnerja prevladujejo osebne značilnosti pred tradicionalnimi in normativnimi.
7. Visokošolsko izobraževanje je povezano z odločitvijo nadaljnjih prehodov. Čeprav so poteki mladih z nižjo in višjo stopnjo izobrazbe postopni, se redna zaposlitev in selitev iz starševskega gospodinjstva ter skupno bivanje s partnerjem dogodijo ob istem času, čemur sledita poroka in rojstvo prvega otroka.
8. Pričujoča študija prav tako kaže na visoko stopnjo zadovoljstva in pomembnost prijateljev v življenju mladih. Stopnja zadovoljstva se je nekoliko zvišala v primerjavi z letom 2013, medtem ko se je zaupanje v prijatelje nekoliko zmanjšalo.

Ključne ugotovitve poglavja:

Od devetdesetih let prejšnjega stoletja naprej kažejo rezultati pri mladih v Sloveniji na utrditev trendov osredotočenosti na družino. Mladi so s svojimi starši tesno povezani, večina prejema veliko starševske podpore in ta odnos mladi ocenjujejo kot dober. Proces stanovanjskega osamosvajanja je še vedno v veliki meri povezan z oblikovanjem lastne družine in precejšnjo podporo staršev. Oblikovanje lastne družine ostaja za večino mladih pomembna vrednota. Prav tako igrajo zelo pomembno vlogo v življenju mladih Slovencev prijatelji.

Priporočila snovalcem strategij:

Več kot polovica mladih, aktivnih na trgu dela, bi se želela stanovanjsko osamosvojiti in 90 % mladih v Sloveniji si želi imeti otroke (v povprečju približno 2 otroka) pred 28. letom starosti. Stanovanjsko osamosvajanje je močno povezano s starševsko podporo in položajem na trgu dela. Želje po osamosvajanju velja podpreti z ustreznimi politikami.

7

MOBILNOST

Andrej Naterer, Miran Lavrič

Mobilnost, zlasti čezmejna mobilnost, je neločljivo povezana s trendi v smeri globalizacije (npr. Held idr., 1999), je „/.../ njegov izraz, rezultat in gorivo /...“ (Lavrič idr., 2011: 401) in ima številne pozitivne učinke na mlade: povečuje sposobnost prilagajanja in vključevanja na trgu dela (Bertoncini idr., 2008), izboljšuje pridobivanje novih znanj in spretnosti, povečuje odprtost, strpnost in mednarodno sodelovanje ter ima na splošno pozitiven vpliv na individualno in družbeno blaginjo (Cairns, 2010; Stanley idr., 2011).

Predhodne študije o mladih v Sloveniji potrjujejo omenjene predpostavke in kažejo, da je mobilnost med mladimi v Sloveniji v obsegu in trajanju relativno nizka. Mladi v Sloveniji so bili v preteklosti v veliki meri nemotivirani za mobilnost (npr. Lavrič idr., 2011; Flere idr., 2014). Rezultati raziskave iz leta 2010 (Lavrič idr., 2011) kažejo, da to velja še posebej za dolgoročno mednarodno mobilnost. Hkrati pa se zdi, da je kratkoročna mednarodna mobilnost med mladimi v Sloveniji množični pojav, delež mladih, ki gredo v tujino za daljše obdobje (več kot 12 mesecev), pa narašča. Motivacija za mobilnost je v veliki meri vezana na izobraževanje (npr. program Erasmus) in zaposlovanje. Predhodne študije so pokazale tudi, da je bila glavna ovira za mobilnost mladih kombinacija objektivnih in subjektivnih dejavnikov, od katerih prevladujeta pomanjkanje sredstev in omejeno dojetje koristi mobilnosti.

Študija mladih v Sloveniji, izvedena leta 2013 (Flere, 2014), je potrdila številne omenjene predpostavke. Dodatne ugotovitve kažejo, da so ekonomski dejavniki vedno bolj pomembni pri motiviranju mladih za mobilnost (Flere, 2014: 79–80): gospodarski pritisk za migracije mladih v Sloveniji se zdi relativno nizek, mladi pa so pripravljeni migrirati znotraj Slovenije. Kljub temu približno tretjina mladih, večinoma moških, starejših in mestnih mladih, trdi, da so pripravljeni emigrirati, med najbolj priljubljene destinacije pa sodijo Avstrija, Združene države Amerike in Nemčija.

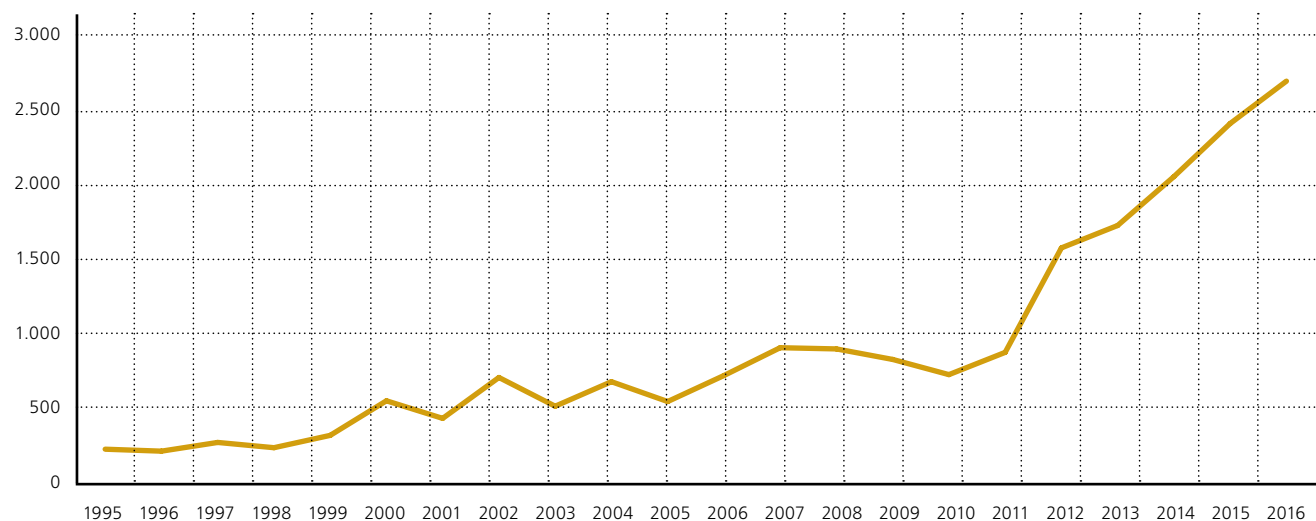
Eno pomembnejših področij v pričujoči raziskavi predstavljajo mednarodne migracije. Slovenski mladi, ki so sodelovali v raziskavi, so bili naslovljeni z vprašanjem glede migracij, ki je podobno vprašanju iz raziskave leta 2013. Glede na nekoliko drugačne lestvice možnih odgovorov lahko veljavno primerjamo le deleže mladih (16–27), ki ne izražajo želje po selitvi v tujino. Ta delež se je v letu 2013 zmanjšal z 42% na 35% leta 2018. Tako lahko zaključimo naslednje:

Delež mladih z vsaj nekaj želje po zapustitvi države se je od leta 2013 močno povečal.

Trend povečane želje po migraciji se odraža tudi v uradnih podatkih (SURs, 2018) v številu mladih, ki se izseljujejo iz Slovenije.

V obdobju od leta 2010 do leta 2016 se je število mladih, ki zapustijo Slovenijo, povečalo za skoraj štirikrat.

GRAFIKON 16: Število mladih državljanov Slovenije, ki emigrirajo, 15–29, 1995–2016

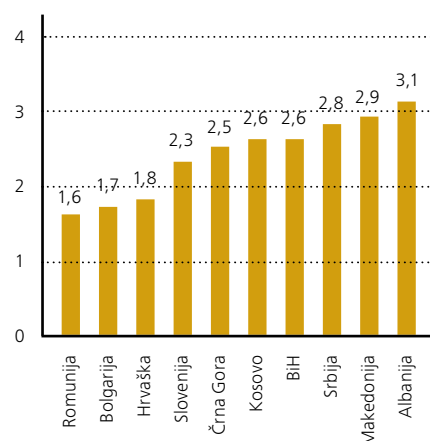
Vir: SURS, 2018

IZSELITVENI POTENCIAL

Izselitveni potencial, kot je konceptualno zastavljen v naši študiji, je potrebno razumeti kot kombinacijo potisnih (*PUSH FACTORS* – dejavniki, prisotni v nacionalnem kontekstu, ki so zaznani kot negativni in silijo mlade v migracijo) in poteznih dejavnikov (*PULL FACTORS* – dejavniki, ki so prisotni v tujini in so pozitivno percipirani kot priložnost za osebni, ekonomski ali sociokulturni razvoj posameznika). Razvitost nacionalnega konteksta je v veliki meri razumljena kot eden najpomembnejših potisnih dejavnikov v izvenovojnem obdobju (npr. Sik, 1992; Eldis, 2018), številne študije pa so pokazale močne povezave med razvojem in migracijami (npr. Bell in Muhidin, 2009; Bell in Sod, 2015). Kar zadeva razvoj, rezultati kažejo, da so države z zmernim trendom razvoja glavni vir migracij (Sotelo in Gimeno, 2003).

Izselitveni potencial se prav tako kaže v želji po emigriranju, izraženi s strani potencialnih migrantov. Če primerjamo Slovenijo glede želje po emigriranju z drugimi devetimi državami v študiji, je videti, da ta želja med mladimi v Sloveniji presenetljivo visoka glede na generalno stopnjo socioekonomske razvitosti države¹⁰.

GRAFIKON 17: Moč želje po izselitvi, Slovenija v primerjavi z drugimi državami. Kako močna je tvoja želja po selitvi v drugo državo za več kot šest mesecev?

Legenda: 1 – brez želje, 5 – zelo močna želja.

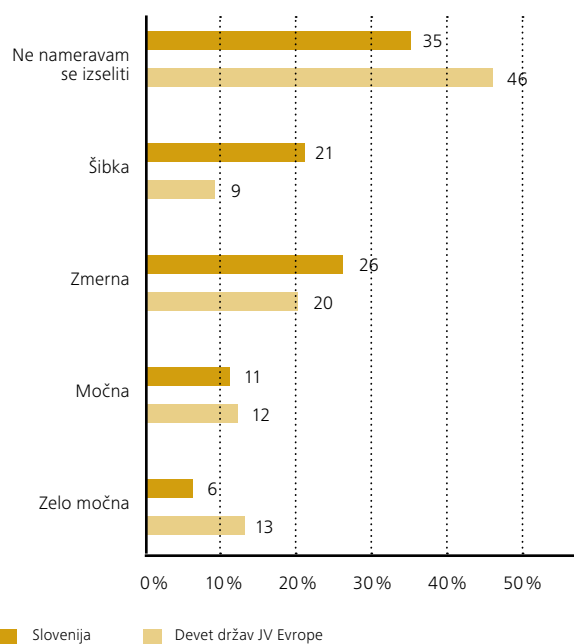
Vir: podatkovna baza FES Regional Youth Study SEE 2018/19.

Mladi v Sloveniji kažejo glede na najvišjo stopnjo socioekonomskega razvoja države med vsemi sodelujočimi državami presenetljivo visoko stopnjo emigracijskega potenciala. Takšna podoba se ne spremeni bistveno, tudi če opazujemo države z zelo visokim emigracijskim potencialom (15+): Slovenija je na sedmem mestu z 11 % mladimi, za katere je zelo verjetno, da se bodo preselili v tujino, kar je bistveno več kot na primer v Romuniji (7 %), Bolgariji (7 %) ali na Hrvaškem (8 %).

Ti rezultati postanejo nekoliko bolj razumljivi ob upoštevanju moči želje mladih po izselitvi.

GRAFIKON 18: **Moč želje po izselitvi, Slovenija.**

Kako močna je tvoja želja po selitvi v drugo državo za več kot šest mesecev?

Vir: podatkovna baza FES Regional Youth Study SEE 2018/19.

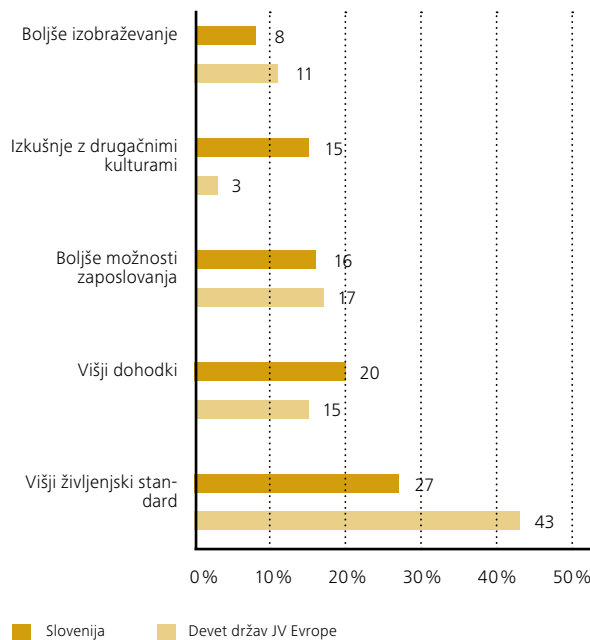
Iz Grafikona 18 lahko jasno opazimo zanimivo značilnost mladih, in sicer delež mladih s šibkim ali zmernim motivom za izseljevanje, ki je v Sloveniji v primerjavi z drugimi državami višji. V nacionalnem kontekstu Slovenije so dejavniki, kot sta brezposelnost ali materialno pomanjkanje, relativno šibki. Analiza podatkov o brezposelnosti in migracijah na primer kaže, da brezposelnost kot najpomembnejši motivacijski dejavnik migracij povečuje željo po migraciji v opazovanih devetih državah v JVE ($r = 0,59$, $p < 0,01$), medtem ko v Sloveniji korelacija ni statistično značilna in je celo negativna ($r = -0,020$, $p > 0,05$). Opazimo lahko, da so za mlade v Sloveniji prevladujoči potezni dejavniki. Te dejavnike lahko najdemo na makro ravni (npr. odprte nacionalne meje znotraj schengenskega območja) in mikro ravni (npr. visoka udeležba mladih v izobraževanju in Erasmus mobilnosti, razvite jezikovne spretnosti in obstoječe mednarodne socialne mreže). Dodatna analiza je potrdila oboje: relativno prevladujoča kot potezni dejavnik med mladimi v Sloveniji v primerjavi z drugimi devetimi državami v regiji ($r = 0,115$, $p < 0,01$) je bila najvišja stopnja izobrazbe ($r = 0,226$, $p < 0,01$) in raven znanja jezika, ki je med mladimi v Sloveniji višja ($r = 0,111$, $p < 0,01$) v primerjavi z drugimi devetimi državami v regiji ($r = 0,081$, $p < 0,01$).

Ugotovitev, da bolj izobraženi in bolj jezikovno usposobljeni mladi želijo migrirati, se odraža tudi v njihovih pričakovanih glede lastnega prispevka v državi gostiteljici. Obstajajo pa pomembne podobnosti med mladimi v Sloveniji in mladimi v drugih državah JVE glede na preferirano destinacijsko državo; vsi mladi kot najbolj priljubljene destinacije navajajo Nemčijo, ZDA, Švico in Veliko Britanijo, kot najmanj zaželjene destinacije pa Finsko,

Dansko, Norveško in Nizozemsko. Vendar pa mladi Slovenci v primerjavi z mladimi drugih držav kažejo različne motive za migracije.

GRAFIKON 19: **Glavni razlogi za migracije.**

Kateri je glavni razlog, da bi se preselili v drugo državo?

Vir: podatkovna baza FES Regional Youth Study SEE 2018/19.

Mladi v Sloveniji (27%) so motivirani za migracije zaradi izboljšanja svojega življenjskega standarda, vendar ne toliko kot v drugih državah (43%). Velikih razlik prav tako ne kažejo druge eksistenčne motivacije, kot so višje plače (slovenskih 20% v primerjavi z drugimi državami, kjer je delež 15%) in boljše zaposlenost (slovenskih 16% v primerjavi z drugimi državami, kjer je delež 17%). Vendar pa slovenski mladi kažejo močne nematerialistične motive, vezane na migracije, kar bi lahko utemeljili s postmaterialističnimi vrednotami (glej poglavje o vrednotah). V primerjavi z drugimi državami so slovenski mladi na primer izražali očitno večjo željo po izkušanju tuje kulture (slovenski delež mladih 15% v primerjavi s 3% drugih držav). Slovenski mladi prav tako v večji meri menijo, da bodo po izvedeni migraciji s svojimi specifičnimi spretnostmi prispevali v državi gostiteljici (Slovenija – 83% v primerjavi z drugimi državami, kjer je izražen delež 60%) oziroma da bodo tam izkazovali visoko delovno uspešnost (Slovenija: 90%, druge države: 76%). Hkrati 50% mladih v Sloveniji meni, da ta prispevek ne vključuje sprejemanja dela, ki ga ljudje iz ciljne države ne želijo opravljati. Tako lahko sklenemo, da v Sloveniji željo po migracijah mladih v primerjavi z drugimi devetimi državami v regiji bistveno bolj spodbudijo potezni dejavniki (npr. izobraževanje ali jezikovne spretnosti) kot pa potisni dejavniki (npr. brezposelnost ali materialna deprivacija).

V Sloveniji se mladi z višjim socialno-ekonomskim položajem znatno pogosteje izselijo, kar kaže na to, da so dejavniki nujnosti („push“ dejavniki) relativno manj pomembni kot dejavniki priložnosti (dejavniki privlačnosti).

Poleg razlik v smislu motivacije za migracijo in pričakovanega prispevka slovenski mladi kažejo tudi razlike glede na predvideni čas izseljevanja: 20 % mladih v Sloveniji se namerava izseliti v naslednjih dveh letih, ta delež mladih v drugih devetih državah pa je približno 50 %. To odloženo namero o izseljevanju bi lahko razumeli v kontekstu prejšnjih ugotovitev, še posebej pa zaradi dejavnikov, kot so visoka raven izobrazbe, visoka raven spretnosti in jezikovnih kompetenc slovenskih mladih, ki kažejo, da so mladi v Sloveniji bolj organizirani in previdni glede priprav na izseljevanje.

Poleg tega mladi v Sloveniji pogosto ne emigrirajo za dlje časa (35 % je izrazilo željo po izselitvi za 10 let ali več, medtem ko je enak namen v drugih državah izrazilo 50 % mladih). Obenem uradni podatki (SURS, 2018) kažejo na povečan trend v smeri povratka mladih izseljencev od leta 2013. Do leta 2016 se je število povratnikov v starostni skupini 15–29 povečalo za 55 %, podobno (56 %) pa se je število povečalo pri starostni skupini 30–44.

Rezultati kažejo, da slovenski mladi v primerjavi z drugimi državami JVE namenjajo veliko časa in moči pripravam na migracije, najbolj kompetentni posamezniki bodo najbolj verjetno migrirali, njihova migracija pa je dobro premišljena (npr. učenje jezika, odloženi odhod, daljše obdobje priprav) in pogosto vključuje načrte za vrnitev domov.

Te ugotovitve nakazujejo na splošni zaključek, da slovenski mladi v primerjavi z mladimi iz drugih držav JVE kažejo dve glavni razliki: (1) specifično razumevanje izseljevanja, in sicer kot priložnost za samorazvoj, in (2) nadpovprečna težnja k vračanju domov. Na podlagi teh dveh predpostavk lahko navedemo naslednje:

Politična priporočila ne smejo temeljiti na logiki preprečevanja priseljevanja, temveč na kakovostni podpori povratnikov migrantov, da bi se ti lažje ponovno vključili v nacionalni kontekst.

Zaključimo lahko torej z ugotovitvijo, da ima Slovenija visoko izobražene in socialno ter kulturno usposobljene mlade. Njihova mladost je tisto, kar prispeva k begu možganov (*brain drain*) v nacionalnem kontekstu.

Ugotovitve kažejo tudi na to, da trend izseljevanja mladih v Sloveniji očitno narašča in da se zdi, da so glavni razlogi povezani tako s potisnimi kot tudi poteznimi dejavniki. V popularnem diskurzu prevladuje percepcija, da obstajata dva glavna potisna dejavnika, ki vplivata na migracije mladih: pomanjkanje zaposlitvenih možnosti (npr. Cerar, 2006; Kaker, 2016; Jugovar in Rojc, 2018) in pomanjkanje ustrezne nastanitve (Kutin Ledinek, 2017; Jurenkovič, 2017; RTV4, 2017). Na podlagi takšne interpretacije mladi torej ne morejo pridobiti polne neodvisnosti in so do neke mere prisiljeni živeti s svojimi starši v skupnem gospodinjstvu (npr. Jugovar in Rojc, 2018). Vendar pa pričujoča študija kaže, da je ta interpretacija nekoliko zavajajoča. Rezultati kažejo, da imajo potisni dejavniki pomembno vlogo pri gradnji motivacije za migracijo v vseh državah, in medtem ko so to prevladujoči dejavniki v drugih devetih državah JVE, igrajo v Sloveniji sekundarno vlogo. Pri motivaciji za migracije med slovenskimi mladimi namreč prevladujejo potezni dejavniki. Mladi Slovenci niso prisiljeni migrirati, temveč si po večini želijo izkušnjo tuje kulture. Od leta 2000 ti dejavniki pridobivajo večji pomen, predvsem s pomočjo procesov, ki vključujejo evropeizacijo Slovenije (npr. članstvo v EU leta 2007, sprejetje evra, 2007 – vstop v schengensko območje), zaradi česar so ciljne države še bolj kulturno vabljive in dostopne. To dostopnost so podprli tudi drugi pomembni dejavniki (npr. visoki HDI Slovenije, ki spodbuja visoko udeležbo v terciarnem izobraževanju, udeležbo v programu Erasmus+ in visoko stopnjo sodelovanja z IKT), kombinacija teh možnosti pa bi lahko pojasnila vse večji trend izseljevanja, ki temelji na teh dejavnikih. Dodatna podpora tem dejavnikom je prisotna tudi v povečanju zanimanja tujih podjetij in delodajalcev iz tujine za slovenski trg dela, zlasti za izobražene mlade (npr. Mastnak, 2017; GZS, 2018).

ZAKLJUČEK

Glavne ugotovitve:

1. Delež mladih z vsaj nekaj želje po zapustitvi države se je od leta 2013 močno povečal.
2. V Sloveniji so mladi z višjim socialno-ekonomskim statusom znatno bolj nagnjeni k migracijam, kar kaže na to, da so dejavniki nujnosti ('push' dejavniki) relativno manj pomembni kot dejavniki priložnosti (dejavniki privlačnosti).
3. Rezultati kažejo, da slovenski mladi v primerjavi z mladimi iz drugih držav JVE intenzivneje vlagajo v priprave na migracije, najbolj kompetentni posamezniki bodo najbolj verjetno migrirali, njihove migracije pa so dobro premišljene (npr. učenje jezika, odloženi odhod) in velikokrat vključujejo načrt oziroma namen vrnitve.

Ključne ugotovitve poglavja:

V Sloveniji se migracijski potencial med mladimi povečuje in dejavniki priložnosti v tujini (potezni dejavniki) so pomembnejši od dejavnikov nujnosti (potisni dejavniki). Mladi v Sloveniji so bolj previdni in se bolje pripravljajo na migracije v primerjavi z drugimi državami JVE, pogosteje pa se nameravajo tudi vrniti domov.

Priporočila snovalcem strategij:

Politika bi morala razumeti migracije v smislu „pridobivanja možganov“ in ne „bega možganov“. Posebne politike, ki se osredotočajo na mlade in migracije, ne bi smele temeljiti na logiki preprečevanja priseljevanja, temveč na kakovostni podpori za vrnitev migrantov in za njihovo ponovno vključitev v nacionalni okvir.

8

IZOBRAŽEVANJE

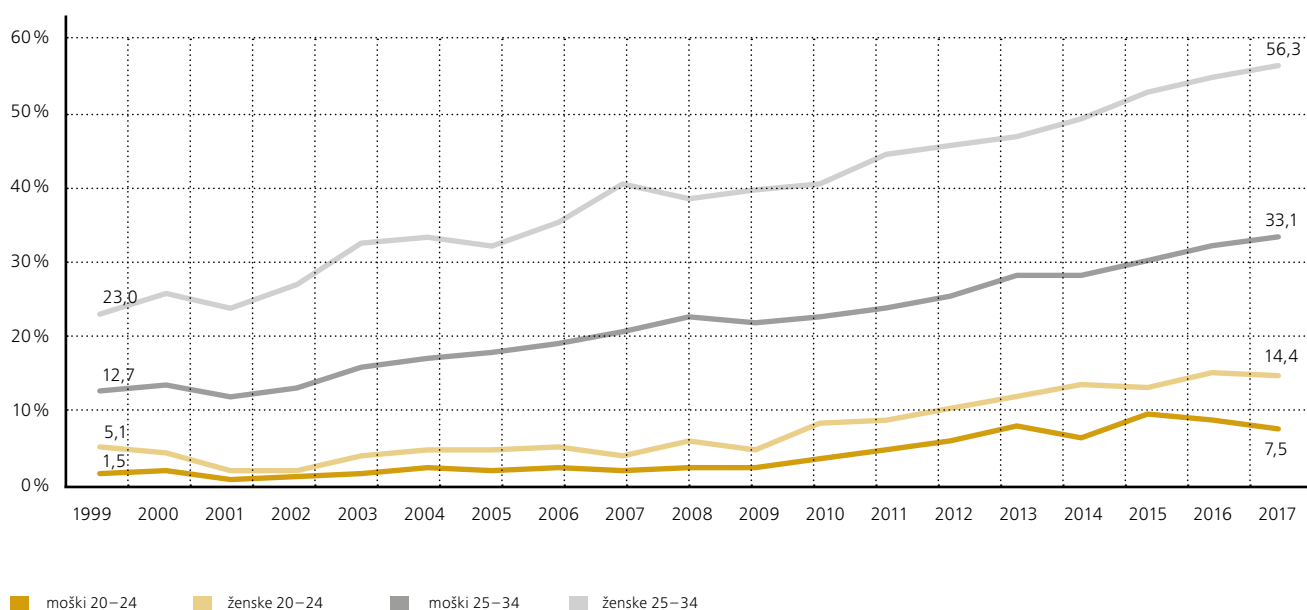
Tina Cupar, Danijela Lahe

V zadnjih desetletjih se naraščajoči pomen izobraževanja odraža in poudarja v številnih politikah organizacij, kot so Združeni narodi, OECD in Evropska unija. Njihovi cilji na področju izobraževanja, kot so zagotavljanje enakega dostopa do izobraževanja, povečevanje deleža prebivalstva s sekundarno in terciarno izobrazbo v EU in poudarjanje vseživljenjskega učenja (glej npr. Europe 2020, 2010; The Lisbon Strategy, 2000; UNESCO, 2005), so prispevali k številnim spremembam na tem področju. Te se večinoma odražajo v obliki podaljševanja in ekspanzije formalnega izobraževanja, predvsem sekundarnega in terciarnega, pa tudi v obliki vse večjega priznavanja neformalnih oblik izobraževanja.

Zadnji podatki organizacije OECD (2018) kažejo, da vključenost slovenske mladine v formalno izobraževanje ostaja med

najvišjimi med vsemi članicami EU – v letu 2015 je tako Slovenija v starostni skupini 15–19 let s 94,1 % vključenih v izobraževanje zasedala 3. mesto in v skupini 20–29 let z 31 % vključenih 5. mesto. Kljub rahlemu upadanju vključenosti v terciarno izobraževanje od leta 2012 (SURS, 2018) je delež terciarno izobraženih mladih v Sloveniji še vedno v porastu (Eurostat baza, 2018a). Tako se je na primer od leta 2010 delež 25–34-letnikov s terciarno izobrazbo z 31,1 % povečal na kar 44,5 % v letu 2017, kar je tudi precej nad povprečjem EU-28 (39 %). Takšno rast bi delno lahko pripisali zasledovanju cilja, zastavljenega v strategiji Evropa 2020 (ta cilja, da naj bi do 2020 vsaj 40 % 30–34-letnikov imelo doseženo terciarno izobrazbo), vendar je bila v Sloveniji rast v primerjavi z ostalimi državami EU-28 tudi precej hitrejša, predvsem po letu 2015. Tako je že v letu 2017 kar 46,4 % slovenskih

GRAFIKON 20: Terciarno izobraženi glede na spol in starostno skupino, Slovenija, 1991–2017 (%)

Vir: Eurostat

30–34-letnikov imelo terciarno izobrazbo, medtem ko je povprečje EU-28 znašalo 39,9 % (prav tam).

Obstajajo precejšnje razlike v deležu diplomantov glede na spol, pri čemer je prav v Sloveniji razlika med spoloma ena izmed največjih med vsemi 28 članicami EU (Eurostat, 2018; Eurostat baza, 2018a). Kot je razvidno iz Grafikona 20, je povečana razlika v zadnjih dveh desetletjih opazna zlasti v starostni skupini 25–34, pri čemer je v letu 2017 delež diplomantk (56,3 %) presegal delež diplomantov (33,1 %) za več kot 23 odstotnih točk (Eurostat baza, 2018a).

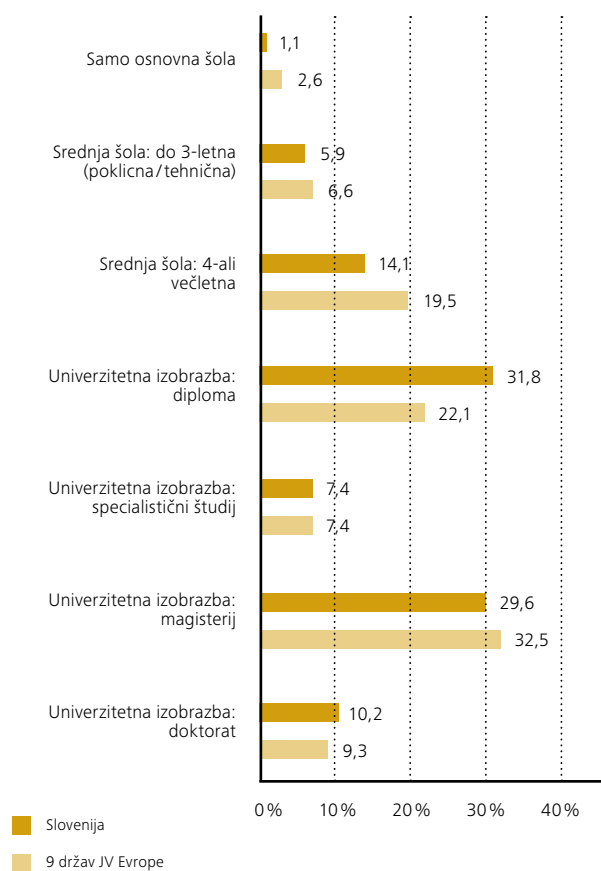
V luči številnih politik, ki so dajale velik pomen terciarnemu izobraževanju kot sredstvu za doseganje večje ekonomske konkurenčnosti in rasti (glej npr. *Lizbonska strategija*, 2000), se tako visok delež terciarno izobraženih mladih zagotovo zdi koristen. Toda če upoštevamo gospodarsko situacijo Slovenije v zadnjem času in dejstvo, da se terciarno izobraženi mladi dandanes srečujejo z vse več težavami pri iskanju zaposlitve (Lavrič, 2014; OECD, 2017), se donosnost takšne ekspanzije ne zdi tako ugodna, kot bi morda pričakovali. Tako je trenutna situacija v Sloveniji bližje Wolfovi razlagi (2002), ki povezavo med izobražbeno in ekonomsko rastjo vidi kot mit. Eno izmed prepričljivejših razlag takšne ekspanzije v Sloveniji lahko najdemo tudi v argumentih Bowlesa in Gintisa (1975), ki jo vidita predvsem kot sredstvo za zmanjševanje pritiska na trg delovne sile. Upoštevajoč, da je terciarno izobraževanje v Sloveniji večinoma brez šolnin, hkrati pa omogoča številne študentske ugodnosti in glede na zadnjo študijo slovenske mladine (glej Tavčar Krajnc, Flere in Lavrič, 2014) tudi ni preveč zahtevno, je povečano vključevanje mladih v terciarno izobraževanje moč razumeti kot določeno obliko varovanja, ki mladim omogoča lažji in podaljšan prehod v odraslost. Prav tako je treba upoštevati tudi, da kljub v zadnjem času povečani tekmovalnosti za službe med diplomanti in izginjanju tradicionalne predvidljivost prehoda iz izobraževanja k delu, podatki nedavne študije OECD-ja (2017: 90) kažejo, da višja izobrazba še vedno povečuje zaposlitvene možnosti. Tako ima doseganje (višje) izobrazbe še vedno pomembno vlogo pri zagotavljanju boljših možnosti v prihodnost in, kot ugotavlja tudi Furlong (2017: 96), se mladi tega dandanes zelo dobro zavedajo.

Tako ni presenetljivo, da tudi v pričujoči raziskavi veliko mladih doseganje visoke stopnje izobrazbe vidi kot pomemben življenjski cilj. Med 16 pomembnimi stvarmi v življenju namreč 'zaključek študija' postavlja na visoko 6. mesto. Prav tako imajo mladi v splošnem visoke izobraževalne aspiracije, saj več kot dve tretjini (78,9 %) mladih želita doseči vsaj neko obliko univerzitetne izobrazbe. Kot je razvidno iz Grafikona 21, sta v Sloveniji v primerjavi z drugimi devetimi državami JV Evrope nadpovprečno zaželeni predvsem univerzitetna diploma (31,8 %) in doktorat (10,2 %).

Karolina:

„Menim, da je kvaliteta izobraževanja sama po sebi dobra, ker nudi veliko smeri in ker imamo na voljo veliko število različnih predmetov /.../“

GRAFIKON 21: **Izobraževalne aspiracije, Slovenija in 9 držav JV Evrope (%)**. Katero stopnjo izobrazbe želite doseči? (%)

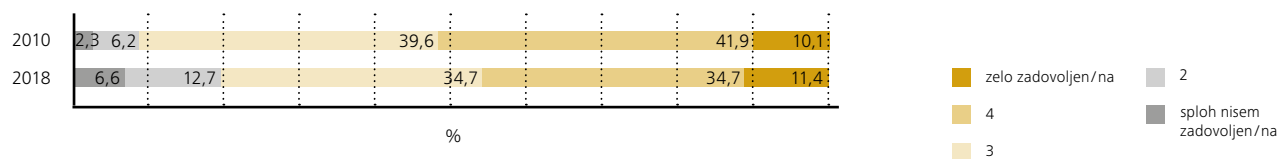
Vir: podatkovna baza FES Regional Youth Study SEE 2018/19.

Pri izobraževalnih aspiracijah imajo pomembno vlogo različni sociodemografski dejavniki – višje aspiracije so povezane z višjo ravno izobrazbe tako respondentov ($\rho = 0,443$, $p < 0,01$) kot njihovih staršev ($\rho = 0,373$, $p < 0,01$), z boljšim finančnim stanjem gospodinjstva ($\rho = 0,230$, $p < 0,01$), prebivanjem v bolj urbani okolju ($C = 0,178$, $p < 0,05$) in z bolj avtoritativnim starševstvom ($\rho = 0,071$, $p < 0,05$). Čeprav je večina mladih v splošnem precej prepričana, da bodo želeno raven tudi dosegli, izražajo večje prepričanje v to tisti z višjo izobrazbo ($\rho = 0,198$, $p < 0,01$), z boljšim finančnim stanjem gospodinjstva ($\rho = 0,091$, $p < 0,01$) in bolj avtoritativno vzgojeni ($\rho = 0,096$, $p < 0,05$).

Večina mladih v Sloveniji ima visoke izobraževalne aspiracije. Višje aspiracije in večje zaupanje, da jih bodo tudi dosegli, so povezani z boljšim socioekonomskim ozadjem.

GRAFIKON 22: **Zadovoljstvo s kakovostjo izobraževanja v Sloveniji, 2010 in 2018.**

Kako zadovoljen si na splošno s kakovostjo izobraževanja v Sloveniji?

Vir: podatkovni bazi Mladina 2010 in FES Regional Youth Study SEE 2018/19.

Pričujoča raziskava kaže, da je delež mladih, ki opustijo izobraževanje, v Sloveniji precej višji (23,1 %) kot v ostalih devetih državah JV Evrope (8,1 %). Toda ob tem je pomembno poudariti, da ima Slovenija hkrati najnižji delež (17,9 %) teh mladih na nižjih ravneh izobraževanja (starost 19 let in manj) v primerjavi z ostalimi 9 državami (58,4 %). Tudi državne statistike potrjujejo, da je Slovenija precej uspešna pri spopadanju z zgodnjim opuščanjem izobraževanja ali s popolno neaktivnostjo mladih na področju izobraževanja ali zaposlovanja. Leta 2017 je bilo v Sloveniji le 4,3 % mladih, ki zgodaj opustijo izobraževanje, s čimer smo že dosegli nacionalni cilj za ta indikator (5 %), zastavljen v strategiji Evropa 2020 (Eurostat, 2018; Eurostat baza, 2018b). Tudi delež mladih, ki niso niti zaposleni niti vključeni v izobraževanje ali usposabljanje (NEET), je v Sloveniji nizek (9,3 % leta 2017) in je zadnjih 10 let stalno pod povprečjem EU-28. Podobno kot v preteklih letih je bil tudi v letu 2017 med ženskami malo višji (10,7 %) kot med moškimi (8 %) (Eurostat baza, 2018c). Tako ni presenetljivo, da ima Slovenija tudi nizek delež nizko kvalificiranih učencev (OECD, 2017: 311).

Izobraževalne poti mladih so sicer tudi tesno povezane z različnimi sociodemografskimi dejavniki, predvsem z njihovim družinskim ozadjem. Tako je oboje, opuščanje izobraževanja in vključenost v skupino NEET, povezano z izobrazbo staršev in finančno situacijo gospodinjstva, pri čemer imajo mladi iz bolj depriviligiranih okolij večje možnosti za to, da bodo opustili izobraževanje ali ne bodo niti zaposleni niti vključeni v izobraževanje ali usposabljanje. Podobna povezava se pojavlja tudi pri izobrazbeni mobilnosti. Vloga družinskega ozadja je prav tako posebej očitna pri doseženi izobrazbeni ravni mladih¹¹ – višja dosežena izobrazba respondentov je povezana z višjo doseženo izobrazbo tako matere ($\rho = 0,344$, $p < 0,01$) kot očeta ($\rho = 0,219$, $p < 0,01$), z boljšim finančnim stanjem gospodinjstva ($\rho = 0,174$, $p < 0,01$), s prebivanjem v bolj urbanem okolju ($C = 0,197$, $p < 0,05$) in z avtoritativnim starševstvom ($\rho = 0,179$, $p < 0,01$). Na podlagi vseh dosedanjih ugotovitev tako lahko sklenemo naslednje:

Čeprav je izobraževanje v Sloveniji v splošnem široko dostopno, določene neenakosti v izobraževanju ostajajo – mladi iz bolj depriviligiranih okolij imajo nižje izobraževalne aspiracije, manjšo verjetnost za doseg višjih ravni izobrazbe in večjo verjetnost, da bodo opustili izobraževanje ali ne bodo niti zaposleni niti vključeni v izobraževanje ali usposabljanje.

Kljub visoki vključenosti mladih v izobraževanje žal same izobraževalne dejavnosti v zadnjem času niso bile deležne primerljivo visokega financiranja. V zadnjem desetletju so se izdatki za izobraževanje zmanjševali in v letu 2014 je bila Slovenija s 4,6 % BD-P-ja, namenjenega izobraževanju, tako pod povprečjem držav EU-22 (4,8 %) kot OECD (5,2 %) (OECD, 2017). Upadanje financiranja je bilo najbolj očitno na področju terciarnega izobraževanja, tako na nacionalni ravni kot v primerjavi z državami EU-22 in OECD (prav tam). Takšno pomanjkanje investicij lahko zagotovo vpliva tudi na kvaliteto in učinkovitost izobraževalnih dejavnosti.

KVALITETA IZOBRAŽEVANJA

Pri preučevanju kvalitete izobraževanja smo se osredotočili na vrsto indikatorjev, od splošnega mnenja mladih glede kvalitete izobraževanja in njihovega zaupanja v izobraževalni sistem, do bolj specifičnih, povezanih z njihovo percepcijo korupcije v izobraževanju in sposobnostjo izobraževalnega sistema, da mlade pripravi na vstop na trg dela.

Mladi v Sloveniji so v splošnem večinoma zadovoljni s kvaliteto izobraževanja ($M = 3,32$ na 5-stopenjski lestvici), pri čemer so nekoliko bolj zadovoljni tisti, ki se izobražujejo na terciarni ravni in imajo doseženo višjo stopnjo izobrazbe. Čeprav se je v zadnjih osmih letih delež nezadovoljnih mladih (8,5 % leta 2010) več kot podvojil (19,3 % v 2018; glej Grafikon 22), so slovenski mladi še vedno med najbolj zadovoljnimi med vsemi preučevanimi državami JV Evrope (samo v Bolgariji izražajo rahlo višje zadovoljstvo).

Eden izmed pomembnejših dejavnikov, ki prispevajo k percepciji kvalitete izobraževanja, je povezan s sposobnostjo izobraževal-

nega sistema, da poveže izobraževanje in delo ter omogoča mladim dober prehod iz izobraževanja k delu. Tako so s kvaliteto izobraževanja signifikantno bolj zadovoljni tisti, ki verjamejo, da je šola dobro prilagojena trenutnemu trgu dela ($C = 0,349$, $p < 0,01$) in da bo lahko najti zaposlitev po končanju formalnega izobraževanja ($\rho = 0,217$, $p < 0,01$).

Večina mladih v Sloveniji v splošnem sicer verjame, da ostaja še veliko možnosti za izboljšave na tem področju. Skoraj dve tretjini (65,8%) namreč verjameta, da usposabljanje, šolsko in univerzitetno izobraževanje niso dobro prilagojeni trenutnemu trgu dela. Takšno prepričanje je pogostejše med moškimi (71,8%) kot med ženskami (59,5%). Prav tako je 40% mladih prepričanih, da bodo težko ali zelo težko našli zaposlitev po zaključenem šolanju. Njihov skepticizem se je od leta 2013 (35,3%) celo nekoliko povečal in je pogostejši med tistimi, ki verjamejo, da šola ni dobro prilagojena trenutnemu trgu dela ($C = 0,234$, $p < 0,01$).

Karolina (v odgovoru na vprašanje: Ali misliš, da je glavni namen izobraževanja v bistvu le trg dela?):

„Ne, po mojem je tudi splošna razgledanost, mislim, neka pripravljenoost, da se človek znajde v različnih življenjskih situacijah.“

Suzana (komentar glede kvalitete izobraževanja v Sloveniji):

„Ne zdi se mi, da je kvaliteta izobraževanja v Sloveniji tako slaba, spremenila bi le to, da bi bilo več poudarka na praktičnem izobraževanju, ne le na teoriji.“

Mladi si očitno želijo več povezanosti med šolo in delom, tako je tudi spodbudno, da v zadnjem času dejansko prihaja do nekaterih sprememb na tem področju. Delež mladih, ki so v okviru izobraževanja opravljali prakso ali pripravništvo, se je namreč od leta 2013 povečal s 34,5% na 56,8% v letu 2018 in je najvišji med vsemi preučevanimi državami JV Evrope. Izsledki kažejo, da so tisti, ki so imeli takšno izkušnjo v okviru izobraževanja, tudi bolj verjetno že zaposleni ($C = 0,351$, $p < 0,01$) ali pa so bolj prepričani, da bodo imeli manj težav pri iskanju zaposlitve po zaključenem šolanju ($C = 0,162$, $p < 0,01$). To nakazuje, da so tovrstne izkušnje pomembne – tako za zaupanje mladih glede svoje zaposljivosti, pa tudi za izboljševanje prehoda od izobraževanja k delu. Prav tako se s tem potrjuje pomembnost omogočanja praktičnih izkušenj v okviru izobraževanja.

Čeprav je še vedno precej razširjeno stališče, da slovenski šolski sistem ni dobro prilagojen trenutnemu trgu dela, se v zadnjih letih kaže določen napredek v tej smeri. Vključenost mladih v prakso ali pripravništvo v okviru izobraževanja je v porastu in je najvišja med vsemi preučevanimi državami JV Evrope. Vključevanje pridobivanja več praktičnih izkušenj v izobraževanje lahko izboljša zadovoljstvo mladih z izobraževanjem in jim omogoča lažji prehod od izobraževanja k delu.

Drugi vse bolj prepoznani in promovirani načini povečevanja konkurenčnosti mladih na trgu dela, ki so hkrati pomembna dopolnitev formalnim oblikam izobraževanja, so različne oblike neformalnega izobraževanja in usposabljanja (glej npr. strategijo Evropa 2020). Pomembnost večje prepoznavnosti neformalnih oblik znanja in večje povezanosti formalnega in neformalnega izobraževanja sta poudarjeni tudi v Slovenskem nacionalnem programu za mladino 2013–2020 (2013). Tako je nekoliko presenetljivo, da je kljub naraščajoči pomembnosti tovrstnih oblik izobraževanja v različnih politikah in relativno pozitivnih napovedih glede zanimanja za te oblike v študiji Mladina 2010 (Flere in Tavčar Krajnc, 2011) sodelovanje v tovrstnih oblikah v zadnjih osmih letih precej upadlo.

Podatki Svetovne raziskave vrednot (2014) kažejo, da imajo mladi v Sloveniji precej visoko zaupanje v izobraževalni sistem in so med najbolj zadovoljnimi v območju preučevanih držav JV Evrope (3. mesto med vsemi državami). Po drugi strani pa izsledki pričujoče raziskave kažejo relativno visoko percepcijo korupcije v izobraževanju, saj kar 55,9% mladih verjame, da se v nekaterih primerih ocene in izpiti na ustanovah/univerzah ‚kupujejo‘. Takšna percepcija je še vseeno med najnižjimi med vsemi preučevanimi državami JV Evrope (3. mesto). Višja percepcija korupcije je pričakovano povezana z nižjim zadovoljstvom s kvaliteto izobraževanja ($\rho = -0,161$, $p < 0,01$).

Slovenska mladina je v splošnem zadovoljna s kvaliteto izobraževanja in ima relativno visoko zaupanje v izobraževalni sistem.

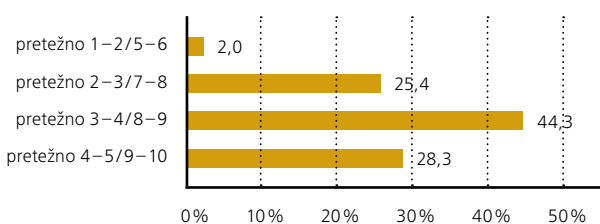
IZOBRAŽEVALNI DOSEŽKI, SUBJEKTIVNA PERCEPCIJA IN IZKUŠNJE Z IZOBRAŽEVANJEM

Pretekle študije slovenske mladine kažejo, da je izobraževalni sistem v Sloveniji dokaj prijazen in da so ga mladi doživljali predvsem kot nezahtevnega in ne preveč stresnega (Flere in Tavčar Krajnc, 2011; Tavčar Krajnc, Flere in Lavrič, 2014). Izsledki pričujoče raziskave potrjujejo nadaljevanje nekaterih izmed teh trendov tudi v letu 2018, čeprav se v mednarodni perspektivi kažejo v nekoliko drugačni luči.

Kot je razvidno iz Grafikona 23, je učni uspeh večine slovenske mladine relativno visok, saj jih kar 72,6% dosega ocene med dobri in odličnimi. V splošnem so njihovi povprečni izobraževalni dosežki ($M = 2,99$) primerljivi z dosežki mladih v drugih devetih državah JV Evrope ($M = 2,97$). Višje ocene so povezane predvsem z različnimi šolskimi dejavniki, kot so visoke izobraževalne aspiracije ($\rho = 0,178$, $p < 0,01$), več časa namenjenega učenju ($\rho = 0,098$, $p < 0,05$) in nižje ravni izobraževanja ($\rho = -0,100$; $p < 0,01$), pa tudi z določenimi socializacijskimi stili. Tako so nižje pov-

prečne ocene povezane z bolj permisivnim ($\rho = 0,112$, $p < 0,01$) in avtoritarnim ($\rho = 0,116$, $p < 0,01$) vzgojnim stilom. Za razliko od ugotovitev v študiji Slovenske mladine 2010 (Flere in Tavčar Krajnc, 2011: 103) v pričujoči študiji spol in socioekonomski dejavniki z izjemo očetove ravni izobrazbe ($\rho = 0,085$, $p < 0,05$) niso pokazali nobenih signifikantnih povezav. To nakazuje, da pri šolskih dosežkih pomembno vlogo igrajo predvsem posameznikova odločenost in trud ter vzgoja.

GRAFIKON 23: **Povprečna ocena v preteklem šolskem/ študijskem letu med slovensko mladino, 2018.**
Kakšna je bila tvoja povprečna ocena v zadnjem šolskem/ študijskem letu?

Vir: podatkovna baza FES Regional Youth Study SEE 2018/19.

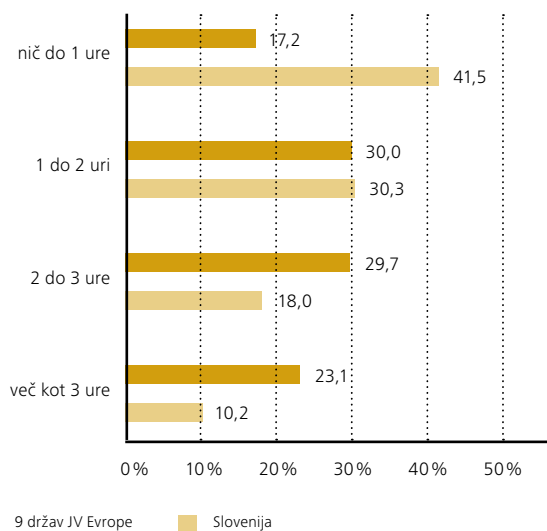
Izobraževalni dosežki slovenske mladine so relativno visoki in primerljivi z mladimi iz drugih devetih držav JV Evrope. Višji dosežki so povezani predvsem z osebno odločnostjo, trudom in socializacijskimi stili, ne pa s socioekonomskimi dejavniki.

Velik del slovenske mladine (80,6 %) šolo doživlja kot stresno vsaj do določene mere. Medtem ko doživljanje stresnosti šolskega vsakdana sicer ostaja podobna tisti iz leta 2013, je višja kot v večini ostalih preučevanih držav JV Evrope (Grafikon 24). Višja percepcija stresa v šoli je povezana z več časa, namenjenega učenju po šoli ($\rho = 0,188$, $p < 0,01$), medtem ko ni statistično značilno povezana s samimi šolskimi dosežki.

Slovenski mladostniki za učenje porabijo najmanj časa med vsemi preučevanimi državami JV Evrope. Več kot dve tretjini (71,8 %) se dnevno uči do največ dve uri in v primerjavi z ostalimi devetimi državami JV Evrope se precej manjši delež mladih uči več kot tri ure (10,2 %) (Grafikon 25). Podoben trend je sicer za-

znati že leta 2013 (Flere idr., 2014). Čas, namenjen učenju, se povečuje z višanjem ravni izobraževanja ($\rho = 0,118$, $p < 0,01$) in z višjimi povprečnimi ocenami ($\rho = 0,098$, $p < 0,05$).

GRAFIKON 25: **Število ur učenja dnevno, Slovenija in 9 držav JV Evrope.** Koliko ur dnevno v povprečju porabite za učenje (po pouku/predavanjih oziroma doma)?

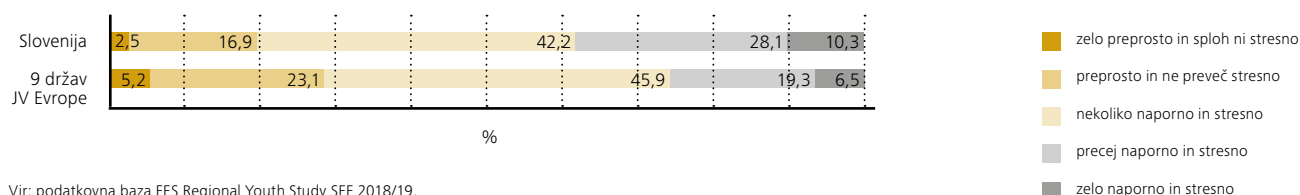
Vir: podatkovna baza FES Regional Youth Study SEE 2018/19.

SKLEP

Glavne ugotovitve:

1. Delež terciarno izobraženih mladih (25–34 let) se je od leta 2010 z 31 % povečal na skoraj 45 % v letu 2017 in je tudi precej nad povprečjem EU-28. Hkrati je od leta 2012 naprej zaznati rahlo postopno upadanje vključenosti mladih v terciarno izobraževanje.
2. Trend precej višjega deleža diplomantk v primerjavi z diplomanti se nadaljuje. Leta 2017 je Slovenija imela drugo največjo razliko med spoloma med vsemi članicami EU.
3. Slovenija ima med vsemi preučevanimi državami JV Evrope največji delež mladih, ki opustijo izobraževanje, toda za razliko od ostalih držav je opuščanje izobraževanja zlasti pogosto na višjih ravneh izobraževanja (predvsem terciarnem). Po drugi strani pa ima Slovenija zelo nizek delež mladih, ki zgodaj opustijo izobraževanje, nizko kvalificiranih mladih in mladih, ki niso niti zaposleni niti vključeni v izobraževanje ali usposabljanje (NEET).

GRAFIKON 24: **Doživljanje šolskega vsakdana, Slovenija in 9 držav JV Evrope, 2018.**
Kakšno je po tvojem mnenju vsakodnevno življenje na tvoji šoli/univerzi?

Vir: podatkovna baza FES Regional Youth Study SEE 2018/19.

4. Večina mladih v Sloveniji ima visoke izobraževalne aspiracije, saj kar 79 % želi doseči eno izmed oblik univerzitetne izobrazbe. Višje aspiracije in večje prepričanje, da bodo želeno raven tudi dosegli, so povezani z boljšim socioekonomskim ozadjem.
5. Kljub temu da je izobraževanje v Sloveniji široko dostopno, še vedno ostajajo določene neenakosti – mladi iz bolj depriviligiranih okolij imajo nižje izobraževalne aspiracije, prav tako je zanje manj verjetno, da bodo dosegli višje ravni izobraževanja, in bolj verjetno, da bodo zgodaj opustili izobraževanje ali postali NEET oseba („Not in Education, Employment, or Training“).
6. Financiranje izobraževanih dejavnosti se je zmanjševalo in je pod ravno držav EU-22 in OECD. Upad financiranja je najbolj očitno v visokem šolstvu.
7. Slovenska mladina je v splošnem zadovoljna s kvaliteto izobraževanja in ima relativno visoko zaupanje v izobraževalni sistem. Zadovoljstvo z izobraževanjem bi bilo možno izboljšati z boljšim povezovanjem izobraževanja in dela. Določen napredek v to smer v zadnjih letih se kaže v povečanem vključevanju mladih v prakso ali pripravništvo v okviru izobraževanja. Delež mladih s tovrstnimi izkušnjami je v Sloveniji najvišji med vsemi preučevanimi državami JV Evrope.
8. Izobraževalni dosežki slovenske mladine so relativno visoki in so primerljivi z dosežki mladih v drugih preučevanih državah JV Evrope. Višji dosežki so povezani predvsem z osebno oddločnostjo in trudom mladih ter socializacijskimi stili, ne pa s socioekonomskimi dejavniki.
9. V primerjavi z drugimi devetimi državami JV Evrope slovenska mladina izobraževanje doživlja kot relativno stresno, učenju pa namenijo malo časa.

Ključne ugotovitve poglavja:

Visoka vključenost v izobraževanje, povečevanje deleža diplomantov in prevladujoče visoke izobraževalne aspiracije kažejo, da ima formalno izobraževanje pomembno vlogo v življenjih slovenske mladine. Čeprav imajo precej visoko zaupanje v izobraževalni sistem in so v splošnem zadovoljni z njegovo kvaliteto, si želijo več praktično usmerjenih vsebin, ki so povezane z bodočim delom.

Predlog za snovalce strategij:

Uvedba izobraževalnih politik, ki bi omogočile več povezovanja izobraževanja in dela (praktične vsebine) – to lahko ima pozitivne učinke na zadovoljstvo mladih s kvaliteto izobraževanja, hkrati pa lahko izboljša njihove možnosti za uspešnejši prehod iz izobraževanja k delu.

9

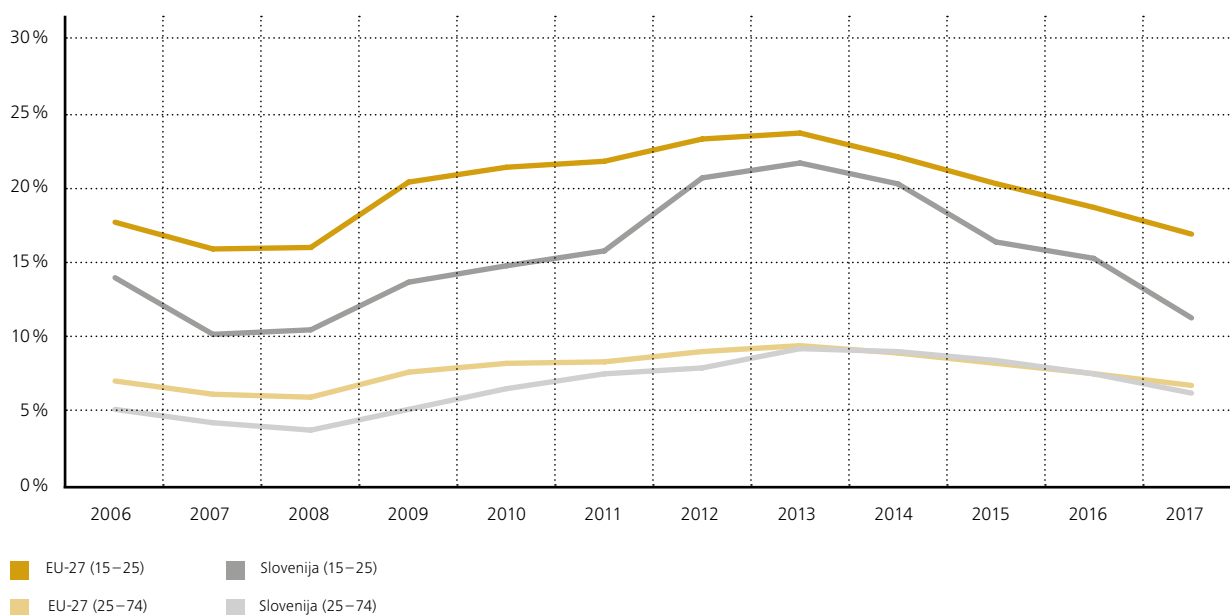
ZAPOSLOVANJE

Rudi Klanjšek, Žiga Kobše

Preučevanje prehoda mladih iz izobraževalnega procesa v svojo prvo zaposlitev že tradicionalno predstavlja eno izmed najaktivnejših področij raziskovanja mladine (Furlong, 2013: 73). V zadnjih desetletjih se je področje tovrstnih študij mladine izkazalo za vse zahtevnejše in hkrati zanimivejše početje, saj omenjeni prehod traja vse dlje časa in postaja vse bolj negotov. Nekateri avtorji (na primer Furlong in Kelly, 2005) celo dvomijo v legitimost izraza ‚tranzicija‘, saj za vse večji delež prebivalstva stalna zaposlitev postaja nekaj nedosegljivega, tudi na dolgi rok.

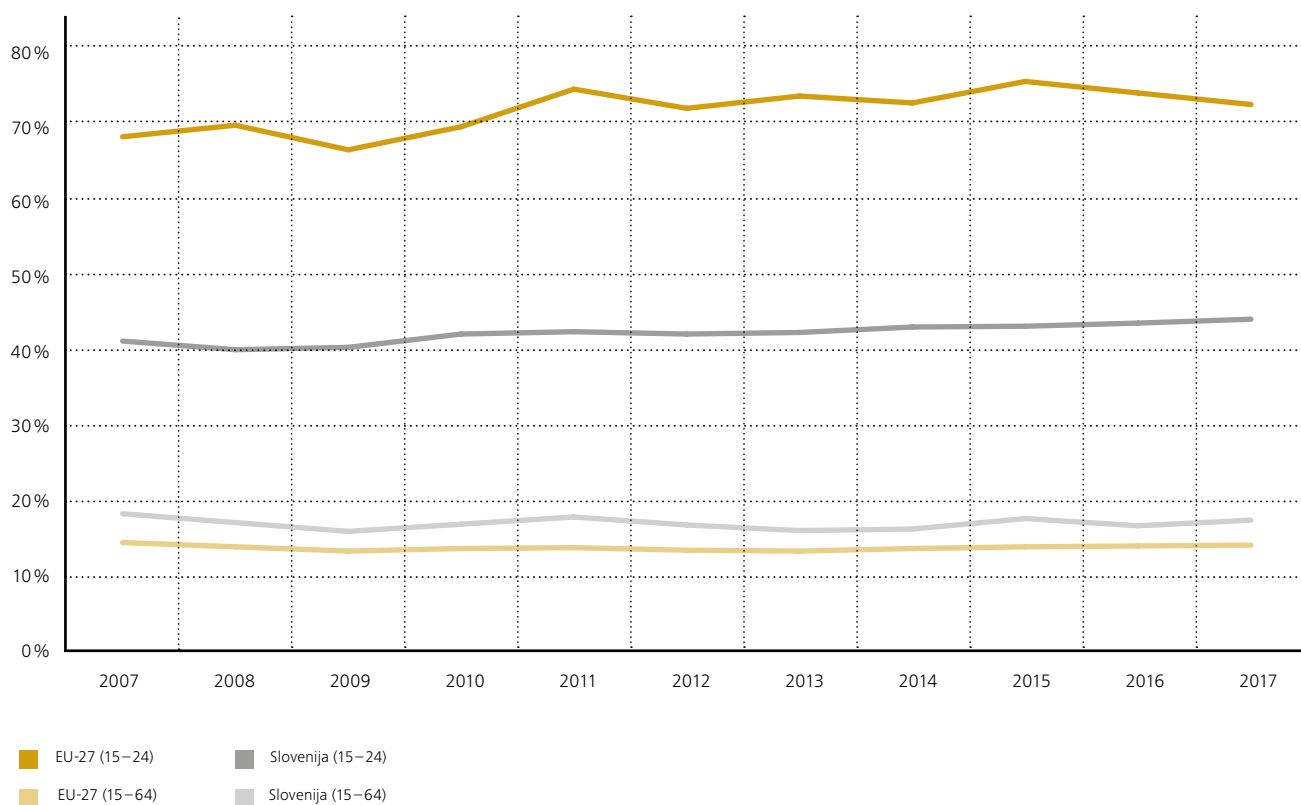
Kot preostale evropske države se tudi Slovenija sooča z radikalnimi spremembami na področju trga dela, še posebej v zadnjem desetletju. Po eni strani smo še vedno priča relativno visoki stopnji brezposelnosti med mladimi (kljub njenemu upadanju), po drugi pa položaju, v katerem manj varne in bolj prožne oblike dela vse bolj nadomeščajo stalne zaposlitve (Klanjšek, 2018). Vse omenjene spremembe je še posebej zaznati prav med mladimi. Nekateri avtorji (na primer Ignjatović in Trbanc, 2009) zaradi tega govorijo o ‚starostni segregaciji trga dela‘, ki označuje nesorazmerno visoke stopnje brezposelnosti in začasnih zaposlitev med mladimi.

GRAFIKON 26: Stopnja brezposelnosti po starostnih skupinah (15–25 let in 25–74 let) in državah (EU-27 in Slovenija) v letih 2006–2016.

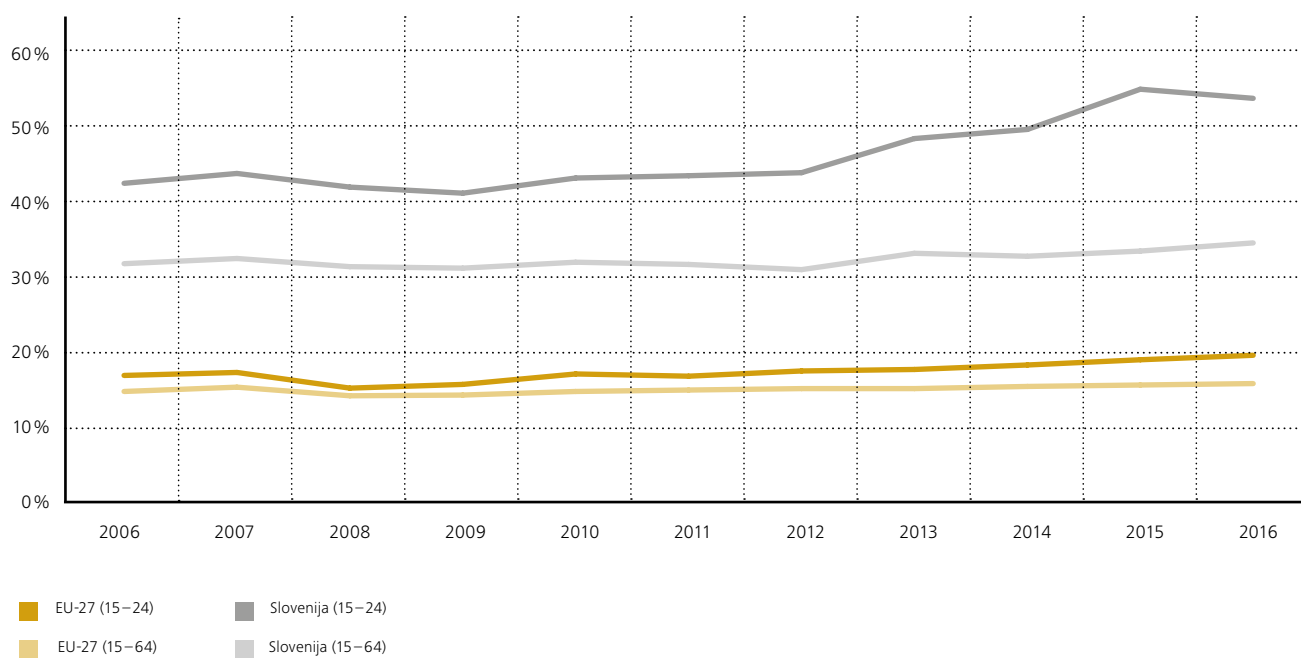
Vir: Eurostat – Population and social conditions/Employment and unemployment (Labour Force Survey).

GRAFIKON 27: Začasne zaposlitve po starostnih skupinah (15–24 let in 15–64 let) in državah (EU-27 in Slovenija) v letih 2007–2017

Vir: Eurostat – Population and social conditions/ Employment and unemployment (Labour Force Survey)

GRAFIKON 28: Izmensko delo, izraženo kot odstotek celotne zaposlenosti – po starostnih skupinah (15–24 let in 15–64 let) in državah (EU-15 in Slovenija) v letih 2006–2016

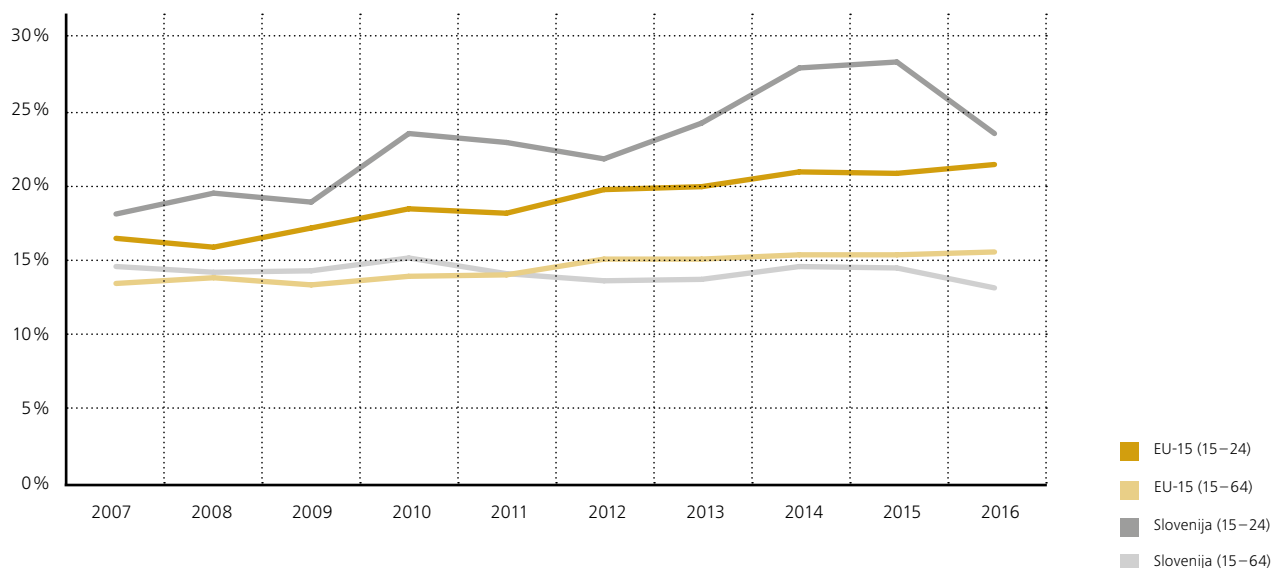
Vir: Eurostat – Population and social conditions / Employment and unemployment (Labour Force Survey)

SEDANJI TRENDI NA PODROČJU BREZPOSELNOSTI MLADIH

Kot je prikazano na spodnjem grafikonu (Grafikon 26), je glede na zadnje podatke o brezposelnosti med mladimi v Sloveniji mogoče ugotoviti, da je trend brezposelnosti v upadanju in os-

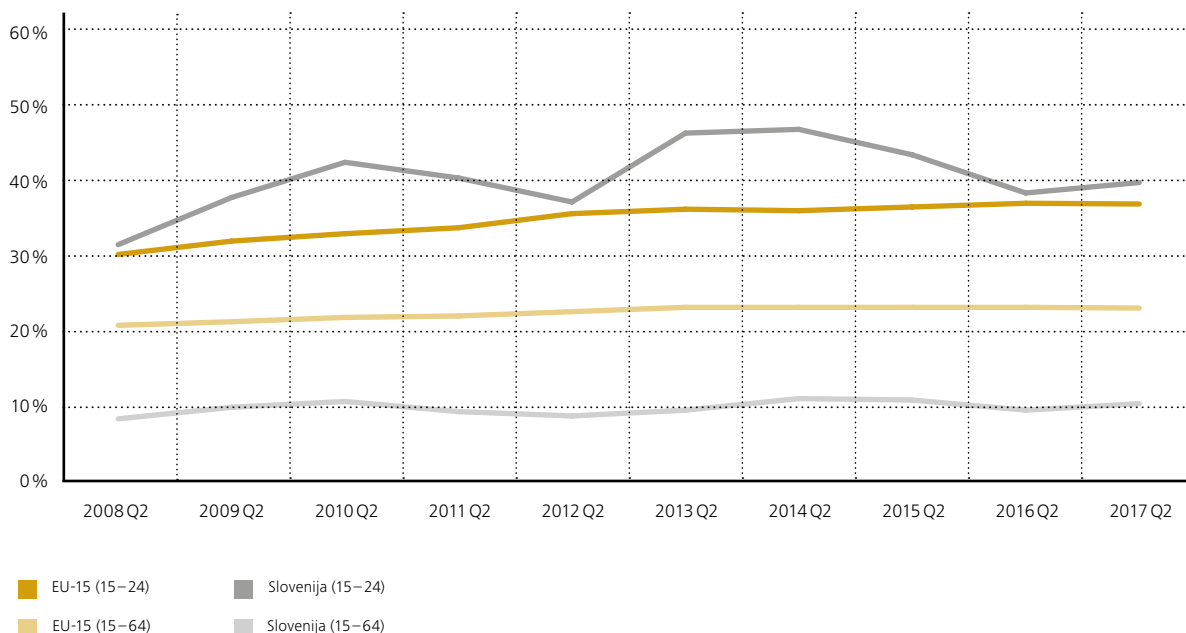
taja pod evropskim (EU-27) povprečjem. To izboljšanje je v veliki meri povezano s povečanjem števila nestandardnih/atipičnih zaposlitev (na primer zaposlitev s skrajšanim delovnim časom, začasna zaposlitev, izmensko delo, nedeljsko delo), ki so postale ali vsaj postajajo vse bolj prevladujoča oblika dela (Grafikoni 27, 28, 29, 30).

GRAFIKON 29: **Nedeljsko delo, izraženo kot odstotek celotne zaposlenosti – po starostnih skupinah (15–24 let in 15–64 let) in državah (EU-15 in Slovenija) v letih 2007–2016**

Vir: Eurostat – Population and social conditions/Employment and unemployment (Labour Force Survey).

GRAFIKON 30: **Zaposlitve za nepolni delovni čas po starostnih skupinah, EU in Slovenija, 2008–2017**

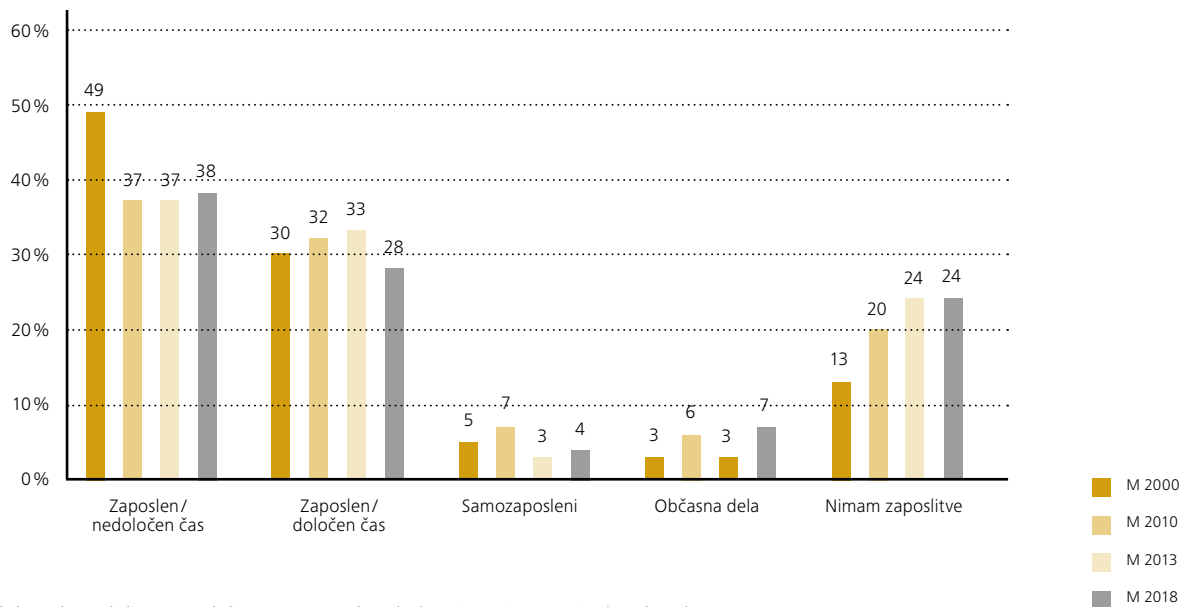

Vir: Eurostat – Population and social conditions/Employment and unemployment (Labour Force Survey).

Podatki Eurostata v luči omenjene starostne segregacije trga dela (Mladina 2010; Mladina 2013) kažejo, da le-ta ostaja in se celo povečuje (izmensko delo, nedeljsko delo, zaposlitev s skrajšanim delovnim časom). Poleg tega lahko rečemo, da je izboljšanje razmer na trgu dela v smislu brezposelnosti mladih precej manj izrazito, ko upoštevamo podatke pričujoče raz-

skave. Natančneje, v kolikor ne upoštevamo mladih, ki so vključeni v vsaj eno obliko izobraževanja ali usposabljanja, rezultati raziskave kažejo, da odstotek tistih, ki zase trdijo, da niso zaposleni (25 % žensk in 22 % moških), ostaja praktično enak tistemu iz leta 2013 in je na primer še vedno očitno višji kot leta 2000.

GRAFIKON 31: Zaposlitveni status delovno aktivnih mladih, (15–29 let), 2000–2018

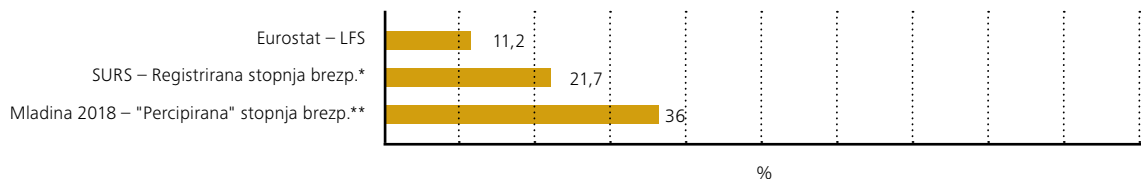
Vir: podatkovne baze Mladina 2000, Mladina 2010, FES Youth Study Slovenia 2013 in FES Regional Youth Study SEE 2018/19.

Opomba: Vključeni so samo tisti, ki niso vključeni v izobraževanje.

Kot je razvidno iz podatkov, je stopnja brezposelnosti med mladimi precej višja od tiste, ki jo navaja Eurostat (LFS). Natančneje,

če primerjamo iste starostne skupine (15–25), je razlika v poročanih stopnjah več kot 200-odstotna (Grafikon 32).

GRAFIKON 32: Stopnja brezposelnosti mladih (%), 15–25, 2017, glede na različne metodologije

Opombe: * Stopnja je izračunana tako, da je število registriranih brezposelnih deljeno z vsoto vseh – brezposelnih in zaposlenih.

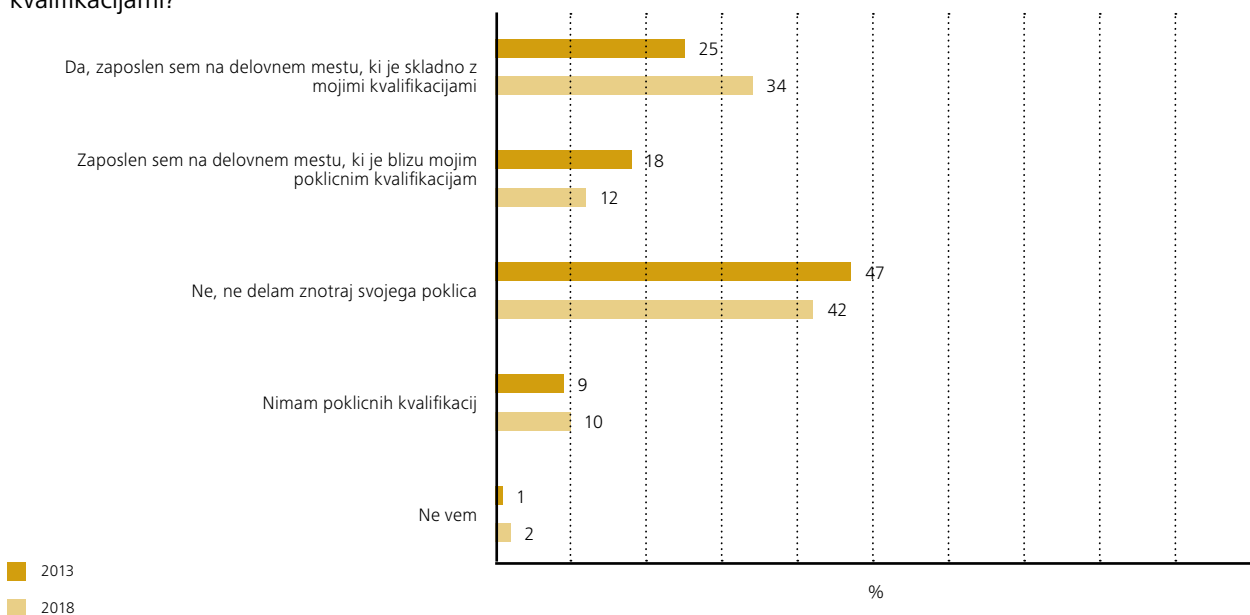
** Stopnja je izračunana tako, da delimo število tistih, ki nimajo dela, z vsemi tistimi, ki niso v procesu izobraževanja ali usposabljanja.

Vir: SURS – Statistični urad Republike Slovenije (<http://www.stat.si/statweb>); Eurostat – Population and social conditions/Employment and unemployment (Labour Force Survey).

Čeprav uradni podatki za Slovenijo kažejo na upad brezposelnosti med mladimi, samoporočana stopnja brezposelnosti ostaja tako rekoč nespremenjena od leta 2013 in je hkrati za več kot 200 odstotkov višja od stopnje, ki jo navaja Labor Force Survey (LFS).

Čeprav gre zaradi uporabe treh različnih metodoloških pristopov pričakovati razlike v rezultatih, lahko vseeno rečemo, da LFS-jeva metodologija, ki brezposelno osebo opredeljuje kot nekoga, „ki v tednu (od ponedeljka do nedelje) pred anketiranjem ni opravil nikakršnega dela za plačilo (v denarju ali blagu), dobiček ali družinsko blaginjo, a je v zadnjih štirih tednih aktivno iskal delo in se je pripravljen zaposliti v roku dveh tednov. Kot nezaposlene osebe se upošteva tudi tiste, ki so že našli delo in ga bodo začeli opravljati po izvedeni anketi.“, nasprotuje splošnemu razumevanju brezposelnosti. Registrirana brezposelnost je zato nekoliko bolj zgovorna, čeprav še vedno ne upošteva dejstva, da se mno-

GRAFIKON 33: **Neujemanje veščin in zaposlitve.** Ali si zaposlen na delovnem mestu, ki je skladno s tvojimi poklicnimi kvalifikacijami?

Vir: podatkovni bazi FES Youth Study Slovenia 2013 in FES Regional Youth Study SEE 2018/19.

ge brezposelne osebe sploh ne registrirajo (ali se iz evidenc preprosto odjavijo). Zato lahko trdimo, da je stopnja brezposelnosti, kot jo definira pričujoča raziskava, verjetno bližje 'realnosti', saj temelji na samopercepciji posameznika – brezposelne so tiste osebe, ki same sebe vidijo kot brezposelne. Nadalje, ob upoštevanju, da je malo takšnih, ki bi občasno delo enačili z zaposlitvijo, delež brezposelnih mladih, ko mednje štejemo tudi tiste, ki opravljajo občasna dela, naraste na 42 (!) odstotkov. Povedano drugače, le 18 odstotkov mladih, starih med 15–25 let, ki niso v procesu izobraževanja ali usposabljanja, ima stalno zaposlitev. Vsi ostali so bodisi brezposelni bodisi delajo v negotovih ali prekarnih poklicih. Pri tem ni nepomembno, da dodatne analize pokažejo, da se brezposelni oziroma prekarni delavci praviloma počutijo manj zdrave, da so manj zadovoljni s svojim življenjem in demokracijo, da so bolj pripravljeni emigrirati in da se kasneje odločajo za starševstvo (gl. tudi Srnicek in Williams, 2015).

PROBLEM NEUJEMANJA VEŠČIN IN STOPNJE IZOBRAZBE

Za tiste, ki so zaposleni, je še vedno razmeroma običajno, da delajo izven svoje profesije. Kljub temu pa se je stanje na tem področju od leta 2013 nekoliko izboljšalo (Grafikon 33).

Neujemanje veščin z zaposlitvenimi zahtevami prične sicer slabeti v trenutku, ko mladi izstopijo iz izobraževalnega procesa. Natančneje, delež tistih, ki zase trdijo, da ne opravljajo poklica v svoji stroki, pade z 51 na 39 odstotkov v primeru, ko opazujemo podatke le za tiste, ki niso več vključeni v izobraževanje ali usposabljanje. Poleg tega in nasproti splošnemu prepričanju lahko – dokaj pričakovano – največji razkorak med veščinami in zahtevami

na delovnem mestu najdemo med tistimi, ki so končali osnovnošolsko izobraževanje (57 % jih dela izven svoje profesije) in – dokaj nepričakovano – tistimi, ki so končali poklicno ali tehnično srednjo šolo (49 % jih dela izven svoje profesije). Po drugi strani lahko najvišji delež zaposlenih v svoji profesiji najdemo med tistimi, katerih izobrazba presega nivo prvostopenjske bolonjske diplome (56 odstotkov; vsi odstotki veljajo za tiste, ki niso v procesu izobraževanja ali usposabljanja).

Razkorak med veščinami in zahtevami na delovnem mestu je v primerjavi z letom 2013 manjši.

Poleg tega postane ta razkorak manj izrazit v trenutku, ko iz analize izločimo skupino tistih, ki niso vključeni v proces izobraževanja ali usposabljanja. V tej skupini je neujemanje veščin in zaposlitvenih zahtev največje med tistimi, ki so končali osnovnošolsko izobraževanje (dokaj pričakovano) ali poklicno/tehnično srednješolsko izobraževanje (dokaj nepričakovano).

Nadalje, čeprav rezultati kažejo na to, da delo, ki ga opravljajo mladi, pogosto zahteva nižjo stopnjo formalne izobrazbe – 33 odstotkov respondentov je izrazilo, da njihova zaposlitev zahteva nižjo stopnjo formalne izobrazbe (le 8 odstotkov respondentov je odgovorilo, da njihovo delovno mesto predvideva višjo formalno izobrazbo) – lahko to pripisujemo dejstvu, da mnogi izmed mladih (študenti) opravljajo občasno delo (študentsko delo), kar pomeni delo, ki pogosto ne zahteva visoke izobrazbe. Gre namreč

za to, da lahko največje neujemanje med zahtevano in pridobljeno izobrazbo najdemo pri tistih, ki so zaključili gimnazijo in so še vedno v procesu izobraževanja (tj. študenti; kar 53 % jih opravlja delo, ki zahteva nižjo izobrazbo). To nadalje potrjuje dejstvo, da je delež tistih, ki niso v izobraževalnem procesu ali usposabljanju in hkrati trdijo, da je njihova zaposlitev skladna s formalno stopnjo dosežene izobrazbe, precej podoben, in to ne glede na formalno izobrazbo (70 odstotkov pri poklicnih/tehničnih srednjih šolah, 67 odstotkov pri gimnazijskem izobraževanju, 68 odstotkov pri diplomantih prve bolonjske stopnje). Ta delež je nekoliko nižji pri tistih, ki so končali osnovno šolo, in pri tistih, ki so zaključili drugo bolonjsko stopnjo univerzitetnega izobraževanja, – v obeh podskupinah jih „samo“ 40 odstotkov pravi, da je njihova zaposlitev skladna s stopnjo dosežene izobrazbe. Povedano drugače, z zaključkom šolanja ali usposabljanja je neujemanje med zahtevano in pridobljeno izobrazbo manjše.

Z zaključkom šolanja ali usposabljanja je neujemanje med zahtevano in pridobljeno izobrazbo manjše. Delež tistih, ki niso v izobraževalnem procesu ali usposabljanju in trdijo, da je njihova zaposlitev skladna s formalno stopnjo dosežene izobrazbe, je precej podoben – ne glede na formalno izobrazbo.

DEJAVNIKI ISKANJA IN IZBIRE ZAPOSLOTITVE

V kontekstu preteklih raziskav mladine (Mladina 2000, Mladina 2010) se je delež mladih (15–29 let), ki jih je strah, da ne bodo našli zaposlitve, povečal z 22 na 43 odstotkov (Grafikon 34).

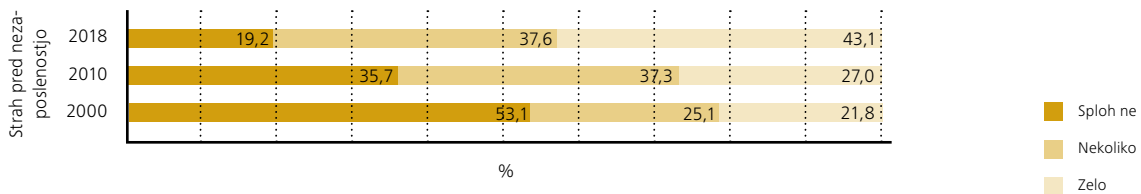
Prikazani podatki v kontekstu sprememb na trgu dela in težav, ki se nanašajo na doseganje stalne in stabilne zaposlitve, v okviru opisanega ne morejo biti preveliko presenečenje.

Strah pred nezaposlenostjo je v stalnem porastu – le-ta se je od leta 2000 skoraj podvojil.

Kot je prikazano v nadaljevanju, je omenjeni strah mogoče povezati z dejstvom, da mladi vidijo kot pomembne dejavnike zaposlitve stike, poznanstva (vplivni ljudje, prijatelji) in celo srečo (Grafikon 35).

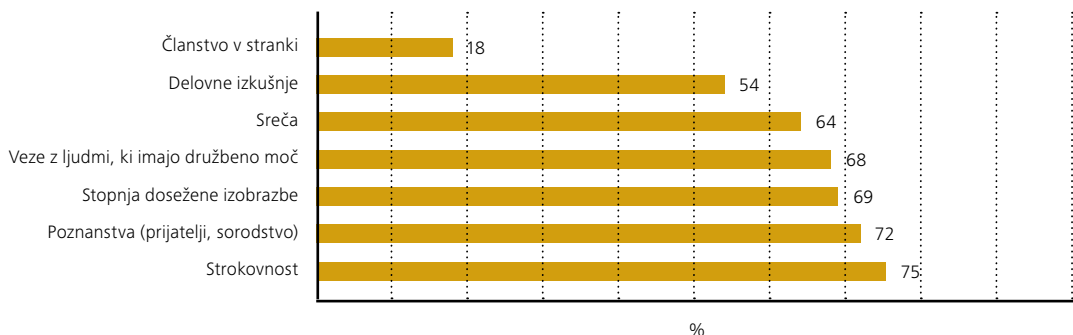
Poleg izobrazbe in strokovnosti se stiki, poznanstva in sreča kažejo kot ključni dejavniki pri iskanju zaposlitve.

GRAFIKON 34: **Strah pred nezaposlenostjo**

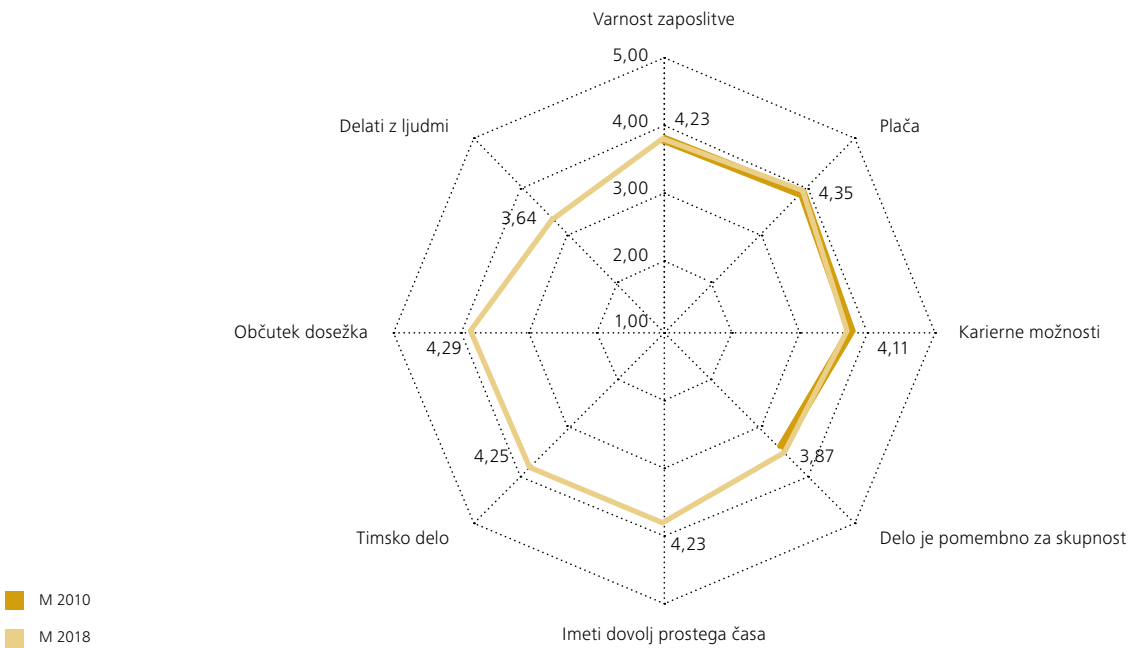
Vir: podatkovna baza FES Regional Youth Study SEE 2018/19.

GRAFIKON 35: **Dejavniki zaposlitve.** Delež mladih, ki meni, da je omenjeni dejavnik zelo pomemben/pomemben

Vir: podatkovna baza FES Regional Youth Study SEE 2018/19, Mladina 2010.

GRAFIKON 36: Dejavniki pomembnosti na delovnem mestu (5 – zelo pomembno)

Vir: podatkovni bazi Mladina 2010 in FES Regional Youth Study SEE 2018/19.

Eno izmed ključnih vprašanj, povezanih z delom, ostaja vprašanje, katere stvari na področju dela in zaposlitve se mladim zdijo najpomembnejše – ali gre za služenje denarja, željo po neodvisnosti ali kaj drugega. Spodnji grafikon prikazuje sedem elementov dela in zaposlitve ter pripadajoče pomene.

Slovenska mladina kot najpomembnejši dejavnik za delo navedla željo po zaslužku, sledita pa ji občutek izpolnitve in delo s sodelavci. Pri drugih dimenzijah v primerjavi z raziskavo iz leta 2010 ni zaznati pomembnejših sprememb.

Karolina:

„Zaposlitev mi veliko pomeni, saj s seboj prinese neko vrsto finančne stabilnosti in občutek reda v življenju. Na ta način imaš vsakodnevno oblikacijo in veš, da si polno zaposlen. V primeru, da si brezposeln, si sicer svoboden, a ti čakanje in iskanje dela po drugi strani prineseta še več stresa. Zato mi zaposlitev prinaša neko čustveno in finančno stabilnost, varnost ter zadovoljstvo, da lahko delam in da vem, zakaj delam.“

Slovenska mladina dohodek prepoznava kot najpomembnejši dejavnik samega dela.

SKLEP

Glavne ugotovitve:

1. Tradicionalno vzpostavljene oblike stalne zaposlitve zamenjujejo manj varne in bolj prožne oblike dela. Te spremembe je še posebej zaznati prav med mladimi.
2. Čeprav uradni podatki za Slovenijo kažejo na upad stopnje brezposelnosti med mladimi, samoporočana stopnja brezposelnosti ostaja tako rekoč nespremenjena od leta 2013 in je hkrati za več kot 200 odstotkov višja od stopnje, ki jo navaja Labor Force Survey (LFS).
3. Razkorak med veščinami in zahtevami na delovnem mestu je v primerjavi z letom 2013 manjši. Ta razkorak je manj izrazit v trenutku, ko iz analize izločimo skupino tistih, ki niso vključeni v proces izobraževanja ali usposabljanja. V tej skupini je neu-jemanje veščin in zaposlitvenih zahtev največje med tistimi, ki so končali osnovnošolsko izobraževanje (dokaj pričakovano) ali poklicno/tehnično srednješolsko izobraževanje (dokaj nepričakovano). Z zaključkom šolanja ali usposabljanja je neu-jemanje med zahtevano in pridobljeno izobrazbo manjše. Delež tistih, ki niso v izobraževalnem procesu ali usposabljanju in trdijo, da je njihova zaposlitev skladna s formalno stopnjo dosežene izobrazbe, je precej podoben – ne glede na formalno izobrazbo.
4. Strah pred nezaposlenostjo je pri mladih v stalnem porastu – leta se je od leta 2000 skoraj podvojil.
5. Poleg izobrazbe in strokovnosti se stiki, poznanstva in sreča kažejo kot tisti dejavniki, za katere mladi menijo, da so ključni pri iskanju zaposlitve.
6. Slovenskim mladim je pri delu najpomembnejši dohodek.

Ključne ugotovitve poglavja:

Tradicionalno vzpostavljene oblike stalne zaposlitve zamenjujejo manj varne in bolj prožne oblike dela. Te spremembe je še posebej zaznati prav med mladimi.

Predlog za snovalce strategij:

V tem kontekstu se predlog za prihodnje politične strategije naša na ponovno ovrednotenje ekonomskih modelov, ki še naprej uveljavljajo pritisk k vse večji fleksibilnosti, in na premislek o morebitnem postavljanju novega sistema socialne varnosti (kot je na primer univerzalni temeljni dohodek), ki bi se ga lahko financiralo na različne načine:

- vpeljava ‚Tobinovega davka‘,
- s pomočjo dodatnih fiskalnih prihodkov, pridobljenih z vzpostavitvijo minimalne obdavčitvene stopnje kapitala (kot v EU velja za na primer DDV),
- s pomočjo vrnitve ‚pred-neoliberalnih‘ ravni progresivne obdavčitve.

10

POLITIKA

Sergej Flere, Rudi Klanjšek, Tibor Rutar

Politika, definirana preprosto kot ‚odločanje‘ izven zasebnega življenja ali kot dejavnost, „skozi katero ljudje ustvarjajo, ohranjajo in spreminjajo splošna pravila, ki določajo njihova življenja“ (Heywood, 2011: 2), je izrazito pomemben del družbe. Oblikuje tako sedanjost kot prihodnost. V tem smislu je politika posebej relevantna za mlade ljudi, saj so skupina, ki bo živela v prihodnosti. Toda nedavne raziskave kažejo relativno nizke stopnje zanimanja za konvencionalno politiko med mladimi (Flash Eurobarometer, 2013/375).

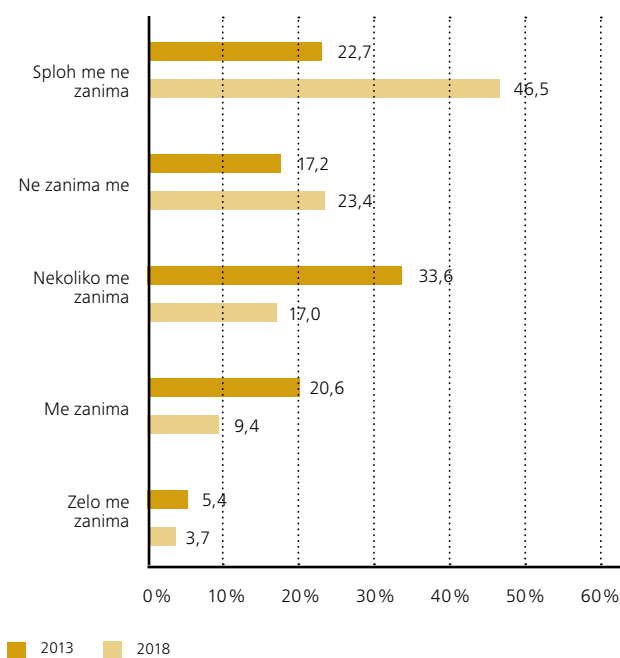
Politična nezainteresiranost mladih in nizke stopnje njihove participacije v konvencionalni politiki se kažejo tudi v preteklih slovenskih študijah mladine (na primer Mladina, 2010; Mladina, 2013). Natančneje, zadnja obsežna slovenska študija (Mladina, 2013) ugotavlja, da je ukvarjanje s politiko popularno zgolj za 10 % mladih (Mladina, 2013: 234), medtem ko nezanimanje vlada med 74 % (tu gre za politiko, povezano z balkansko regijo) in 41 % (tu gre za politiko, povezano z narodno politiko) mladih (Mladina, 2013: 26). Poleg tega je le 15 % mladih sodelovalo na vseh volitvah, odkar so dobili volilno pravico, in skoraj 42 % je trdilo, da ne bi šli na volitve, če bi se zgodile jutri (Mladina, 2013: 222).

Te ugotovitve lahko razlagamo s sklicevanjem na dejstvo, da je leta 2013 polovica vse slovenske mladine menila, da jih mladi v politiki na zastopajo (Mladina, 2013: 233); da je le 15 % menilo, da imajo kakršenkoli vpliv na narodne politične institucije (prav tam: 255); da je slovenska mladina izražala visoke stopnje nezadovoljstva s trenutnim stanjem demokracije, saj je 60 % mladih trdilo, da so bodisi zelo nezadovoljni ali nezadovoljni z njim (leta 2000 je tako menilo le 21 % mladih; Mladina, 2013: 223). Še več, le majhna manjšina mladih zaupa vladi, političnim strankam in parlamentu (prav tam: 226).

Podatki iz letošnjega leta (FES Regional Youth Study SEE 2018/19) kažejo relativno podobno sliko (tj. nizko zanimanje, nizka participacija, relativno visoko nezadovoljstvo z demokracijo in nizko zaupanje v politične institucije), a z nekaj pomembnimi razlikami. Prvič, če je leta 2013 23 % mladih trdilo, da jih politika nikakor ne

zanima, se je ta delež dvignil na skoraj 47 % leta 2018 (Grafikon 37). Nezanimanje je še močnejše, če govorimo o evropski in svetovni politiki (48 % za EU, 63 % za rusko politiko).

GRAFIKON 37: **Zanimanje za nacionalno politiko, 2013 in 2018.** Kako močno te zanima slovenska politika?

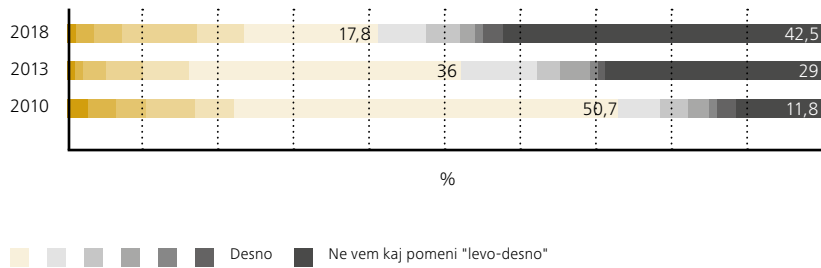

Viri: podatkovni bazi FES Youth Study Slovenia 2013 in FES Regional Youth Study SEE 2018/19.

Nezanimanje za slovensko politiko se je med mladimi povečalo. Če je leta 2013 vsaka četrta mlada oseba izražala popolno nezanimanje, ga leta 2018 že skoraj vsaka druga.

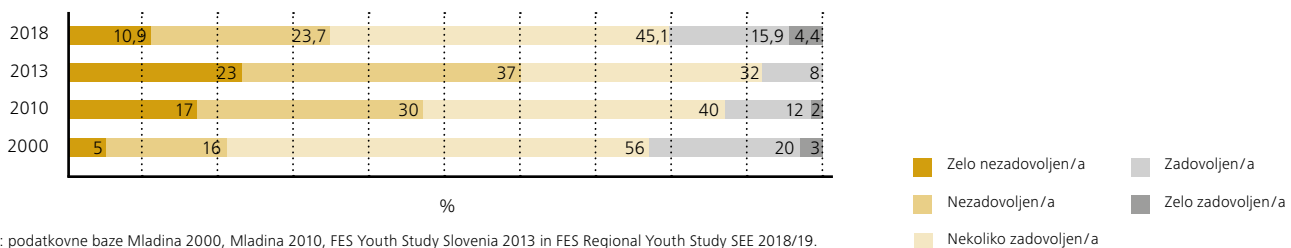
GRAFIKON 38: Samorazporeditev na političnem razponu levo-desno, 2010, 2013 in 2018.

Ko ljudje govorijo o svojih političnih prepričanjih, govorijo večinoma o levici in desnici. Kako bi se opredelil/-a glede na svoja prepričanja v splošnem?

Viri: podatkovne baze Mladina 2010, FES Youth Study Slovenia 2013 in FES Regional Youth Study SEE 2018/19.

GRAFIKON 39: Zadovoljstvo z demokracijo, 2000–2018.

Viri: podatkovne baze Mladina 2000, Mladina 2010, FES Youth Study Slovenia 2013 in FES Regional Youth Study SEE 2018/19.

Taša:

„Mislim, da mladih slovenska politika ne zanima zato, ker je ne poznajo in ker imajo obenem negativen odnos do nje. Zakaj bi mladega človeka politika zanimala, ko pa je kot otrok poslušal svojo babico, ki se je pritoževala, češ, kako politiki vse uničujejo in kako je vlada odgovorna za letošnjo sušo. /.../ Slovenska družba obtožuje politiko za vse. To so vzorci, ki jih mladi privzamejo iz svojega okolja.“

V kontekstu prevladujočega nezanimanja za politiko ni presenetljivo, da le 4 % mladih zelo pogosto razpravlja o politiki ($\rho_{\text{zanimanje razprave}} = 0,63$; $p < 0,001$; $\rho_{\text{zanimanje vednost}} = 0,52$; $p < 0,001$). Pomembna povezava obstaja tudi v odnosu do starševske izobrazbe: mladi, katerih starši imajo terciarno izobrazbo, se veliko bolj zanimajo za politiko kot tisti, katerih starši imajo primarno izobrazbo ($t(483) = -2,06$, $p = 0,04$). Presenetljivo, takšne povezave ni med starševsko izobrazbo in opisom lastne politične vednosti. Starševska izobrazba pa je pomembno povezana s pogostostjo razpravljanja o politiki med mladimi ($\rho = 0,12$, $p < 0,001$). Skratka, zdi se, da je politika nasplošna nekaj, kar je precej oddaljeno od vsakdanjega življenja mladih Slovencev.

Danes se več mladih ne uspe razvrstiti na politični razpon levo-desno: leta 2010 je le 12 % mladih poročalo, da razpona ne poznajo, leta 2018 je delež zrasel na skoraj 43 %. Posledično se je identificiranje s ‚politično sredino‘ skrčilo z 51 % na le 18 %. Ta sprememba (tj. neorientiranost) je pomembno povezana z neza-

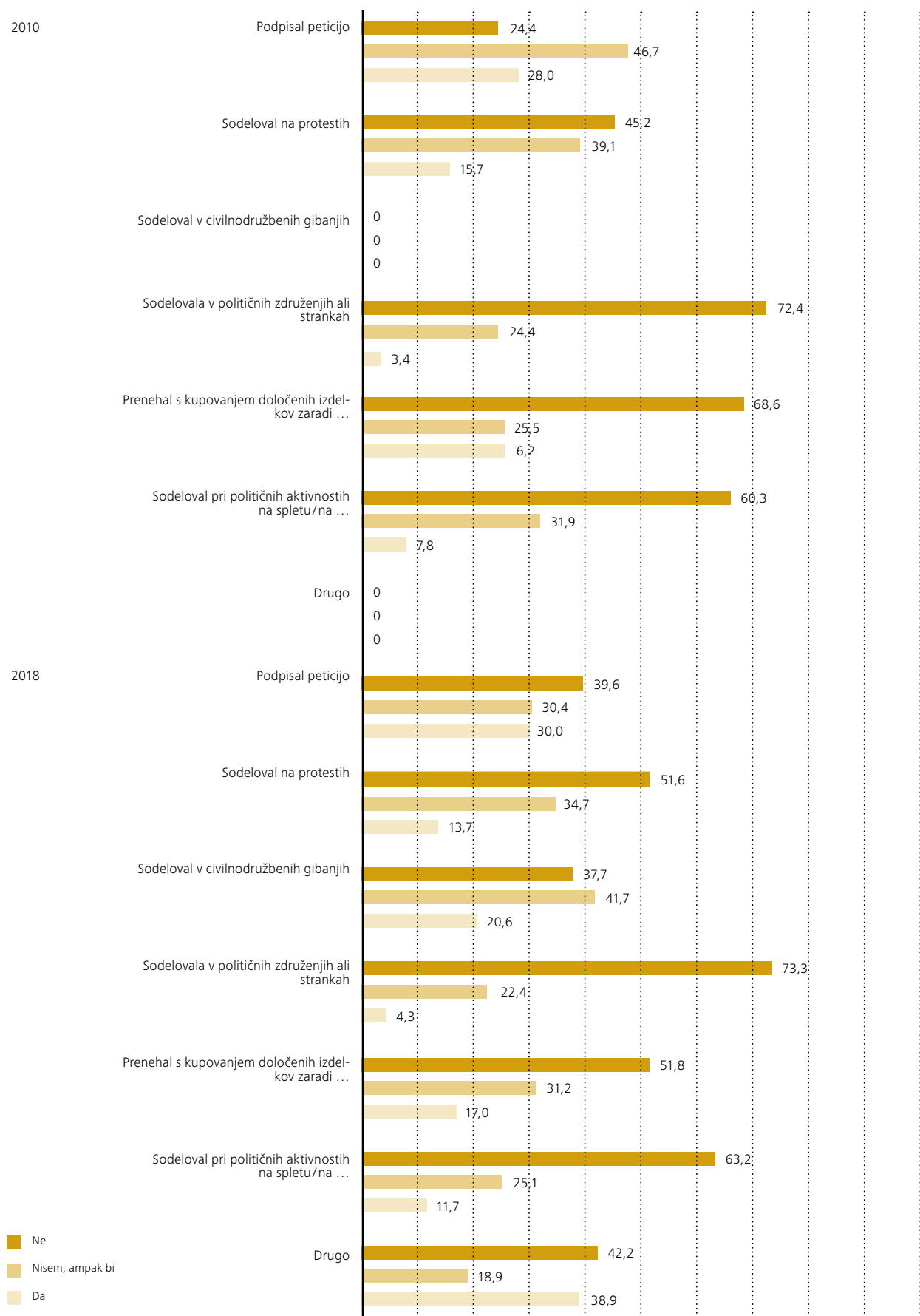
nimanjem za politiko. Natančneje, tisti, ki se ne znajo politično opredeliti, se veliko manj zanimajo za politiko nasploš (CC = 0,36, $p < 0,001$).

Kljub temu bi skoraj 60 % mladih šlo na volitve, če bi se zgodile jutri (18 % jih ne ve, 22 % bi se jih vzdržalo), kar predstavlja opazen upad politične vzdržanosti v primerjavi z letom 2013, ko je le 32 % mladih poročalo, da bi se udeležili volitev (Mladina, 2013: 221). 29 % trdi, da bi bili pripravljeni prevzeti politično funkcijo (0,4 % je poročalo, da jo že imajo).

Čeprav se mladi danes manj zanimajo za politiko, kot so se leta 2013, se težje politično opredelijo (razpon levo-desno) in vedo relativno malo o njej – glavna vira informacij o političnih dogodkih sta internet (2013: 82,1 %, 2018: 81,7 %) in televizija (2013: 70,8 %, 2018: 68,6 %) – izražajo relativno visoko pripravljenost sodelovati na volitvah. Poleg tega je skoraj tretjina pripravljena prevzeti politično funkcijo.

Možna razlaga tega preobrata participacije bi lahko bila povezana z dejstvom, da so danes mladi relativno bolj zadovoljni s stanjem demokracije (čeprav je približno tretjina še vedno bodisi zelo nezadovoljna ali nezadovoljna; glej Grafikon 39), kar je nedvomno povezano z ekonomskim izboljšanjem, ki se je začelo leta

GRAFIKON 40: **Druge oblike političnega vključevanja mladih, 2000–2018.** Si kdaj sodeloval/-a ali bi sodeloval/-a v sledečih oblikah političnega vključevanja?

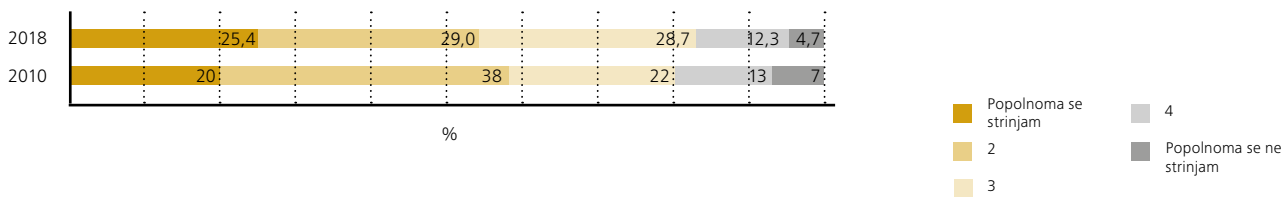

Viri: podatkovna baza Mladina 2010 in FES Regional Youth Study SEE 2018/19.

%

GRAFIKON 41: **Percepcija mladih, ali je politikom mar za njihova mnenja, 2010, 2018.**

Ne verjamem, da je politikom mar za mnenja mladih.

Viri: podatkovni bazi Mladina 2010 in FES Regional Youth Study SEE 2018/19.

2014 (kot trdi Klingemann (2013), je ocena uspešnosti demokracije velikokrat vezana na trenutno ekonomsko klimo).

Pričujoča študija kaže pomembno povezanost med preteklo in prihodnjo volilno participacijo ter zadovoljstvom s trenutnim stanjem demokracije (rhopreteklost = 0,10, $p < 0,05$; rhoprihodnost = 0,12, $p < 0,05$). Omembe vredno je, da je bil finančni položaj gospodinjstev anketirancev pomembno povezan z zadovoljstvom s stanjem demokracije ($\rho = 0,10$, $p < 0,01$).

predstavlja navadnega človeka, je to, kar potrebujemo zdaj." ($\rho = 0,31$, $p < 0,001$).

Večina mladih meni, da njihovi interesi niso zastopani v nacionalni politiki in da politikom ni mar za mnenja mladih.

Splošna stopnja zadovoljstva s stanjem demokracije med mladimi v Sloveniji je danes nizka, a opazno višja kot pred 5 leti. Večina mladih danes ni niti zadovoljna niti nezadovoljna z delovanjem demokratičnega sistema.

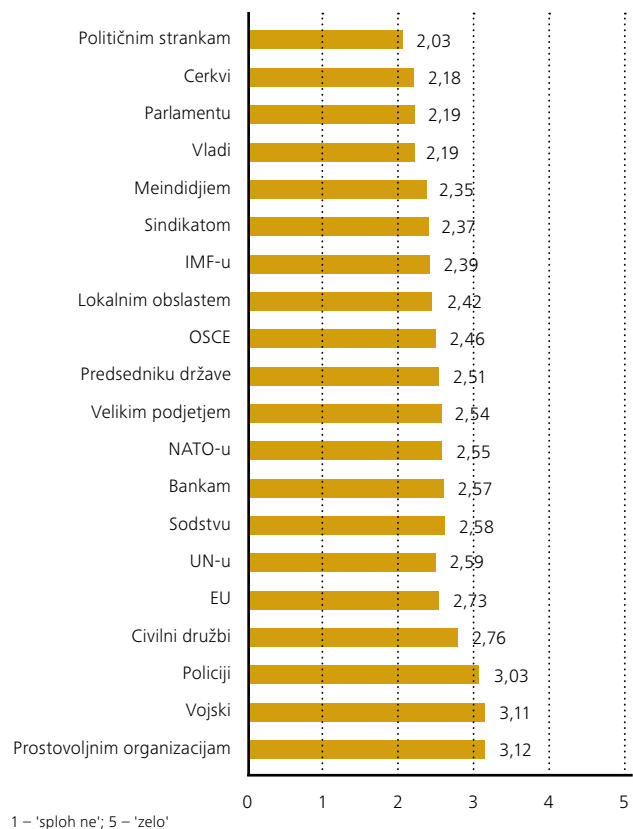
Še en kazalec takšne odtujenosti je relativno nizka stopnja zaupanja v politične institucije (tj. politične stranke, parlament in vlado) med mladimi (Grafikon 42).

To zvišanje zadovoljstva se ujema z znižanjem nekaterih oblik 'protestne politične participacije'. Natančneje, leta 2013 je približno tretjina mladih trdila, da so v preteklosti že podpisali peticijo, toda leta 2018 je delež tistih, ki tega ne bi storili, narasel na skoraj 40% (leta 2010 je znašal 24,4%). Nekoliko se je znižala tudi pripravljenost sodelovati v političnih protestih. Toda leta 2018 je več mladih poročalo, da bi prenehali kupovati določene dobrine iz političnih ali okoljevarstvenih razlogov (Grafikon 40).

Kljub temu da se je zadovoljstvo mladih s stanjem demokracije v Sloveniji povečalo skupaj z izboljšanjem ekonomskega položaja (glej tudi poglavje o zaposlitvi), večina mladih vseeno čuti, da njihovi interesi niso zastopani v nacionalni politiki: 63% mladih je na lestevici od ena do pet izbralo „1“ ali „2“ (1 – interesi mladih sploh niso zastopani, 5 – interesi mladih so zelo dobro zastopani). Poleg tega večina mladih misli, da politikom ni mar za mnenja mladih (Grafikon 41).

Z drugimi besedami, rezultati kažejo, da ima precej velik delež mladih močan občutek odtujenosti od sveta konvencionalne politike, kar predstavlja veliko težavo za legitimnost obstoječe oblike političnega sistema. Tisti mladi, ki ne čutijo, da jih politiki zastopajo, so predvidljivo veliko bolj nezadovoljni s stanjem demokracije ($\rho = 0,15$, $p < 0,001$) in veliko bolj pripravljeni podpreti trditve, kot so: „Imeti bi morali močnega vodjo, ki vlada s trdo roko za javno dobro.“ ($\rho = 0,20$, $p < 0,001$) ali „Močna stranka, ki

GRAFIKON 42: **Zaupanje v politične institucije.**
Koliko zaupaš?

1 – 'sploh ne'; 5 – 'zelo'

Vir: podatkovna baza FES Regional Youth Study SEE 2018/19.

Čeprav se je zaupanje v politične institucije v zadnjih petih letih izboljšalo – delež tistih, ki sploh ne zaupajo, se je pri političnih strankah znižal s 60 % na 35 %, pri parlamentu s 56 % na 30 % in pri vladi z 58 % na 30 % – bi lahko rekli, da sta nezaupanje in politična odtujenost še vedno relativno visoki, saj približno tretjina mladih sploh ne zaupa političnim institucijam. (Ne)zaupanje je bilo, predvidljivo, močno povezano z (ne)zadovoljstvom s stanjem demokracije ($\rho_{\text{zaupanje v predsednika, zadovoljstvo}} = 0,34, p < 0,01$; $\rho_{\text{zaupanje v nacionalno vlado, zadovoljstvo}} = 0,35, p < 0,01$; $\rho_{\text{zaupanje v nacionalni parlament, zadovoljstvo}} = 0,38, p < 0,01$; $\rho_{\text{zaupanje v politične stranke, zadovoljstvo}} = 0,31, p < 0,01$).

Čeprav se je zaupanje v politične institucije v zadnjih petih letih izboljšalo, bi lahko rekli, da sta nezaupanje in politična odtujenost še vedno relativno visoki, saj približno tretjina mladih sploh ne zaupa političnim institucijam.

Stanje je nekoliko boljše, če se ozremo k zaupanju v EU – „samo“ 18 % mladih sploh ne zaupa EU, medtem ko se je delež tistih, ki so učinkom članstva v EU naklonjeni, pomembno povečal (Grafikon 43).

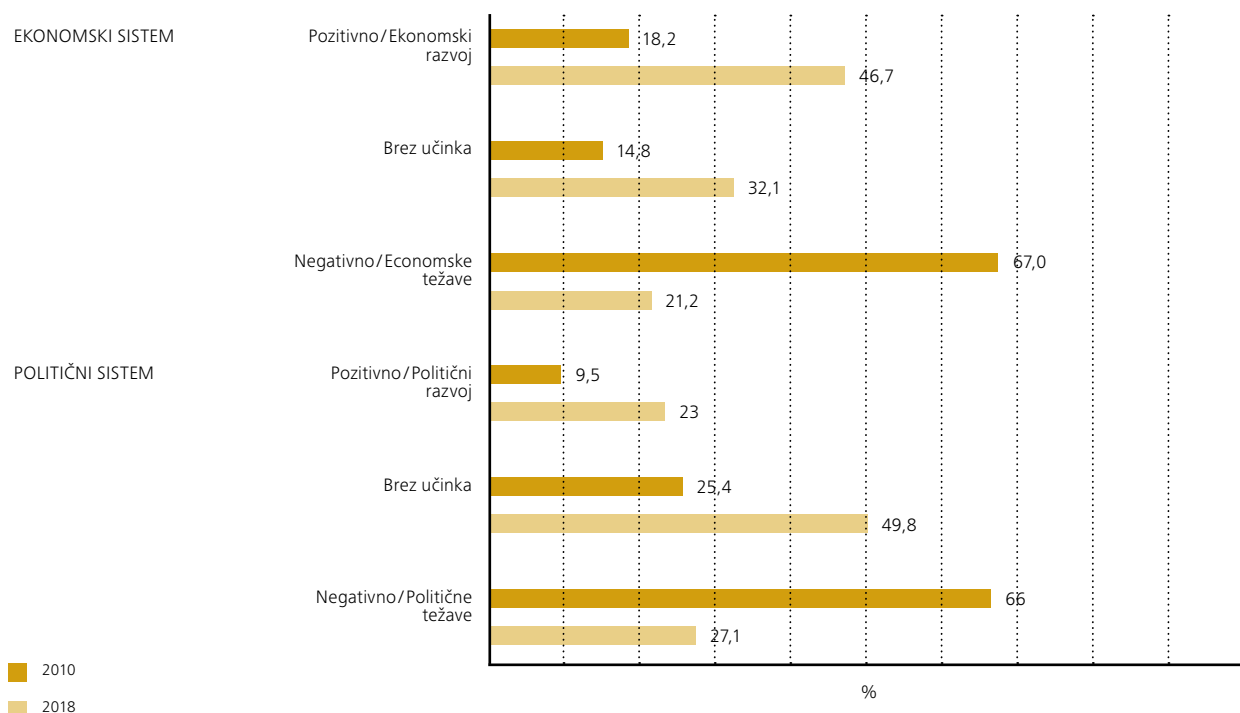
Mladi Slovenci so torej leta 2018 veliko bolj naklonjeni EU, kot so bili leta 2013. Leta 2013 je 46 % mladih želelo zapustiti EU, leta 2018 pa le še 17 % (delež neodločenih je ostal približno enak –

20 %). Poleg tega se je velik delež mladih začel prepoznavati v evropski identiteti (samo 5 % zavrača to idejo) in identiteti svetovnega državljana (6 % zavrača to idejo).

Kljub temu stopnje politične odtujenosti, nezadovoljstva in nezaupanja (na nacionalni ravni) predstavljajo problem za legitimnost trenutnega političnega sistema v Sloveniji. Vse to je tudi povezano z vzponom raznih populističnih gibanj in populizma, ki ga lahko definiramo kot „niz idej, za katere je značilna manihejska distinkcija med ‚ljudstvom‘ in ‚elito‘“ (Hawkins idr., 2017: 533; glej tudi Mudde, 2004; Bornschieer, 2017: 2); kot „pritožbo, da so demokratični predstavniki prekršili sveto obljubo – namerno so ignorirali pravice državljanov do enakosti pred zakonom“ (Hawkins idr., 2017: 536; Bornschieer, 2017); kot „izraz razočaranja nad neizpolnjenimi ekonomskimi pričakovanji ... in strahu glede fizične in kulturne varnosti“ (Galsston, 2017: 11). Če so stopnje političnega nezaupanja visoke in če so ljudje nezadovoljni z demokracijo, bo populistična retorika učinkovitejša pri pridobivanju podpore (Akkerman idr., 2017: 394).

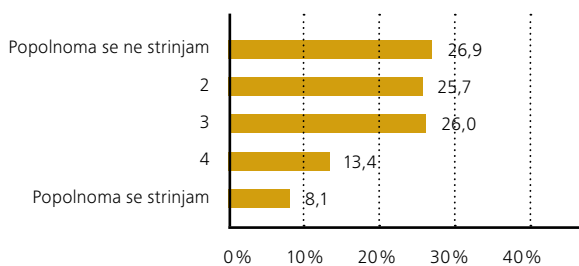
Vredno pa je poudariti, da to samo po sebi ni nujno zaskrbljujoče. V nasprotju s tem, kar se velikokrat misli, populizem nujno ne ogroža demokracije (glej Hawkis idr., 2017; Goodhart, 2017; Galston, 2018). Pogosto ga lahko pojmuje kot „neliberalni demokratični odziv na nedemokratični liberalizem“ (citirano v Galston, 2018: 11), kar pomeni, da ne ogroža demokracije, marveč liberalno demokracijo. Vseeno drži, da se populizem lahko prelije v nedemokratični pojav. Primer tega bi bila nagnjenost k diktaturi kot obliki vladanja (Grafikon 44).

GRAFIKON 43: **Odnos do članstva v EU.** Kako ocenjuješ vpliv integracije Slovenije v Evropsko unijo glede na pogoje ekonomskega in političnega sistema?

Viri: podatkovni bazi Mladina 2010 in FES Regional Youth Study SEE 2018/19.

GRAFIKON 44: **Odnos do diktature.** Diktatura je v določenih pogojih boljše oblika vladanja kot demokracija.

Vir: podatkovna baza FES Regional Youth Study SEE 2018/19.

Več kot 20 % mladih se povsem ali delno strinja, da je diktatura v določenih pogojih lahko boljše oblika vladanja. Vseeno pa se še vedno več kot polovica (52,6 %) strinja ali povsem strinja, da je demokracija dobra splošna oblika vladanja. To je bolj optimistična podoba, ki je skladna z drugimi študijami Zahodne Evrope in Severne Amerike, ki ugotavljajo, da „represzentativno demokracijo še vedno podpira okoli 80 % ljudi. Samo 13 % podpira sistem, v katerem bi močni vodja lahko odločal brez posegov zakonodajne in sodne oblasti“ (Galston, 2017: 14).

V tem kontekstu je na mestu vprašanje, zakaj oziroma od kod tako silovita politična odtujenost. Del odgovora najdemo v pričakovanjih mladih glede vlade in z analizo družbenopolitičnih vrednot ter nazorov mladih (Grafikon 45).

Najpomembnejša področja, na katera bi morala se po mnenju anketirancev osredotočiti vlada, so zmanjšanje nezaposlenosti, človekove pravice, okoljevarstvo, družbena pravičnost in socialna varnost. Mladi imajo očitno željo po osnovnih pogojih dostojnega življenja. Z drugimi besedami, mladi od vlade pričakujejo, da jim

nudi ekonomsko, socialno in pravno varstvo v čistem okolju. Glavni problem pri tem je, da se nekateri od omenjenih ciljev velikokrat medsebojno izključujejo. Na primer, politike, s katerimi se niža brezposelnost in dviguje gospodarska rast, so običajno povezane z nižanjem družbene pravičnosti in socialne varnosti (tj. deregulacija trga dela in nižanje davčnih bremen nista možni brez razrahljanja socialne varnosti); povezane pa so tudi z uničevanjem naravnega okolja (tj. neskončna rast v končnem prostoru ni možna, ne da bi prizadeli okolje). V tem smislu lahko pričakujemo, da bo velik delež mladih razočaran ali dodatno odtujen od politike, saj je nemogoče, da bi bili izpolnjeni vsi njihovi cilji naenkrat.

Večina mladih želi živeti v družbi, ki jim zagotavlja predvsem ekonomsko, socialno in pravno varnost v čistem okolju. Glavni problem pri tem je, da so nekateri od omenjenih ciljev medsebojno izključujoči.

To se zrcali tudi v analizi hierarhije vrednot, ki so mladim najpomembnejše (Grafikon 46).

Na primer, vrednote varnosti in enakosti so vsaj v trenutnem globalnem ekonomskem redu velikokrat bolj ali manj v nasprotju s politikami na trgu dela, ki težijo, k v imenu konkurenčnosti težijo k večji fleksibilnosti. Ali še drugače, varnost in enakost se lahko povečata zgolj z več državne intervencije (npr. s progresivno davčno shemo), kar pa je večkrat razumljivo kot institucionalni okvir visoke zaposlenosti. Z drugimi besedami, želje in vrednote mladih niso enostavno združljive.

Nadalje, s pomočjo faktorskih analiz smo ugotovili, da so temeljne usmeritve mladih, kar zadeva spreminjanje družbenopoliti-

GRAFIKON 45: **Relativna pomembnost nalog, na katere bi se morala osredotočiti vlada.**

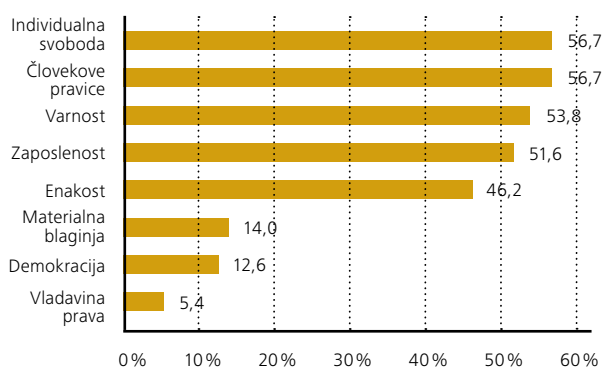
Do katere mere bi se nacionalna vlada morala osredotočiti na realizacijo vsakega od sledečih ciljev?

1 – 'sploh ne', 5 – 'zelo močno'

Vir: podatkovna baza FES Regional Youth Study SEE 2018/19.

GRAFIKON 46: **Relativna pomembnost osmih glavnih družbenopolitičnih vrednot**

Vir: podatkovna baza FES Regional Youth Study SEE 2018/19.

tičnih vrednot, naslednje: demokratična usmeritev, avtoritarna usmeritev in socialistična usmeritev. Grafikon 47 predstavlja odstotke mladih, ki se strinjajo ali povsem strinjajo z vsako od trditev, ki se je pojavila na treh skalah.

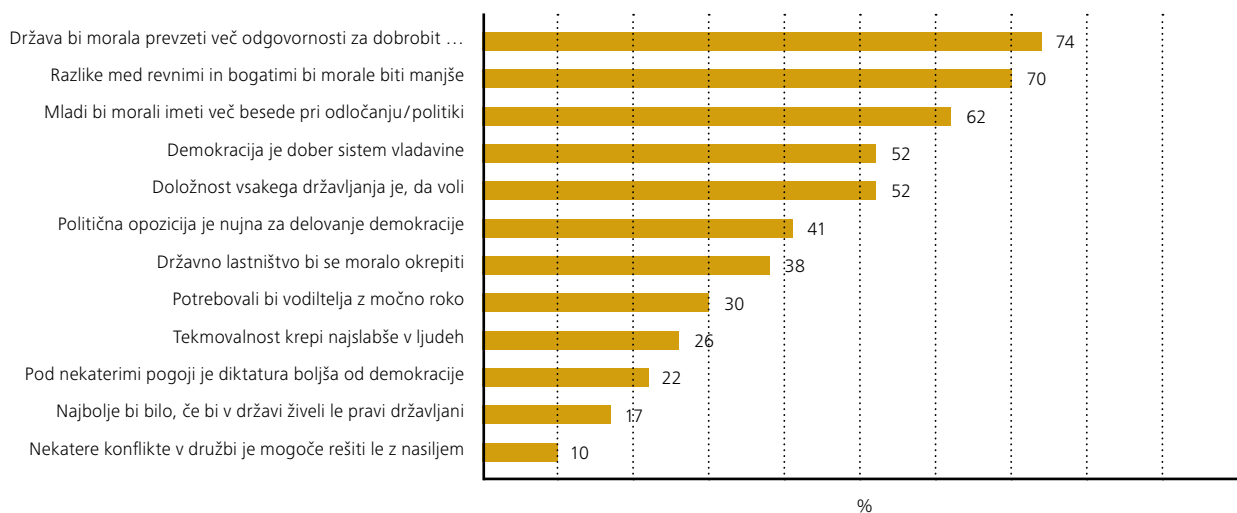
Če povzamemo sedem najbolj priljubljenih trditev v eno usmeritev, je to najverjetneje podpiranje družbene reforme v smeri demokratičnega socializma – socialna in ekonomska varnost za vse ter večja enakost so skoraj univerzalno sprejete. Še več, velik delež mladih (38 %) izrecno podpira idejo večanja družbenega lastništva produkcijskih sredstev, vsakemu četrtemu pa se zdi škodljivo tekmovanje. Slovenska mladina podpira idejo močne (demokratične) države, ki zagotavlja dostojno življenje vsem državljanom in ki ima primesi, ki so v nekaterih vidikih precej nasprotne „čistemu kapitalizmu“.

Mladi zelo podpirajo družbeno reformo v smeri demokratičnega socializma – socialna in ekonomska varnost za vse ter večja enakost so skoraj univerzalno sprejete.

Poleg tega socialistična in demokratična usmeritev izrazito prekašata avtoritarne usmeritev, pri čemer socialistično podpira večji delež kot demokratično. Avtoritarne tendence so torej relativno nizke, toda v mislih moramo imeti, da: a) mera avtoritarne usmeritve vključuje dve kategoriji, ki kažeta v smer k diktaturi in državni rabi sile; b) avtoritarne/nedemokratične tendence so močno povezane z nacionalizmom ($\rho = 0,32$, $p < 0,001$) in nazori, ki izražajo negativno oceno trenutnih zaposlitvenih pogojev ($\rho = 0,13$, $p < 0,001$), ekonomske blaginje ($\rho = 0,16$, $p < 0,001$) in enakosti ($\rho = 0,10$, $p < 0,01$). Z drugimi besedami, avtoritarni kompleks se lahko poveča, če se ekonomski položaj (in neenakost) v prihodnosti poslabšata.

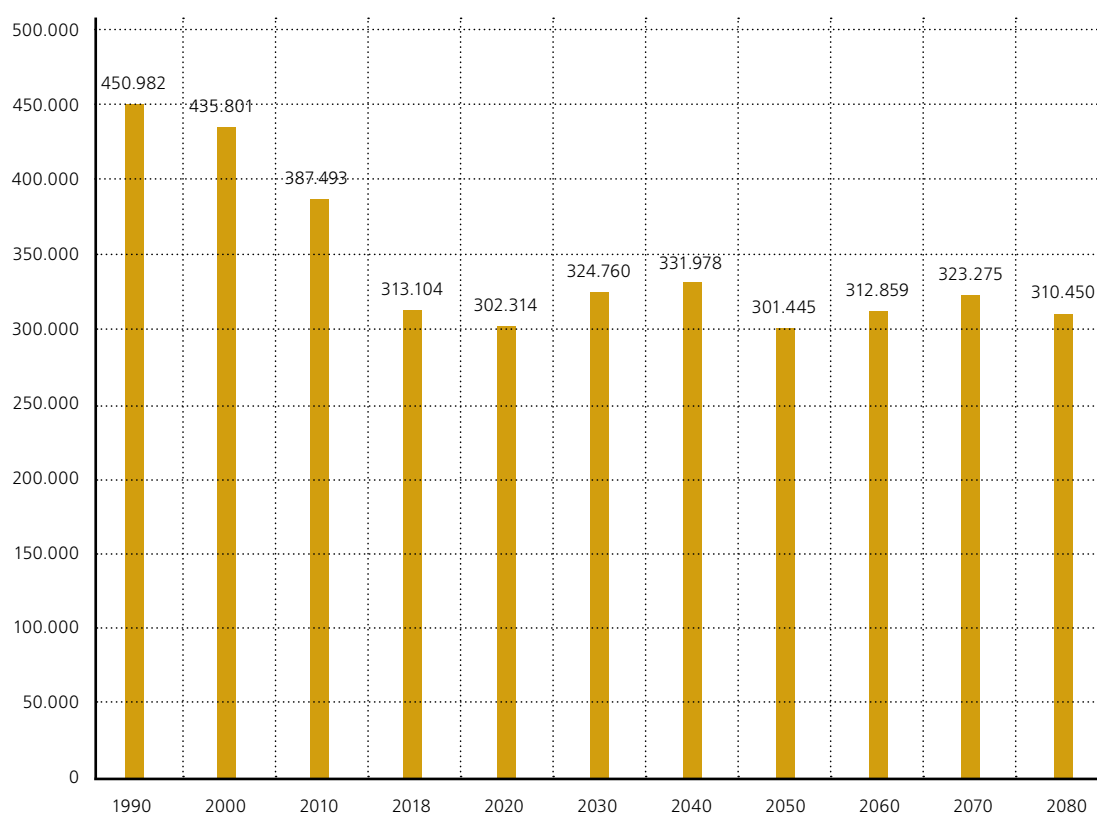
Čeprav so avtoritarne tendence med slovensko mladino relativno šibke, se lahko povečajo, če se ekonomski položaj (skupaj z brezposelnostjo, ekonomsko blaginjo in neenakostjo) v prihodnosti poslabša.

GRAFIKON 47: **Strinjanje z izbranimi trditvami glede demokracije, socializma, avtoritarnosti in nacionalizma.** Do katere mere se strinjaš z naslednjimi trditvami (% se strinjam ali povsem strinjam)?

Vir: podatkovna baza FES Regional Youth Study SEE 2018/19.

GRAFIKON 48: Število in odstotek mladih (15–29 let) v Sloveniji, izbrana leta

Vir: SURS, 2018

SKLEP

Glavne ugotovitve:

1. Nezanimanje za nacionalno politiko v Sloveniji se je med mladimi povečalo. Leta 2013 je vsak četrti mladi izražal nezanimanje, leta 2018 pa skoraj vsak drugi.
2. Mladi se danes (v primerjavi z letom 2013) manj zanimajo za politiko, so tudi bolj dezorientirani (glede usmeritve na razpunu levo-desno) in o njej vedo manj. Glavna vira informacij o političnih dogodkih sta internet (2013: 82,1 %, 2018: 81,7 %) in televizija (2013: 70,8 %, 2018: 68,6 %). Kljub temu mladi poročajo o večji pripravljenosti za sodelovanje na volitvah, skoraj tretjina pa je pripravljena prevzeti politično funkcijo.
3. Splošno zadovoljstvo s stanjem demokracije v Sloveniji je med mladimi danes nizko, a opazno višje kot pred 5 leti. Večina mladih ljudi danes ni niti zadovoljna niti nezadovoljna z delovanjem demokratičnega sistema.
4. Večina mladih meni, da njihovi interesi niso zastopani v nacionalni politiki in da politikom ni mar za njihova mnenja.
5. Čeprav se je zaupanje v politične institucije v zadnjih 5 letih izboljšalo, bi lahko rekli, da sta nezaupljivost in odtujenost glede politike med mladimi še vedno relativno visoki, saj je približno tretjina povsem nezaupljiva do političnih institucij.
6. Večina mladih želi živeti v državi, ki bi jim zagotovila predvsem ekonomsko, socialno in pravno varnost v čistem okolju. Glav-

ni problem teh želja je, da se nekateri od omenjenih ciljev medsebojno izključujejo.

7. Večina mladih podpira idejo družbene reforme v smeri demokratičnega socializma – socialna in ekonomska varnost za vse ter večja enakost so skoraj univerzalno sprejete.
8. Čeprav so avtoritarne tendence med slovensko mladino relativno šibke, se lahko v prihodnosti okrepijo, če se ekonomski položaj (skupaj z brezposelnostjo, ekonomsko blaginjo in neenakostjo) poslabša.

Ključne ugotovitve poglavja:

Splošno zadovoljstvo z demokracijo med mladimi ni visoko (tretjina je nezadovoljna), a se je opazno izboljšalo v primerjavi z letom 2013. Mladi v Sloveniji skoraj univerzalno podpirajo politike, ki so namenjene izboljšanju socialne in ekonomske varnosti ter manjšanju neenakosti.

Predlog za snovalce strategij:

Da bi izboljšali participacijo mladih v politiki, bi morali povečati njihov občutek vključenosti, tako da bi jim dejansko dovolili več glasu in jim politiko približali izkustveno. Politiki bi torej morali začeti ustvarjati in podpirati politike, ki so posebej namenjene mladim; obenem pa bi morali uvajati institucije deliberativne demokracije, zaradi katerih bi bili mladi osebno soočeni z različnimi političnimi nazori in bi dobili občutek, da je kritična politična razprava del njihove osebne identitete in tako vredna večjega zanimanja.

11

DEMOGRAFIJA

Miran Lavrič, Andrej Naterer

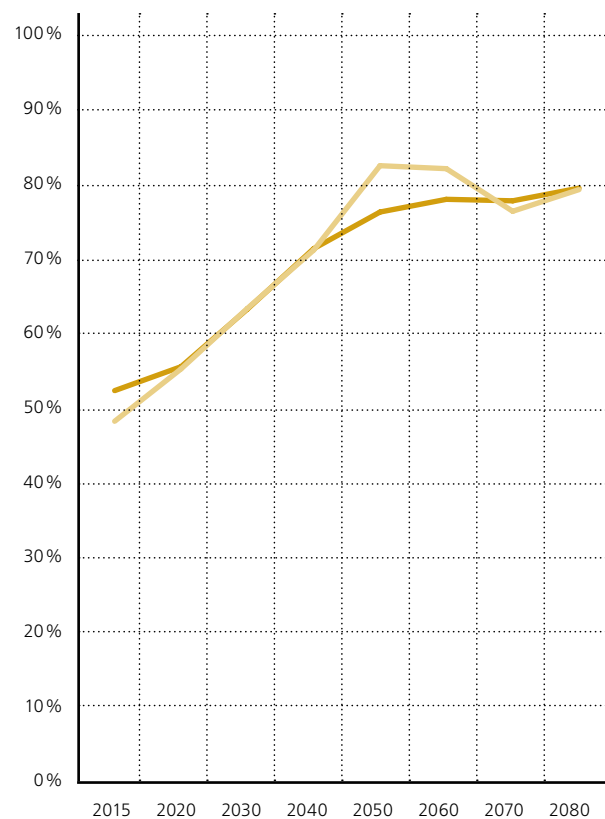
Eden izmed osnovnih demografskih trendov v Sloveniji je upadanje števila mladih. Nekatere izmed bolj pesimističnih napovedi prejšnjih študij, ki na primer trdijo, da bomo „v obdobju med leti 2010 in 2020 priča upadu števila mladih (15–29 let) v Sloveniji za več kot 20 %“ (Lavrič in Flere v Lavrič idr., 2011: 51), so se izkazale za pravilne – v letu 2018 je bilo v primerjavi z letom 2000 v Sloveniji kar 21 % manj mladih. Kakorkoli, po velikem upadu med letoma 1990 in 2020, ko je trend dosegel dno, nedavne ocene v tej luči napovedujejo stabilizacijo (glej Grafikon 48). Glavni razlog za to lahko pripišemo pozitivnemu obratu v rodnosti v letu 2013, ko je nataliteta v Sloveniji postopoma zrasla z 1,2 (2003) na 1,62 (2017) otroka na žensko v obdobju fertilitnosti. V nasprotju z nekaterimi ocenami (Lavrič idr., 2011) nedavne napovedi kažejo, da smo dosegli v letu 2018 relativno stabilno raven.

Do podobnega sklepa lahko pridemo z opazovanjem odstotka mladih glede na celotno populacijo (rdeča linija). V obdobju med letoma 1990 in 2018 je delež mladih sicer padel z 22 % na 15 %, vendar v naslednjih desetletjih ne gre pričakovati, da se bo znatno spremenil. To pa po drugi strani ne pomeni, da ne obstajajo demografski problemi, ki zadevajo starostno strukturo.

Po upadu med 1990–2020 zadnje napovedi kažejo trend stabilizacije populacije mladih – v številu in deležu.

Nanašajoč se na podatke iz leta 2008 Lavrič in Flere (Lavrič idr., 2011: 79) ocenjujeta, da se bo do leta 2050 število starejših prebivalcev (65+) v primerjavi z mlado populacijo (15–29) skoraj potrojilo. Nedavni podatki v zvezi z razmerjem med mlado in staro populacijo kažejo, da je Slovenija na približno enaki ravni kot preostale države EU (glej Grafikon 49):

GRAFIKON 49: Razmerje starostne odvisnosti, Slovenija in EU

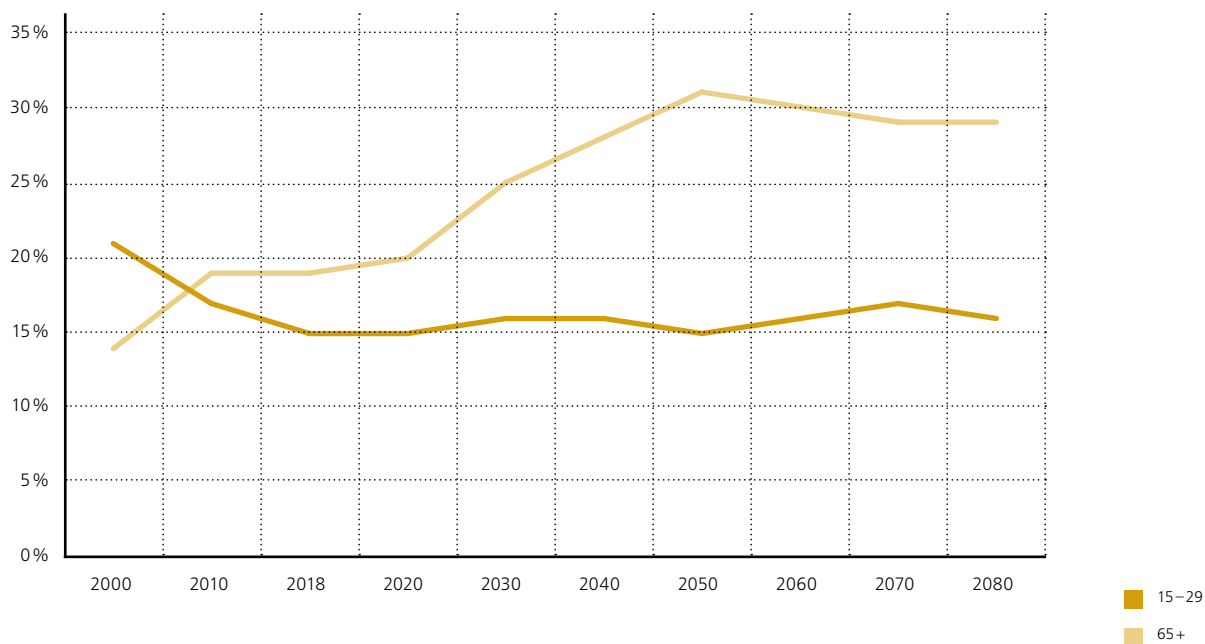

■ Evropska unija
■ Slovenija

Vir: Napovedi Eurostata, 2018

Trenutna situacija v Sloveniji je v primerjavi s preostankom EU brez posebnosti, vendar v prihodnosti obstaja očiten trend dviganja razmerja starostne odvisnosti. Ta trend bo sicer vplival na celotno področje Evropske unije, a bo še predvsem problematičen za Slovenijo. Obdobje krize se pričakuje med leti 2020 in 2060 z viškom okoli leta 2040.

GRAFIKON 50: Delež mladih (15–29) in starejših (65+) prebivalcev v Sloveniji in EU-27, izbrana leta

Vir: SURS, 2018.

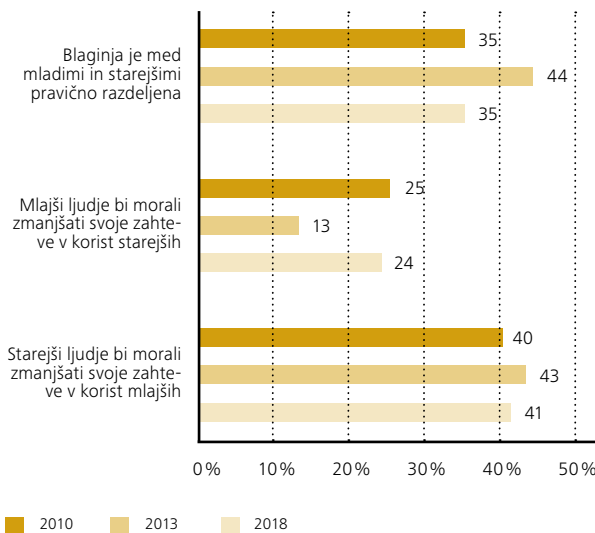
Nedavne študije kažejo posledice preobrata razmerja med mlado in staro populacijo, ki sta jih raziskovala že Lavrič in Flere (2011: 79). V letu 2000 je bil delež mladih (22 %) znatno višji v primerjavi s številom starejših (14 %), a se je razmerje v letu 2010 obrnilo, do leta 2050 pa bo razmerje predvidoma 1 : 2 (glej Grafikon 50).

V letu 2050 se razmerje med mladim in starim prebivalstvom ocenjuje na 1:2.

Predhodne študije mladih v Sloveniji kažejo, da večina mladih ljudi proces staranja prebivalstva dojema kot resen problem. Pričakovati je, da bo ta trend imel velik vpliv na napetosti med generacijami (Lavrič in Flere v Lavrič idr., 2011: 78–86).

Grafikon 51 kaže primerjavo pogledov glede porazdelitve bogastva med generacijami v letih 2010, 2013 in 2018. Presenetljiv obrat v deležu mladih, ki menijo, da bi morali mladi zmanjšati svoje zahteve v korist starega prebivalstva, se je zgodil po letu 2013. Po drugi strani se zdi, da je stanje v letu 2013 nekoliko izjemno, saj je trend v letu 2018 v primerjavi z letom 2010 relativno izravnano. To izjemo je mogoče pripisati splošnemu dojemanju težkega položaja mladih v Sloveniji (npr. Kozel, 2013; Vičič, 2013; VČP, 2013), ki ga je okrepila nedavna gospodarska kriza. Zatorej, spremembo trenda od leta 2013 do leta 2018 je potrebno obravnavati kot odraz nekoliko sproščenih gospodarskih pritiskov, zlasti v povezavi s starejšim delom prebivalstva.

GRAFIKON 51: Pogledi na razdelitev bogastva med generacijami. Kako je danes s porazdelitvijo blaginje med generacijami?

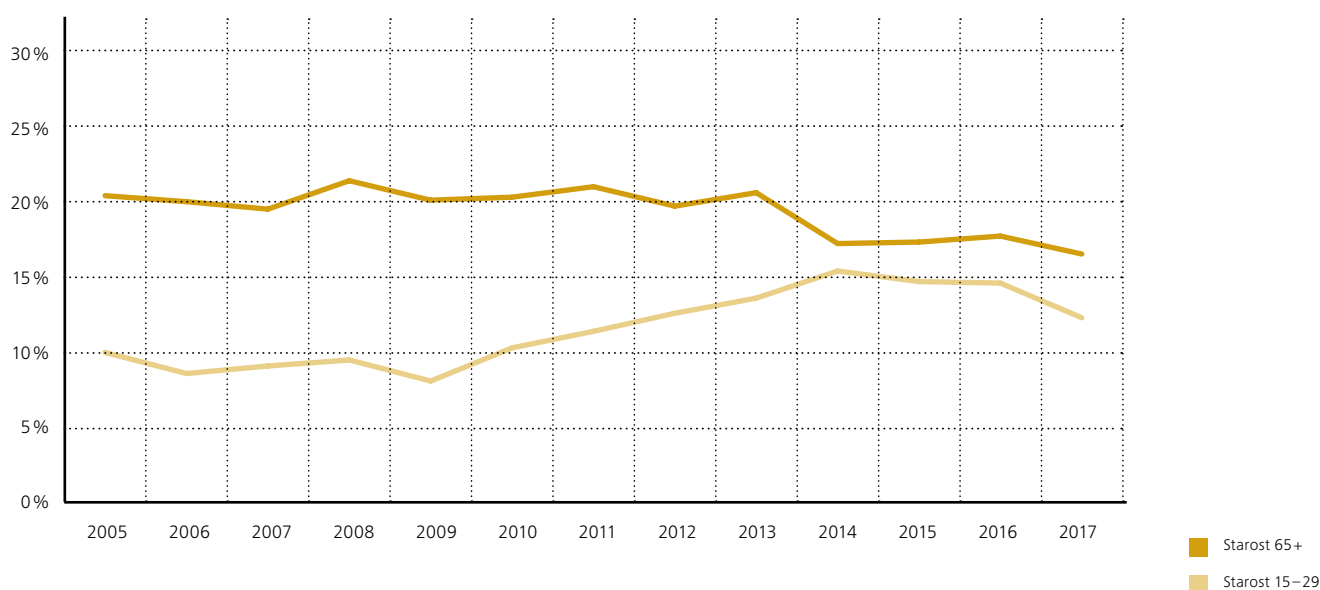

Vir: podatkovne baze Mladina 2010, FES Youth Study Slovenia 2013 in FES Regional Youth Study SEE 2018/19.

Eva:

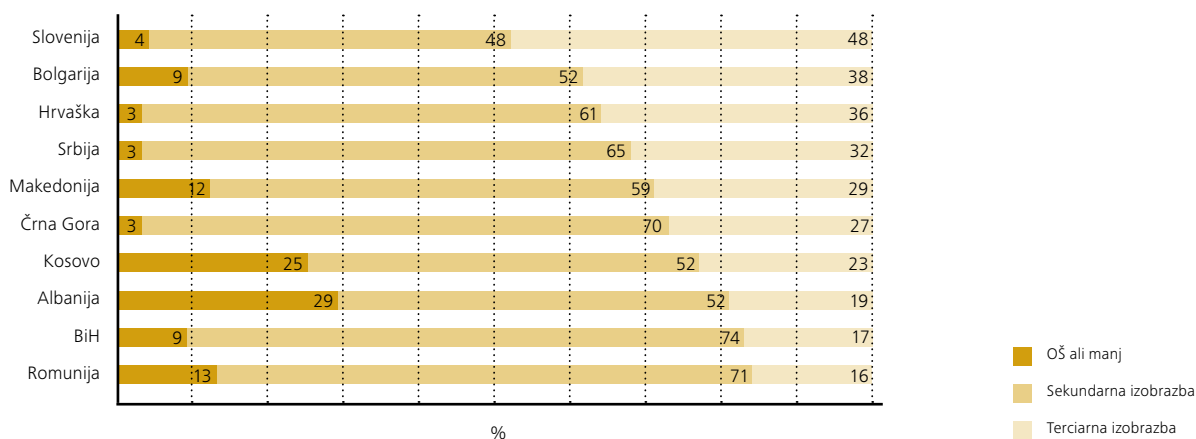
„Od našega učitelja pogosto slišim, da smo slabši od vseh generacij, najslabši, kar jih je bilo ... Ampak tudi velika solidarnost je. /.../ Mi (mladi ljudje) potrebujemo njih (starejše ljudi), oni vedo stvari, ki jim mi ne vemo, imajo izkušnje in moramo jih poslušati. Ampak tudi oni potrebujejo našo pomoč in podporo. In mislim, da ni bilo v preteklosti nič drugače.“

GRAFIKON 52: Stopnja tveganja revščine med mladim (15–29) in starim (65+) prebivalstvom v Sloveniji, 2005–2017

Vir: SURS, 2018

GRAFIKON 53: Najvišje dosežene stopnje izobrazbe staršev mladih ljudi v Sloveniji in v drugih državah jugovzhodne Evrope

Vir: podatkovna baza FES Regional Youth Study SEE 2018/19.

Opomba: Za vsakega anketiranca je bila kot najvišja dosežena stopnja izobrazbe staršev upoštevana izobrazba kateregakoli starša z višjo izobrazbo (če le-ta ni pri obeh enaka).

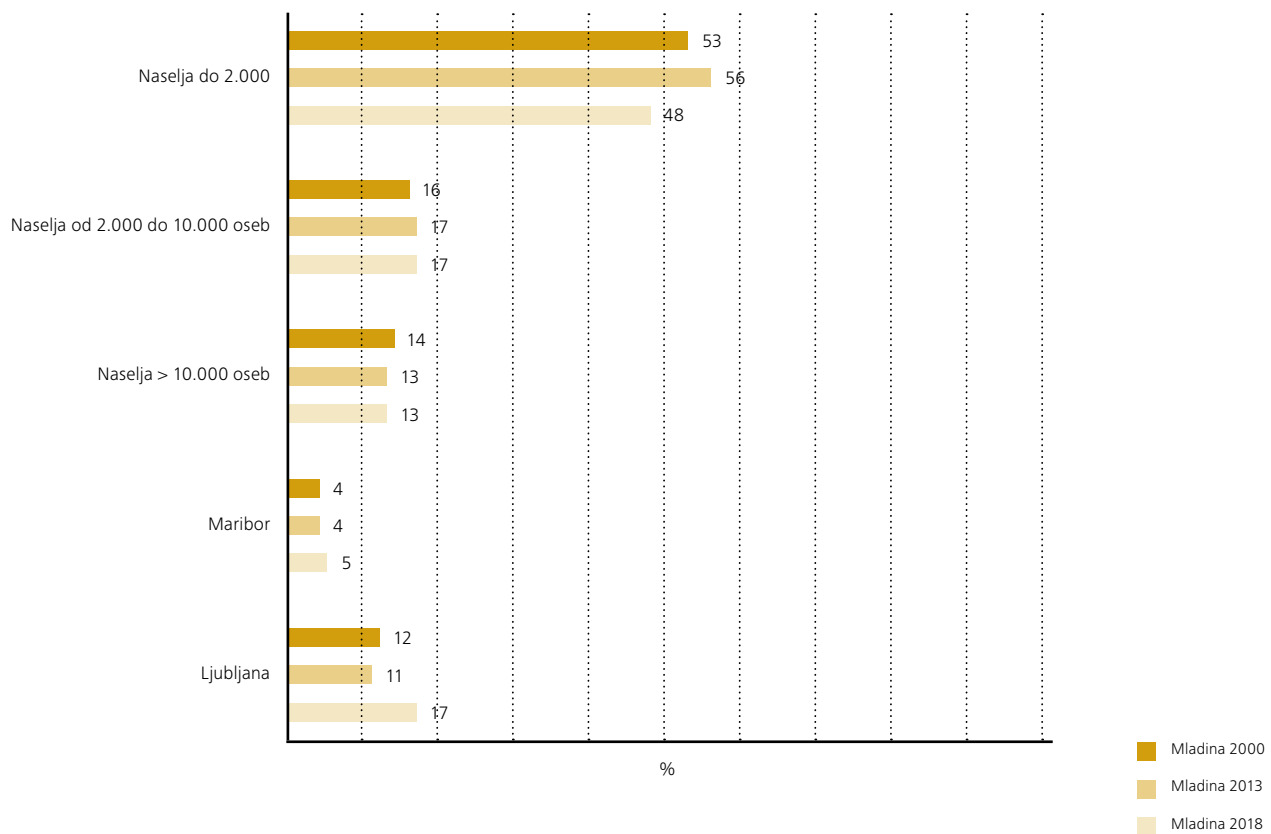
Kot je razvidno iz Grafikona 52, se je stopnja revščine mladih v obdobju 2009–2014 močno povečala, medtem ko se je v istem obdobju stopnja revščine starejših dejansko zmanjševala. Ti trendi so nedvomno vplivali na sorazmerno negativen odnos mladih v smislu razdelitve blaginje med generacijami v letu 2013. Kakorkoli, po tem obdobju se je stopnja revščine med mladimi znatno zmanjšala, kar kaže na relativno izboljšanje socialno-ekonomskega položaja mladih v Sloveniji.

Glede na mednarodne primerjave na območju jugovzhodne Evrope se zdi, da je socialno-ekonomski položaj mladih v Sloveniji precej ugoden. Po podatkih Eurostata je bila stopnja tveganja revščine ali socialne izključenosti med mladimi (starostna skupina 15–24 let) v Sloveniji 18-odstotna, medtem ko se je ta delež gibalo od 30 % na Hrvaškem do 48 % v Romuniji. Podobno ugo-

tovimo tudi, če pogledamo stopnjo materialne in socialne prikrajšanosti. V letu 2016 se je po metodologiji Eurostata 12 % mladih v Sloveniji obravnavalo kot materialno in socialno ogroženih, v drugih državah jugovzhodne Evrope pa se je ta delež gibalo od 19 % na Hrvaškem do 58 % v Črni gori. Sorazmerno ugoden materialni položaj mladine v Sloveniji v smislu pomanjkanja je tesno povezan z izobraževalno strukturo slovenske družbe.

Kot je razvidno iz Grafikona 53, so mladino v Sloveniji vzgojili, vsaj v primerjavi z drugimi državami jugovzhodne Evrope, relativno visoko izobraženi starši. Skoraj polovica mladih v Sloveniji ima vsaj enega starša s terciarno izobrazbo, medtem ko je ta delež v vseh drugih državah jugovzhodne Evrope precej nižji, v Romuniji dosega le 16 %.

GRAFIKON 54: Delež mladih glede na vrsto naselja, Mladina 2000, Mladina 2013 in Mladina 2018

Viri: podatkovne baze Mladina 2010, FES Youth Study Slovenia 2013 in FES Regional Youth Study SEE 2018/19.

V zvezi s stanovanjskim statusom slovenske mladine lahko vidimo nekaj zanimivih trendov v smislu preseljevanja med podeželjem in mestom. Avtorji študije Mladina 2010 so v letu 2011 izpostavili, da „/.../je v zadnjih dveh desetletjih prišlo do izrazitega povečanja deleža mladih, ki živijo v vaseh in majhnih naseljih, in zmanjšanja deleža mladih iz urbanih okolij“ (Lavrič in Flere v Lavrič idr., 2011: 88). Ta trend ‚deurbanizacije‘ se je izkazal za začasen pojav in nedavni podatki kažejo ravno nasprotno – slovenska mladina migrira v urbana območja, večinoma v Ljubljano in Maribor (glej Grafikon 54).

Trend deurbanizacije mladih od leta 2013 do leta 2018 se je obrnil, saj se je delež mladih, ki živijo v Ljubljani in Mariboru, občutno povečal.

Pri študiju slovenske mladine se zdi še posebej pomembno opozoriti na dejstvo, da velika večina mladih (65 %) živi v manjših mestih in vaseh (do 10.000 prebivalcev). Ljubljana tako predstavlja edino slovensko mesto, ki šteje več kot 100.000 prebivalcev in se jo obravnava kot urbani center. Ostala mesta, ki imajo več kot 10.000 prebivalcev, se lahko obravnava kot manjša mesta, pri čemer se Maribor še najbolj približa značilnostim urbanega centra. Ljubljana in Maribor sta edini kategoriji v Grafikonu 54, ki so jima naši respondenti pripisali status urbanosti. V tretji kategoriji (naselja z več kot 10.000 prebivalci) je 76 % respondentov svoje naselje označilo za urbano, medtem ko so ostali svoja naselja označili za ‚bolj urbana kot ruralna‘. Naselja z 2000 do 10.000 prebivalci lahko opredelimo kot manjša ruralna središča, naselja z 2000 ali manj prebivalci pa sestojijo iz dveh širših skupin. Večja skupina sestoji iz vasi in ruralnih območij, medtem ko druga sestoji iz manjših naselij v bližini večjih mest ali urbanih središč. V naši raziskavi je 69 % respondentov iz te kategorije svoja naselja opredelilo kot ruralna, medtem ko se preostalih 31 % vprašanih njihova naselja zdijo ‚bolj ruralna kot urbana‘.

SKLEP

Glavne ugotovitve:

1. Če zasledujemo upad med leti 1990–2020, zadnje napovedi kažejo trend stabilizacije populacije mladih.
2. V letu 2050 se razmerje med mladim in starim prebivalstvom ocenjuje na 1 : 2.
3. Trend deurbanizacije mladih od leta 2013 do leta 2018 se je obrnil, saj se je delež mladih, ki živijo v Ljubljani in Mariboru, občutno povečal.

Ključne ugotovitve poglavja:

Upad števila mladih v Sloveniji se bo normaliziral po letu 2020. Kljub temu se bo trend staranja prebivalstva nadaljeval še v prihodnje.

Predlog za snovalce strategij:

Strategija se mora usmeriti v medgeneracijsko sodelovanje in solidarnost ter se pripraviti na problem staranja prebivalstva.

12

SKLEP

Andrej Naterer

Leta 2018 je v Sloveniji živel 313.104 mladih med 14. in 29. letom starosti. Potem ko je med leti 1990 in 2018 število mladih padlo z 22 % na 15 % celotne populacije, je videti, da se je število mladih ustalilo, in trenutne projekcije ne kažejo pomembnejših sprememb v prihodnjih desetletjih. Trenutna situacija glede starostne odvisnosti v Sloveniji je v primerjavi s preostankom EU brez posebnosti, vendar v prihodnosti obstaja očiten trend dviganja razmerja starostne odvisnosti. Ta trend bo vplival na vse države EU, še posebej pa bo problematičen za Slovenijo, kjer gre pričakovati, da bo do leta 2050 razmerje med mladimi in starejšimi 1 : 2.

Mladi poročajo, da sami razumejo zdravje kot dobro, je pa potrebno poudariti, da je to bolj značilno za mlade, ki prihajajo iz družin z boljšim finančnim in izobrazbenim statusom. Mladi v Sloveniji preživijo vedno več časa ob poslušanju glasbe, aktivnem sodelovanju na spletu, branju knjig in sodelovanju v športu, medtem ko je interakcija »iz oči v oči« v upadu. Večina mladih živi v gospodinjstvu svojih staršev in meni, da se s starši dobro razumejo. Čeprav se zdi, da so slovenske družine relativno avtoritarne, pa je stopnja soodločanja med mladimi in njihovimi starši velika. Večina mladih je izrazila tudi željo po oblikovanju lastne družine, kar verjetno izhaja iz dobrih izkušenj v starševskih družinah.

Ne glede na to, da je njihovo zdravje dobro, pa so mladi v Sloveniji pod vedno večjim stresom in so v primerjavi z vrstniki iz drugih držav jugovzhodne Evrope nesorazmerno nezadovoljni s svojim življenjem in fizičnim videzom. Te izsledke je mogoče razumeti kot posledico visoke stopnje individualizacije in izgube občutka za skupnost, pa tudi zaradi relativnega pomanjkanja optimizma glede prihodnosti svoje države. Strahovi mladih so večinoma vezani na strah pred korupcijo, brezposelnostjo, onesnaževanjem, podnebnimi spremembami in socialno nepravilnostjo, predvsem pa pred težjo boleznijo. Stres, ki ga izkušajo, je po večini povezan s šolskim kontekstom, medtem ko je dodatni stres posledica izkušenj na trgu dela, kjer se tradicionalne oblike trajne zaposlitve vse bolj nadomeščajo z manj varnimi in bolj fleksibilnimi oblikami. Glede na to, da so nekatere od teh ugotovitev nedvomno povezane s stresom, povzročenim s strani individualizacije, bodo

trendi v prihodnje negativno vplivali na delovanje demokracije v Sloveniji. Leta 2018 so na primer avtoritarne težnje med mladimi v Sloveniji relativno šibke, se pa lahko okrepijo, če se ekonomska situacija (v primeru dviga brezposelnosti in neenakosti ali padca ekonomske blaginje) poslabša. Negativni vpliv ima lahko tudi nizko zanimanje za politiko, politična alienacija in indiferentnost slovenske mladine do delovanja demokracije.

Vseeno pa so mladi izrazili razmeroma visoko pripravljenost za sodelovanje na volitvah in so pripravljeni prevzeti politične funkcije. To ugotovitev je potrebno razumeti predvsem v povezavi z močno željo mladih, da bi živeli v državi, ki jim bo zagotovila gospodarsko, socialno in pravno varnost ter čisto okolje. V tem kontekstu je treba opozoriti tudi na to, da mladi močno podpirajo družbene reforme v smeri demokratičnega socializma, zlasti v smeri socialne in gospodarske varnosti ter večje enakosti za vse.

VIRI

- Akkerman, A., Zaslove, A. in Bram, S. (2017). 'We the People' or 'We the Peoples'? A Comparison of Support for the Populist Radical Right and Populist Radical Left in the Netherlands. *Swiss Political Science Review*, 23(4): 377–403.
- Barnes, S. B. (2006). A privacy paradox: Social networking in the United States. *First Monday*, 11(9). Pridobljeno s <http://firstmonday.org/ojs/index.php/fm/article/view/1394/1312>.
- Beck, U. (1997). Democratization of the family. *Childhood*, 4(2): 151–68.
- Beck, U. in Beck-Gernsheim, E. (2006). *Popolnoma normalni kaos ljubezni*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Bell, M. in Muhidin, S. (2009). *Cross-National Comparisons of Internal Migration: United Nations Development Programme*. Pridobljeno s https://mpr.ub.uni-muenchen.de/19213/1/MPRA_paper_19213.pdf (23. 4. 2018).
- Bell, M., Charles-Edwards, E., Ueffing, P., Stillwell J., Kupiszewski, M. in Kupiszewska, D. (2015). Internal Migration and Development: Comparing Migration Intensities around the World. *Population and development*, 41(1): 33–58.
- Bertoncini, Y., Chassard, Y., Harfi, M., Milliat, M. C., Barbier-Gauchard, A., Chopin, T. in Lemoine, K. (2008). *Encourage young people's mobility in Europe. Strategic orientations for France and the European Union*. Paris: La Documentation française.
- Beyer, P. (1994). *Religion and globalization*. London: Sage.
- Bornschiefer, S. (2017). Populist Mobilization Across Time and Space: An Introduction. *Swiss Political Science Review*, 23(4): 301–312.
- Bowles, S. in Gintis, H. (1975). The Problem with Human Capital Theory--A Marxian Critique. *The American Economic Review*, 65: 74–82. <https://doi.org/10.2307/1818836>
- Brandtzaeg, P. B., Luders, M. in Skjetne, J. H. (2010). Too many Facebook "friends"? Content sharing and sociability versus the need for privacy in social network sites. *International Journal of Human-Computer Interaction*, 26(11–12): 1006–1030.
- Cairns, D. (2010). *Youth on the Move: European Youth and Geographical Mobility*. Springer: Wiesbaden.
- Cerar, G. (2006). Brez rednih služb in stanovanj. *Mladina*, 28. 11. 2006. Pridobljeno s <http://www.mladina.si/95182/brez-rednih-sluzb-in-stanovanj/> (9. 5. 2018).
- Davie, G. (2000). *Religion in Modern Europe. A Memory Mutates*. Oxford: Oxford University Press.
- Deep Dive: Millennials and leisure* (2016). Pridobljeno s <https://www.funglobalretailtech.com/research/deep-dive-millennials-leisure/>.
- Dowell, E. B. idr. (2009). Clustering of Internet Risk Behaviors in a Middle School Student Population. *Journal of Social Health*, 79(11): 547–553.
- Duarte, J. in Pinto-Gouveia, J. (2015). Focusing on Self or Others Has Different Consequences for Psychological Well-Being: A Longitudinal Study of the Effects of Distinct Interpersonal Goals. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 34(9): 809–825.
- Dumazedier, J. (1960). Current problems of the sociology of leisure. *International Social Science Journal*, 4(4): 522–531.
- ELDIS (2018). *Who is leaving?: potential emigration from Bulgaria in the beginning of the XXI century*. Pridobljeno s Eldis.org. (24. 4. 2018).
- Europe 2020: A European strategy for smart, sustainable and inclusive growth. (2010). Pridobljeno s http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET_EN_BARROSO_007_Europe_2020_EN_version.pdf
- European Commission (2013). *Flash Eurobarometer 375: EUROPEAN YOUTH: PARTICIPATION IN DEMOCRATIC LIFE*. Pridobljeno s http://ec.europa.eu/comm-frontoffice/publicopinion/flash/fl_375_en.pdf (april 2018).
- Eurostat (2006, 2014). *Health Behaviour in School-aged Children data 2006 & 2014*. Pridobljeno s <http://www.hbsc.org/>
- Eurostat (2017). *Population by tertiary level of education*. Pridobljeno s http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=edat_lfse_03&lang=eng (1. 2. 2018)
- Eurostat (2017a). *Being young in Europe today – digital world*. Pridobljeno s http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Being_young_in_Europe_today_-_digital_world
- Eurostat (2018). *Youth – individuals frequency of internet use*. Pridobljeno s <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>.
- Eurostat database (2018a). *Population by educational attainment level, sex and age (5) – main indicators*. Pridobljeno s http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=edat_lfse_03&lang=eng (1. 2. 2018)
- Eurostat database (2018b). *Early leavers from education and training by sex and country of birth*. Pridobljeno s http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=edat_lfse_02&lang=en (20. 5. 2018)
- Eurostat database (2018c). *Young people neither in employment nor in education and training by sex, age and labour status (NEET rates)*. Pridobljeno s http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=edat_lfse_20&lang=en (20. 5. 2018)
- Eurostat (2018). *Europe 2020 indicators – education*. Pridobljeno s http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Europe_2020_indicators_-_education (24. 5. 2018)
- Flere, S. in Tavčar Krajnc, M. (2011). Izobraževanje in usposabljanje. V M. Lavrič (ur.), *Mladina 2010: Družbeni profil mladih v Sloveniji* (str. 93–124). Ljubljana; Maribor: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad RS za mladino; Aristej.
- Flere S., Klanjšek, R., Lavrič, M. idr. (2013): Slovenska mladina 2013: Življenje v času deziluzij, tveganja in prekarnosti. Maribor: Filozofska fakulteta.
- Flere, S. in Klanjšek, R. (ur.). (2014): Slovenian youth 2013: living in times of disillusionment, risk and precarity. Maribor: Centre for the Study of Post-Yugoslav Societies (CEPYUS), University of Maribor; Zagreb: Friedrich-Ebert-Stiftung (FES).
- Furlong, A. in Kelly, P. (2005). The Brazilianization of youth transitions in Australia and the UK?, *Australian Journal of Social Issues*, 40: 207–25.
- Furlong, A. (2017). *Routledge Handbook of Youth and Young Adulthood – Second edition*. London in New York: Routledge.
- Galston, W. A. (2018). The Populist Challenge to Liberal Democracy. *Journal of Democracy*, 29(2): 5–19.
- Giddens, A. (2000). *Preobrazba intimnosti*. Ljubljana: Založba *Cf.
- Goodhart, D. (2017). *The Road to Somewhere: The Populist Revolt and the Future of Politics*. London: C. Hurst & Co.
- GZS (2018). *Povpraševanje iz tujine 2017/2018*. Pridobljeno s https://www.gzs.si/skupne_naloge/mednarodno_poslovanje/vsebina/Povpr%C5%A1evanja-iz-tujine (18. 5. 2018).
- Hawkins, K. A. in Kaltwasser, C. R. (2017). What the (Ideational) Study of Populism Can Teach Us, and What It Can't. *Swiss Political Science Review*, 23(4): 526–542.
- Held, D., McGrew, A., Goldblatt, D., Perraton, J. (1999). *Global Transformations*. Stanford, CA: Stanford Univ. Press.
- Heywood, A. (2011). *Global politics*. New York: Palgrave Macmillan.
- Ignjatović, M. in Trbanc, M. (2009). Zaposlovanje in brezposelnost mladih: aktivni, fleksibilni in prilagodljivi. V: Tatjana Rakar and Urban Boljka (ur.), *Med otroštvom in odraslostjo* (str. 39–55). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad RS za mladino, Inštitut RS za socialno varstvo.
- Inglehart R. (1977). *The Silent Revolution*. Princeton: Princeton University Press.
- Inglehart, R., Haerpfer, C., Moreno, A., Welzel, C., Kizilova, K., Diez-Medrano, J., Lagos, M., Norris, P., Ponarin, E., Puranen, B. idr. (ur.) (2014): *World Values Survey: All Rounds – Country-Pooled Datafile* Version: <http://www.worldvaluessurvey.org/WVSDocumentationWVL.jsp> Madrid: JD Systems Institute.
- Jugovar, V. in Rojc, N., M. (2018). Obrazi prihodnosti: osamosvajanje mladih – zakaj mladi še vedno živijo pri starših. *Dnevnik*, 2. 3. 2018. Pridobljeno s <https://www.dnevnik.si/1042803233> (8. 5. 2018).
- Jurenkovič, I. (2017). Kako do stanovanja? *Mladina*, 16. 6. 2017. Pridobljeno s <http://www.mladina.si/180550/kako-do-stanovanja/> (8. 5. 2018).
- Kaker, Č. (2016). Danes je brez službe za tretjino več mladih kot pred krizo. *Siol.net*, 3. 6. 2016. Pridobljeno s <https://siol.net/novice/slovenija/danes-je-brez-sluzbe-za-tretjino-vec-mladih-kot-kot-pred-krizo-418333> (9. 5. 2018).
- Klingemann, HD. (2013). Dissatisfied Democrats. Evidence from Old and New Democracies. V: Dalton, R. in Welzel, C. (ur.), *The civic culture revisited* (str. 126–157). Cambridge: Cambridge University Press.
- Kirbiš, A. (2011a). Ustvarjalnost, kultura, prosti čas. V: M. Lavrič (ur.), *Mladina 2010: Družbeni profil mladih v Sloveniji* (str. 249–278). Ljubljana; Maribor: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad RS za mladino; Aristej.
- Kirbiš, A. (2011b). Virtualizacija vsakodnevnega življenja. V: M. Lavrič (ur.), *Mladina 2010: Družbeni profil mladih v Sloveniji* (str. 279–306). Ljubljana; Maribor: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad RS za mladino; Aristej.
- Kirbiš, A. in Tavčar Krajnc, M. (2014). Leisure and Life style. V S. Flere in R. Klanjšek (ur.), *Slovenian Youth 2013. Living in times of disillusionment, risk and precarity* (str. 91–106). Maribor; Zagreb: CEPYUS; FES.
- Kirbiš, A. in Zagorc, B. (2014). Politics and democracy. V: Flere, Sergej idr. (ur.), *Slovenian youth 2013: living in times of disillusionment, risk and precarity* (str. 211–243). Maribor: Centre for the Study of Post-Yugoslav Societies (CEPYUS), University of Maribor; Zagreb: Friedrich-Ebert-Stiftung (FES).
- Kirbiš, A., in Zagorc, B. (2014). Media use. V: S. Flere in R. Klanjšek (ur.), *Sloveni-*

- an Youth 2013. *Living in times of disillusionment, risk and precarity* (str. 107–138). Maribor; Zagreb: CEPYUS; FES.
- Klanjšek, R. in Lavrič, M. (2011). Zaposlovanje in podjetništvo. V: M. Lavrič (ur.), *Mladina 2010: Družbeni profil mladih v Sloveniji* (str. 125–176). Ljubljana; Maribor: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad RS za mladino; Aristej.
- Klanjšek, R. (2018). Sociološke dimenzije prekarnosti – o vzrokih, posledicah in rešitvah. V: Črt Poglajen, Črt Kostevc, Nataša D. Hafner (ur.), *Prekarnost in družbena negotovost*, str. 154–168. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, Maksima.
- Kozel, S. (2013). Skoraj tretjina najstnikov ima težave z depresijo. Pridobljeno s <https://siol.net/novice/slovenija/planet-tv-skoraj-tretjina-najstnikov-ima-tezave-z-depresijo-30889> (9. 8. 2018).
- Kuhar, M. in Reiter, H. (2013). Parental authority in flux: A qualitative exploration of manifestations of power in parent – child relationships. *Revija za sociologijo*, 42(3): 277–304.
- Kuhar, M. in Reiter, H. (2014). Leaving home in Slovenia: a quantitative exploration of residential independence among young adults. *Journal of adolescence*, 37(8): 1409–1419.
- Kuti, Ledinek, A. (2017). Maribor ima stanovanja, a so namenjena prodaji in ne oddaji. *Večer*, 11. 8. 2017. Pridobljeno s <https://www.vecer.com/mesto-brez-mladih-ni-mesto-6290291> (accessed: 8. 5. 2018).
- Lavrič, M., Flere, S., Tavčar Krajnc, M., Klanjšek, R., Musil, B. idr. (2010). *Mladina 2010. Družbeni profil mladih v Sloveniji*. Maribor: Aristej.
- Lavrič, M. (ur.). (2011). *Youth 2010: The social profile of young people in Slovenia*. Ljubljana: Ministry of Education and sports, Office for youth. Maribor: Aristej.
- Lavrič, M. (2014). Employment and mobility. V S. Flere in R. Klanjšek (ur.), *Slovenian Youth 2013. Living in times of disillusionment, risk and precarity* (str. 75–82). Maribor; Zagreb: CEPYUS; FES.
- Lavrič, M. in Boroja, T. (2014). Trust and belonging. V: Flere, Sergej idr. (ur.), *Slovenian youth 2013: living in times of disillusionment, risk and precarity* (str. 197–209). Maribor: Centre for the Study of Post-Yugoslav Societies (CEPYUS), University of Maribor; Zagreb: Friedrich-Ebert-Stiftung (FES).
- Lewis, K., Kaufman, J. in Christakis, N. (2008). The taste for privacy: An analysis of college student privacy settings in an online social network. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 14(1): 79–100.
- Logan, R. K. (2010). *Understanding New Media: Extending Marshall McLuhan*. New York: Peter Lang Publishing.
- Luckmann, T. (1967). *The Invisible Religion: The Problem of Religion in Modern Society*. New-York: Macmillan.
- Manovich, L. (2003). New media from Borges to HTML. V: N. Montfort in N. Wardrip-Fruin (ur.), *The New Media Theory Reader* (str. 13–25). Cambridge, Massachusetts, London, England: The MIT Press.
- Mannheim, K. (1952). The Problem of Generations. V P. Kecskemeti (ur.), *Essays on the Sociology of Knowledge* (str. 276–320). London: Routledge and Kegan Paul.
- Mastnak, B. (2017). Potrebujete službo? To so podjetja, ki zagrejo iščejo delavce. Pridobljeno s <https://mariborinfo.com/novica/lokalno/potrebujete-službo-so-podjetja-ki-zagreto-iscejo-delavce/140727> (18. 5. 2018).
- Miheljak, V. (ur.). (2002). *Mladina 2000: Slovenska mladina na prehodu v tretje tisočletje*. Maribor: Aristej.
- Mudde, C. (2004). The Populist Zeitgeist. *Government and Opposition*, 39(4): 541–563.
- Musil, B. in Lavrič, M. (2011). Values, sustainable social functioning and visions of the future. V M. Ule, M., Miheljak, V. (1995). *Pri(e)hodnost mladine*. Ljubljana: DZS in Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za mladino.
- Norris, P. in Inglehart, R. (2004). *Sacred and secular. Religion and politics worldwide*. New York: Cambridge University Press.
- OECD. (2009). Slovenia. *OECD reviews of labour market and social policies*. Paris: OECD Publishing.
- OECD. (2017). *Education at a Glance 2017: OECD Indicators*. Paris: OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/eag-2017-en>
- OECD. (2018). *Enrolment rate (indicator)*. <https://doi.org/10.1787/1d7e7216-en> (pridobljeno 1. 8. 2018).
- Pokrajac, T. (2006). Družina in odnosi v njej. V: H. Jeriček, D. Lavtar in T. Pokrajac (ur.), *HBSC Slovenija 2006. Z zdravjem povezano vedenje v šolskem obdobju. Poročilo o raziskavi* (str. 81–94). Ljubljana: Institute for Health Protection of the Republic of Slovenia.
- Pollock, J. K. (1930). "The German Reichstag Elections of 1930." *The American Political Science Review*, 24(4): 989–995.
- Pollack, D. in Müller, O. (2006). Religiousness in Central and Eastern Europe: Towards Individualization? V: Irena Borovik (ur.): *Religions, Churches and Religiosity in Post-Communist Europe*. Krakow: Zakład Wydawniczy.
- Proctor, C., Linley, P. A. in Maltby, J. (2009). Youth life satisfaction measures: A review. *Journal of Positive Psychology*, 4: 128–144.
- Roberts, K. (2006). *Leisure in Contemporary Society*. Wallingford: CUBI Publishing.
- Reiner, T. (2006). Odraščati v družinah. V Reiner, T., Sedmak, M., Švab, A., Urek, M. (2006), *Družine in družinsko življenje v Sloveniji* (str. 89–126). Koper: Annales.
- Resolucija o Nacionalnem programu za mladino 2013–2022*. (2013). Pridobljeno s https://www.uradni-list.si/files/RS_-2013-090-03261-OB-P001-0000.PDF#/pdf
- Roberts, K. (2006). *Leisure in Contemporary Society*. Wallingford: CUBI Publishing.
- RTV4. (2017). *Mladi želijo stanovanja*. Pridobljeno s <http://4d.rtvsl.si/arhiv/tele-m/174485803> (8. 5. 2017).
- Sik, E. (1992). The Emigration Potential of Romania. *Refuge*, 11(4): 11–12.
- Sotelo, M., J. in Gimeno, L. (2003). Migration, Development, and Psychology: Looking For a Link. *Social Behavior and Personality: an international journal*, 31(1): 55–59.
- Srnicek, N. in Williams, A. (2015). *Inventing the Future: Postcapitalism and a World Without Work*. London: Verso.
- SURS, SORS (2018), data collection, SI-STAT; <http://www.stat.si/pixweb/Databse/>
- Stanley, J., K., Heshner, D., A., Stanley, J., R. in Vella-Brodrick, D. (2011). Mobility, social exclusion and well-being: Exploring the links. *Transportation Research Part A: Policy and Practice*, 45(8): 789–801.
- Tavčar Krajnc, M., Flere, S. in Lavrič, M. (2014). Education. V S. Flere in R. Klanjšek (ur.), *Slovenian Youth 2013. Living in times of disillusionment, risk and precarity* (str. 83–90). Maribor; Zagreb: CEPYUS; FES.
- The Lisbon Strategy 2000–2010*. (2000). Pridobljeno s <http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201107/20110718ATT24270/20110718A-TT24270EN.pdf>
- Thelwall, M. (2008). Social networks, gender, and friending: An analysis of MySpace member profiles. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 59: 1321–1330.
- Twenge, J. M. (2017). *iGen: Why Today's Super-Connected Kids Are Growing Up Less Rebellious, More Tolerant, Less Happy and Completely Unprepared for Adulthood and What That Means for the Rest of Us*. New York, London, Toronto, Sydney, New Delhi: Atria Books.
- Ule, M. (1988). *Mladina in ideologija*. Ljubljana: Delavska enotnost.
- Ule, M. in Miheljak, V. (1995). *Pri(e)hodnost mladine*. Ljubljana: DZS in Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za mladino.
- Ule, M. (ur.) (1996a). *Mladina v devetdesetih: analiza stanja v Sloveniji*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Ule, M. (1996b). Sociološki oris mladosti/mladine. V: M. Ule (ur.). *Mladina v devetdesetih: Analiza stanja v Sloveniji* (str. 9–24). Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Ule, M., Reiner, T. (ur.) (1998). *Youth in Slovenia: New Perspectives from the Nineties*. Ljubljana: Ministry of Education and Sport, Youth Department.
- Ule, M. (2000). Spremembe v življenjskem svetu mladih ali odgovor mladih na vrnitev negotovosti. V: M. Ule (ur.). *Socialna ranljivost mladih* (str. 57–70). Ljubljana, Maribor: Urad Republike Slovenije za mladino in Aristej.
- Ule, M. in Kuhar, M. (2002). Sodobna mladina: Izzivi sprememb. V: V. Miheljak (ur.), *Mladina 2000* (str. 40–78), Ljubljana, Maribor: Urad za mladino and Aristej.
- Ule, M. in Kuhar, M. (2003), *Mladi, družina, starševstvo: spremembe življenjskih potekov v pozni moderni*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Ule, M. (2008). *Za vedno mladi? Socialna psihologija odrasčanja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede (Knjižna zbirka Psihologija vsakdanjega življenja).
- Ule, M. in Kuhar, M. (2008). Orientations of young adults in Slovenia toward the family formation. *Young*, 16(2): 153–183.
- UNESCO. (2005). *Towards Knowledge Societies*. Paris: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. <https://doi.org/ISBN-92-3-204400-X>
- Utz, S. in Krämer, N. C. (2009). The privacy paradox on social network sites revisited: The role of individual characteristics and group norms. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 3(2). Pridobljeno s <https://cyberpsychology.eu/article/view/4223/3265>.
- Varuh človekovih pravic (VČP)(2013). Mladi zaradi prepuščenosti sami sebi bolj nagnjeni k deviantnim dejanjem. Pridobljeno s <http://www.varuh-rs.si/medijsko-sredisce/sporocila-za-javnosti/novice/detajl/varuhinja-mladi-zaradi-prepuscenosti-sami-sebi-bolj-nagnjeni-k-deviantnim-dejanjem/?cHash=73d5de793f069918647499328ba77205> (9. 8. 2018).

Vičič, D. (2013). Padle večne resnice, Mladina 35. Pridobljeno s <https://www.mladina.si/147829/padle-vecne-resnice/> (9. 8. 2018).

Wolf, A. (2002). *Does education matter? Myths about education and economic growth*. London: Penguin.

Woodman, D. (2017). The sociology of generations and youth studies. V: Andy Furlong (ur.), *Routledge Handbook of Youth and Young Adulthood*. London: Routledge.

World Youth Report (2016). Youth Civic Engagement. New York: United Nations.

Youth 2000 (database). Mihelj, Vlado, Mirjana Ule, Tanja Rener, Metka Mencin Čepak, Blanka Tivadar in Metka Kuhar: Mladina, 2000 [datoteka podatkov]. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede. Center za socialno psihologijo [izdelava], 2000. Ljubljana: Univerza v Ljubljani. Arhiv družboslovnih podatkov [distribucija], februar 2001. ADP – IDNo: MLA00.

Youth 2010 (database) (2010). Lavrič, Miran in skupina. Mladina 2010: Družbeni profil mladih v Sloveniji [datoteka podatkov]. Slovenija, Maribor: Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta [izdelava], 2010. Slovenija, Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Arhiv družboslovnih podatkov [distribucija], 2011. ADP – IDNo: MLA10.

Youth 2010 (report) (2010). LAVRIČ, Miran (ur.), Youth 2010: the social profile of young people in Slovenia. 1. izd. Ljubljana: Ministry of Education and Sports, Office for Youth; Maribor: Aristej, 2011.

FES Youth Study Slovenia 2013 (database) (2013). Flere, Sergej, Rudi Klanjšek, Miran Lavrič, Andrej, Kirbiš, Marina Tavčar Kranjc, Marko Divjak, Tjaša Boroja, Barbara Zagorc in Andrej Naterer. Slovenska Mladina 2013: Življenje v času deziluzij, tveganja in prekarnosti [datoteka podatkov]. Slovenija, Maribor: Filozofska fakulteta, Univerza v Mariboru [izdelava], 2013. Hrvaška, Zagreb: Friedrich-Ebert-Stiftung Kroatien [izdelava], 2013. Slovenija, Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Arhiv družboslovnih podatkov [distribucija], 2014. ADP – IDNo: MLA13.

Youth 2013 (report) (2013). FLERE, Sergej (Ed.), KLANJŠEK, Rudi (Ed.): Slovenian youth 2013: living in times of disillusionment, risk and precarity. Maribor: Centre for the Study of Post-Yugoslav Societies (CEPYUS), University of Maribor; Zagreb: Friedrich-Ebert-Stiftung (FES).

Zgonik, S. (2018). Nepripravljeni na svet. *Mladina*, 16. 2. 2018. Pridobljeno s <https://www.mladina.si/184194/nepripravljeni-na-svet/> (maj 2018).

KONČNE OPOMBE

[1] *Vrednote lojalnosti in odgovornosti vsebujejo izraženo pomembnost sprejemanja odgovornosti, samostojnosti, zvestobe prijateljem in zvestobe zaposlovalcu.*

Družinske vrednote vključujejo izraženo pomembnost tega, da ima človek otroke, da je poročen, in pomembnost partnerja/partnerice za srečno življenje.

Vrednote osebne rasti vključujejo pomembnost športnega udejstvovanja, zdravega prehranjevanja, diplomiranja na univerzi in razvoja uspešne kariere.

Potrošniške vrednote se nanašajo na pomembnost tega, da je posameznik bogat, da nosi obleke uglednih blagovnih znamk in da je lepega videza.

Vrednote političnega in civilnodružbenega delovanja vključujejo pomembnost tega, da je posameznik aktiven v politiki, da se vključuje v civilnodružbene iniciative, in splošno zanimanje za politiko.

[2] Slovenija je imela najnižje povprečje v vseh treh elementih lestvice, ki merijo potrošniško naravnost.

[3] Ta ugotovitev sicer ni skladna s prevladujočimi rezultati raziskav na to temo. Ti namreč kažejo na dokaj stabilne in močne pozitivne korelacije med HDI in življenjskim zadovoljstvom (npr. Leigh and Wolfers, 2006).

[4] Na ravni držav je optimizem mladih glede prihodnosti družbe/države na primer negativno koreliran s HDI ($r = -0,389$, $p < 0,01$).

[5] Naše analize so pokazale, da je zadovoljstvo z življenjem močno korelirano z višjimi ravnmi religioznosti, te pa so bistveno višje v manj razvitih državah. Del razlage lahko torej iščemo v dejstvu, da so manj razvite družbe tendenčno bolj religiozne. Glede na to, da so pozitivni učinki religioznosti na psihološko blagostanje dobro zabeleženi (npr. Okulicz-Kozaryn, 2010), lahko sklepamo, da lahko takšni pozitivni učinki presežejo negativne učinke nižje ravnmi družbenoekonomske razvitosti. Številne študije pri tem kažejo, da je pomemben mehanizem pozitivnega psihološkega učinka religioznosti povezan s socialnim vidikom religije. Okulicz-Kozaryn pri tem izhaja iz teze, da imajo ljudje izrazito psihološko potrebo po pripadnosti, ki jo religija praviloma učinkovito zadovoljuje. Ta teza našo interpretacijo pripelje do ugotovitve, da so mladi, ki so jim bolj pomembne družinske vrednote tendenčno tudi bistveno bolj zadovoljni s svojim življenjem. Glede na to, da so družinske vrednote bistveno bolj prisotne v manj razvitih družbah, lahko šibkejšje družinske vezi v bolj razvitih družbah smatramo za enega izmed dejavnikov, ki pomaga pojasniti obravnavani paradoks.

[6] To ugotovitev podpirajo tudi preliminarni rezultati študije Slovenskega centra za raziskovanje samomora, ki kažejo na izrazit porast samomorilnih teženj med slovenskimi mladostniki v obdobju 2010–2018 (Zgonik, 2018).

[7] Psihološke študije kažejo, da je večja usmerjenost posameznikov k osebemu videzu povezana z višjimi stopnjami psihološkega nelagodja, medtem ko večja usmerjenost k skrbi za druge korelira z višjimi stopnjami psihološkega blagostanja (npr. Duarte in Pinto-Gouveia, 2015).

[8] Za ta namen je bila oblikovana kompozitna mera religioznosti, sestavljena iz pogostosti molitve, pogostosti obiskovanja verskih obredov in samoizražene pomembnosti boga v vsakdanjem življenju posameznika (Cronbachov $\alpha = 0,767$).

[9] Nacionalizem je bil merjen s pomočjo trditve: „Bilo bi najboljše, če bi v Sloveniji živeli samo pravi Slovenci.“ Psihološka avtoritarnost je bila merjena s pomočjo trditve: „Mladi potrebujejo predvsem strogo disciplino s strani staršev.“ Politična avtoritarnost je bila merjena s pomočjo trditve: „Morali bi imeti močnega voditelja, ki bi vodil Slovenijo s trdo roko za splošno dobro.“

[10] Obstaja negativna korelacija ($r = -0,179$, $p < 0,01$) med željo in HDI na nivoju vseh desetih sodelujočih držav, kljub temu pa Slovenija s to tendenco izstopa najočitneje.

[11] Merjeni z najvišjo doseženo izobrazbo v starostni skupini 25–29-letnikov.

KAZALO GRAFIKONOV

- 14 GRAFIKON 1:
Prostočasne dejavnosti. Kako pogosto se v povprečju ukvarjaš z naslednjimi dejavnostmi?
- 14 GRAFIKON 2:
Prostočasne dejavnosti, v katere se mladi v Sloveniji vključujejo ‚pogosto‘ in ‚zelo pogosto‘, 2013–2018.
- 15 GRAFIKON 3:
Povprečno število ur na dan za uporabo interneta in gledanje televizije v Sloveniji, 2010–2018. Koliko časa dnevno v povprečju porabiš za internet in gledanje televizije?
- 16 GRAFIKON 4:
Kako pogosto uporabljaš internet za naslednje namene?
- 17 GRAFIKON 5:
Zaupanje mladih v družbena omrežja v Sloveniji v primerjavi z drugimi devetimi državami JV Evrope. V kolikšni meri zaupaš družbenim omrežjem svoje osebne podatke?
- 17 GRAFIKON 6:
Število bližnjih prijateljev nasproti številu virtualnih prijateljev. Koliko prijateljev/stikov v svojih družbenih omrežjih uvrščaš med bližnje prijatelje v vsakodnevem življenju?
- 18 GRAFIKON 7:
Samoocena zdravja v Sloveniji, 2013–2018. Kako bi na splošno ocenil svoje zdravje?
- 21 GRAFIKON 8:
Strinjanje s trditvami, ki merijo prisotnost individualizma in kolektivizma, Slovenija, 2010 in 2018. V kolikšni meri se strinjaš z naslednjimi trditvami? (% takšnih, ki se pretežno ali popolnoma strinjajo)
- 22 GRAFIKON 9:
Pomembnost štirih temeljnih vrednotnih orientacij po državah.
- 23 GRAFIKON 10:
Skrbi mladih v Sloveniji v primerjavi z drugimi devetimi državami. V kolikšni meri te skrbijo naslednje stvari ... (% odgovorov ‚zelo‘)
- 24 GRAFIKON 11:
Indikatorji stresa in zadovoljstva z življenjem, Slovenija in devet držav JV Evrope, 2010–2018
- 24 GRAFIKON 12:
Samoizražena verska pripadnost mladih (16–27) v Sloveniji, 2000–2018. Kateri verski skupnosti, če sploh kateri, pripadaš?
- 25 GRAFIKON 13:
Pogostost obiskovanja verskih obredov, mladi (16–27) v Sloveniji, 2000–2018. Če izzvameš poroke in pogrebe, kako pogosto obiskuješ verske obrede?
- 33 GRAFIKON 14:
Prehodi žensk glede na izobrazbo.
- 33 GRAFIKON 15:
Prehodi moških glede na izobrazbo.
- 38 GRAFIKON 16:
Število mladih državljanov Slovenije, ki emigrirajo, 15–29, 1995–2016
- 38 GRAFIKON 17:
Moč želje po izselitvi, Slovenija v primerjavi z drugimi državami. Kako močna je tvoja želja po selitvi v drugo državo za več kot šest mesecev?
- 39 GRAFIKON 18:
Moč želje po izselitvi, Slovenija. Kako močna je tvoja želja po selitvi v drugo državo za več kot šest mesecev?
- 39 GRAFIKON 19:
Glavni razlogi za migracije. Kateri je glavni razlog, da bi se preselili v drugo državo?
- 43 GRAFIKON 20:
Terciarno izobraženi glede na spol in starostno skupino, Slovenija, 1991–2017 (%)
- 44 GRAFIKON 21:
Izobraževalne aspiracije, Slovenija in 9 držav JV Evrope (%). Katero stopnjo izobrazbe želite doseči? (%)
- 45 GRAFIKON 22:
Zadovoljstvo s kakovostjo izobraževanja v Sloveniji, 2010 in 2018. Kako zadovoljen si na splošno s kakovostjo izobraževanja v Sloveniji?
- 47 GRAFIKON 23:
Povprečna ocena v preteklem šolskem/študijskem letu med slovensko mladino, 2018. Kakšna je bila tvoja povprečna ocena v zadnjem šolskem/študijskem letu?
- 47 GRAFIKON 24:
Doživljanje šolskega vsakdana, Slovenija in 9 držav JV Evrope, 2018. Kakšno je po tvojem mnenju vsakodnevno življenje na tvoji šoli/univerzi?
- 47 GRAFIKON 25:
Število ur učenja dnevno, Slovenija in 9 držav JV Evrope. Koliko ur dnevno v povprečju porabite za učenje (po pouku/predavanjih oziroma doma)?
- 51 GRAFIKON 26:
Stopnja brezposelnosti po starostnih skupinah (15–25 let in 25–74 let) in državah (EU-27 in Slovenija) v letih 2006–2016.
- 52 GRAFIKON 27:
Začasne zaposlitve po starostnih skupinah (15–24 let in 15–64 let) in državah (EU-27 in Slovenija) v letih 2007–2017
- 52 GRAFIKON 28:
Izmensko delo, izraženo kot odstotek celotne zaposlenosti – po starostnih skupinah (15–24 let in 15–64 let) in državah (EU-15 in Slovenija) v letih 2006–2016
- 53 GRAFIKON 29:
Nedeljsko delo, izraženo kot odstotek celotne zaposlenosti – po starostnih skupinah (15–24 let in 15–64 let) in državah (EU-15 in Slovenija) v letih 2007–2016
- 53 GRAFIKON 30:
Zaposlitve za nepolni delovni čas po starostnih skupinah, EU in Slovenija, 2008–2017
- 54 GRAFIKON 31:
Zaposlitveni status delovno aktivnih mladih, (15–29 let), 2000–2018
- 54 GRAFIKON 32:
Stopnja brezposelnosti mladih (%), 15–25, 2017, glede na različne metodologije
- 55 GRAFIKON 33:
Neujemanje veščin in zaposlitve. Ali si zaposlen na delovnem mestu, ki je skladno s tvojimi poklicnimi kvalifikacijami?
- 56 GRAFIKON 34:
Strah pred nezaposlenostjo
- 56 GRAFIKON 35:
Dejavniki zaposlitve. Delež mladih, ki meni, da je omenjeni dejavnik zelo pomemben/pomemben
- 57 GRAFIKON 36:
Dejavniki pomembnosti na delovnem mestu (5 – zelo pomembno)
- 61 GRAFIKON 37:
Zanimanje za nacionalno politiko, 2013 in 2018. Kako močno te zanima slovenska politika?
- 62 GRAFIKON 38:
Samorazporeditev na političnem razponu levo-desno, 2010, 2013 in 2018. Ko ljudje govorijo o svojih političnih prepričanjih, govorijo večinoma o levici in desnici. Kako bi se opredelil/-a glede na svoja prepričanja v splošnem?
- 62 GRAFIKON 39:
Zadovoljstvo z demokracijo, 2000–2018.

63	GRAFIKON 40: Druge oblike političnega vključevanja mladih, 2000–2018. Si kdaj sodeloval/-a ali bi sodeloval/-a v sledečih oblikah političnega vključevanja?
64	GRAFIKON 41: Percepcija mladih, ali je politikom mar za njihova mnenja, 2010, 2018. Ne verjamem, da je politikom mar za mnenja mladih.
64	GRAFIKON 42: Zaupanje v politične institucije. Koliko zaupaš?
65	GRAFIKON 43: Odnos do članstva v EU. Kako ocenjuješ vpliv integracije Slovenije v Evropsko unijo glede na pogoje ekonomskega in političnega sistema?
66	GRAFIKON 44: Odnos do diktature. Diktatura je v določenih pogojih boljša oblika vladanja kot demokracija.
66	GRAFIKON 45: Relativna pomembnost nalog, na katere bi se morala osredotočati vlada. Do katere mere bi se nacionalna vlada morala osredotočati na realizacijo vsakega od sledečih ciljev?
67	GRAFIKON 46: Relativna pomembnost osmih glavnih družbenopolitičnih vrednot
67	GRAFIKON 47: Strinjanje z izbranimi trditvami glede demokracije, socializma, avtoritarnosti in nacionalizma. Do katere mere se strinjaš z naslednjimi trditvami (% se strinjam ali povsem strinjam)?
68	GRAFIKON 48: Število in odstotek mladih (15–29 let) v Sloveniji, izbrana leta
71	GRAFIKON 49: Razmerje starostne odvisnosti, Slovenija in EU
72	GRAFIKON 50: Delež mladih (15–29) in starejših (65+) prebivalcev v Sloveniji in EU-27, izbrana leta
72	GRAFIKON 51: Pogledi na razdelitev bogastva med generacijami. Kako je danes s porazdelitvijo blaginje med generacijami?
73	GRAFIKON 52: Stopnja tveganja revščine med mladim (15–29) in starim (65+) prebivalstvom v Sloveniji, 2005–2017
73	GRAFIKON 53: Najvišje dosežene stopnje izobrazbe staršev mladih ljudi v Sloveniji in v drugih državah jugovzhodne Evrope
74	GRAFIKON 54: Deleži mladih glede na vrsto naselja, Mladina 2000, Mladina 2013 in Mladina 2018

KAZALO TABEL

10	TABELA 1: Seznam intervjuvancev
29	TABELA 2: Sreča in življenjska področja
30	TABELA 3: Zadovoljstvo na življenjskih področjih
31	TABELA 4: Kakovost odnosov med mladimi in njihovimi starši (samoocena)
34	TABELA 5: Imate prijatelje s socialno-ekonomskim ozadjem, drugačnim od vašega?

KOLOFON

ZALOŽBA: Friedrich-Ebert-Stiftung
Praška 8 • 10000 Zagreb, Hrvatska
www.fes.de/youth-studies/

ODGOVORNA OSEBA: Türkan Karakurt

KOORDINATOR PROJEKTA: Blanka Smoljan • blanka.smoljan@fes.hr

AVTORJI: Andrej Naterer, Miran Lavrič, Rudi Klanjšek, Sergej Flere,
Tibor Rutar, Danijela Lahe, Metka Kuhar, Valentina Hlebec, Tina Cupar,
Žiga Kobše

RECENZENTA: Vesna Vuk Godina, Urban Boljka

OBLIKOVANJE: Andrea Schmidt • Typografie/im/Kontext

TISKANO PRI: PWU d.o.o.

ISBN: 978-953-7043-75-9

DATUM: 2019

Mnenja, ki so izražena v tej publikaciji, niso nujno mnenja fundacije Friedrich Ebert Stiftung (FES) ali organizacije, za katero delajo avtorji. FES ne more zagotoviti točnosti vseh podatkov, ki so navedeni v publikaciji. Uporaba kakršnih koli medijev, ki jih je izdala fundacija FES, v komercialne namene ni dovoljena brez pisnega dovoljenja fundacije FES. Vsi sklici na Kosovo so brez poseganja v stališča glede statusa in v skladu z RVSZN 1244/1999 ter mnenjem Meddržavnega sodišča o razglasitvi neodvisnosti Kosova. Vsi sklici na Makedonijo se razumejo kot sklici na Nekdanjo jugoslovansko republiko Makedonijo.

